

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**İSPANYOL BASININDA KURTULUŞ SAVAŞI VE TÜRKİYE
CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU.**

Beatriz LOZOYA HORTELANO
2501111216

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Güven Gürkan ÖZTAN

İSTANBUL 2015

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Beatriz LOZOYA HORTELANO** Numarası : **2501111216**
Anabilim/Bilim Dalı : **Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler** Tez Savunma Tarihi : **22.01.2015**
Danışman : **Yrd. Doç. Dr. Güven Gürkan ÖZTAN** Tez Savunma Saati : **10:00**

Tez Başlığı : **İspanyol Basınında Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşu**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Prof. Dr. Ayşegül KOMSUOĞLU		Kabul
Yrd. Doç. Dr. Bilal ŞİNİK		Kabul
Yrd. Doç. Dr. Güven Gürkan ÖZTAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Doç. Dr. Adil BAKTIAYA		
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Görkem DOĞAN		

ÖZ

İSPANYOL BASININDA KURTULUŞ SAVAŞI VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU

Beatriz Lozoya Hortelano

Bu tez çalışması, 1919 ve 1922 yılları arasında yaşanan Kurtuluş Savaşı ve 1923 yılında cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye'nin yaşadığı büyük değişimin İspanyol basınındaki yansısını ele almaktadır. Bu araştırmanın amacı, bu sürecin İspanya'daki basında oluşturduğu ilginin seviyesini ortaya çıkarmak ve çıkan haberler aracılığıyla İspanya ile Türkiye'yi birbirine yaklaştırmaktır.

İspanya basını, savaşta meydana gelen olayları günbegün düzenli bir şekilde yakından takip ederek okuyucularına aktarmıştır. İspanya basını Türkiye'de olmamasına rağmen, Avrupa haber ajanslarından bilgileri toplayarak Türklerin yaşadığı sürecin karmaşıklığını aktarmaya çalışmış ve böylelikle de Osmanlı topraklarında meydana gelen ve tarihi belirleyen olaylara karşı duyduğu ilgiyi açıkça göstermiştir.

Aktarılan bilgiler, İspanyol Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri ile Türkler arasında açık bir taraf almama politikasından dolayı en az yandaş şekilde sunulmuştur. Buna rağmen pek çok İspanyol gazetesi, Mustafa Kemal'in milliyetçi hareketinin lehine yazılar kaleme almıştır. İspanyol kamuoyu, Mustafa Kemal'in bu milliyetçi hareketini onaylar şekildeydi; çünkü o dönemde milliyetçi girişimin açıkça karşısında duran hiçbir İspanyol yazılı basını söz konusu değildi.

Anahtar Kelimeler:

İspanya, Türkiye, Kurtuluş Savaşı, Basın

ABSTRACT

TURKISH WAR OF INDEPENDENCE AND FOUNDATION OF TURKISH REPUBLIC IN SPANISH PRESS

Beatriz Lozoya Hortelano

After the Turkish Independence War which lasted between 1919 and 1922, and even beyond the war to the formation of the Turkish Republic in 1923, there were significant changes in those times. The main aim of this thesis is to analyze the impact of the Spanish press on these changes that led to the formation of the Turkish Republic in order to foster good relations between these two countries.

Spanish press reported the events during the war by following the developments on a daily basis. Although none of the Spanish press members were present in Turkey, they collated the information from European press agencies, in order to explain the difficulties that the Turks were experiencing. By doing so, Spanish press indicates their interest in the events happening at the Ottoman land which created history.

Moreover, due to the policy imposed by the Spanish state, the information was presented in a non partisan way. This policy prevented them from taking sides in the first world war. Several newspapers in Spain wrote in favour of Mustafa Kemal's Nationalist Movement and apparently, the Spanish public opinion about this nationalistic movement was a positive and a supportive one because none of the newspapers wrote against the nationalist initiative.

Key words:

Spain, Turkey, Independence War, Press.

ÖNSÖZ

Tezim, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemi büyük olan, 1919 ve 1922 yılları arasındaki Kurtuluş Savaşı ve 1923 yılında Cumhuriyet'in kuruluşu dönemini kapsamaktadır. Bu tez Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu hakkında İspanyol basınında yer alan haberleri incelemektedir.

Tezim üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Kurtuluş Savaşı başlangıcına ve Cumhuriyetin Kuruluşuna, beş yıl süren bir döneme, tarihsel bir perspektiften yaklaşmaktadır. İkinci bölümde, 1919'dan 1920'ye kadar İspanyol basınındaki bahsettiğimiz dönemin haberlerini göstermektedir. Üçüncü ve son bölümde, 1921'den 1923'e kadar çıkan haberler sıralanmaktadır. Bu üç yıl süresince Türkiye hakkında çıkan haberlerde artış olmuştur.

Souçta, bahsettiğimiz süreçte, dikkat çeken en ilginç haberler ve aynı zamanda haber karakterleri hakkında bilgi sunulmaktadır. Tezimin son kısmında faydalandığım kitaplar ve makaleler kaynakça listesinde bulunmaktadır.

Ayrıca, çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Güven Gürkan ÖZTAN'a, çalışmanın her aşamasında desteklerini esirgemeyen dayım Juan Carlos SÁEZ LARA, dostlarım Yasin ÖZEL, İlya U. TOPPER, Dr. Erol BULUT, Berna UZEL, ailem ve Biblioteca Nacional de España'nın Hemeroteca Digital Departmanı'nın tüm üyelerine teşekkürleri bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM: İSPANYA VE TÜRKİYE’NİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	6
1.1.İspanya Tarihi.....	6
1.2. Birinci Dünya Savaşı’nın Başından 1923 Yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna Kadar Türk Tarihinin Gelişimi.....	11
1.2.1. Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşı’na Girmesi.....	11
1.2.2.Rus İmparatorluğunun Çöküşü ve Birinci Dünya Savaşı’ndan Çekilmesi.....	13
1.2.3.İtilaf Güçleri Arasındaki Gizli Anlaşmalar ve 1915 – 1920 Yılları Arasında Osmanlı ile İtilaf Devletleri Arasındaki Barış Görüşmeleri.....	14
1.2.4.Birinci Dünya Savaşı Sonrasındaki Osmanlı İmparatorluğu’nun Siyasi Durumuna Kısa Bir Bakış.....	18
1.2.5.Milli Bir Diplomasi Birliğine Yönelik İlk Adımlar.....	22
1.2.6. Milliyetçi İdeolojinin Kurulması ve Anadolu’da İtilaf Güçlerine Karşı Milli Mücadelenin Başlaması.....	23
1.2.7. 1920 Yılıın Sonlarından 11 Ekim 1922 Tarihinde Mudanya Ateşkes Anlaşması’nın İmzalanmasına Kadar Geçen Sürede Kurtuluş Savaşı’na Genel Bakış.....	30
1.2.8. Atatürk Türkiye’si.....	32
2. BÖLÜM: 1919-1920 İSPANYOL BASINININ GÖZÜNDEN TÜRKİYE	34
2.1.1919 Dönemi.....	34
2.2. 1920 Dönemi.....	45

3. BÖLÜM: 1921-1923 DÖNEMİ İSPANYA BASININDA TÜRKİYE	61
3.1. 1921 Dönemi	61
3.2. 1922 Dönemi	68
3.3. 1923 Dönemi	78
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA.....	89

GİRİŞ

1918'de Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesi, Yakın Doğu'nun çağdaş tarihinde önemli bir dönem olarak kabul edilir. Alman, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorlukları ile Bulgar Krallığı gibi Merkezi Devletlerin; Fransa, İngiltere, İtalya Krallığı, ABD, Yunanistan ve Rus İmparatorluğu gibi İtilaf Devletleri'ne karşı aldığı hezimet, Yakın Doğu'nun haritasının yeniden çizilmesine yol açtı. Daha öncesinde Osmanlı'nın hâkimiyetinde olan bütün topraklarda Hicaz ya da Irak, Filistin, Mavera-i Ürdün Emirliği ve Suriye gibi yeni bağımsız devletler ortaya çıktı. Bu tip yeni devletlerin ortaya çıkması Osmanlı'nın neredeyse tamamen parçalanması demek oluyordu ve bu parçalanmanın yansımalarını tezimizde mercek altına alacağız.

Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra, Türkiye ya da daha doğrusu Anadolu'da ortaya çıkan milli direniş hareketi, ilk başlarda bağımsız olmasa da, İtilaf Güçlerinin hakimi yetine karşı başlatılan tek ayaklanma konumundaydı. İtilaf Devletleri, İstanbul Hükümeti ile Padişah'ın rızasıyla, Türk topraklarını işgal etmekte hiç vakit kaybetmediler ve bu durumdan duyulan endişe sonucu, Mustafa Kemal'in önderliğinde ilk hedefi Osmanlı topraklarındaki yabancı işgaline karşı mücadele esaslı, Anadolu'da ulusal bir direniş hareketi doğdu. Bu hareket de İtilaf Güçleri ile Türklerin arasındaki Kurtuluş Savaşı'nın tohumlarını atmış oldu.

Türkiye'de üç buçuk yıldır öğrenim görmekte olup burada yaşayan bir İspanyol olarak, İspanya ile Türkiye'yi birbirleriyle ilişkilendirecek ve konuya siyasi tarih perspektifinden bakacak bir tez yazma fikri bana çok cazip geldi. Bu tez, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sona eren Kurtuluş Savaşı gibi çağdaş Türk tarihinin en heyecan verici konularından birini ele almaktadır.

Çalışmamızın amacı, Türk Kurtuluş Savaşı ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını İspanyol basınından gelen kaynaklar ışığında incelemektir. Bu hedefi gerçekleştirmek üzere izleyeceğimiz yol, Türkiye topraklarında geçen olaylar ile ilgili İspanyol basınının hassasiyetini ve algısını, ayrıca yine bu dönemde yaşanan olayları İspanyol vatandaşlarına nasıl aktardıklarını çözmeye çalışmak olacaktır.

Bu konunun seçilmesinin sebebi ise, bir imparatorluktan cumhuriyete geçişte yaşanan siyasi ve toplumsal değişim sebebiyle Türkiye tarihi için son derece büyük önem taşıyan bir dönemin uyandırdığı ilgidir.

Bu tez hazırlanırken yedi İspanyol dergisinden ve on dört gazeteden alınan bilgilerden yararlanılmıştır. Bu kapsamda yararlanılan dergiler şunlardır: *Alrededor del mundo*, 1899'dan 1930'a kadar yayımlanan ve oldukça da popüler bir dergiydi. Sanatsal ve merak uyandıran konuları içinde barındırır; macera, seyahat, gelenek görenek vb. konularla ilgili röportajlara da sayfalarında yer verirdi. *Cosmópolis*, 1919'dan 1922'ye kadar yayımlanan, edebiyat ve eleştiri üzerine yoğunlaşan bir dergiydi. 1916'dan 1920'ye kadar yayın hayatını sürdüren *Cervantes*, edebi yazılarla ilgili ve aşırıcilık hareketine yönelik yazıları kaleme alan bir dergiydi. *Hojas Selectas*, 1902'den 1921'e kadar "Herkesin dergisi" alt başlığıyla yayımlandı. İçinde, aktüalite fotoğraflarıyla bezenmiş, siyah beyaz ve renkli çizimlerle birlikte hem ulusal hem de uluslararası siyaset ile ilgili bilgiler verirdi. *La Lectura dominical*, 1894'ten 1936'ya kadar yayım hayatına devam etti. Dini karakterli bir dergi olmakla birlikte ilahiyat konuları ile ilgili bölümlere yer verirdi. 1901 ile 1926 arası yayımlanan *Nuestro Tiempo*, İspanya ve Avrupa'daki ekonomik, siyaset, sosyal ve edebiyat akımları ile ilgili yazıların kaleme alındığı, yirminci yüzyılın en prestijli dergilerinden biriydi. Son olarak *La Lectura* isimli dergi 1901'den 1920'ye kadar yayım hayatına devam etti. Siyaset, sanat ve edebi konular hakkında yazılar içermekteydi. José Ortega Gasset, Antonio Machado ve Miguel Unamuno bu dergide yazan isimler arasındaydı.

Diğer yandan tümü Madrid'de yayımlanmış, farklı ideoloji ve bakış açılarına sahip, seçmiş olduğumuz gazeteler aşağıdaki gibidir:

El Día, 1916'dan 1919'a kadar yayımlanan, ılımlı liberal ve monarşi taraftarı ve 1931 yılında 2. İspanyol Cumhuriyeti'nin Başbakan'ı seçilen Liberal Niceto Alcalá Zamora'nın yayın aracı haline gelen bir gazeteydi. 1917 ile 1921 yılları arasında İspanyol okuyuculara hizmet veren *El Imparcial*, on dokuzuncu yüzyılın üçüncü çeyreğinden yirminci yüzyılın başlarına kadar İspanya'da parti ve güçlü ideolojilerden uzak olan en etkili gazeteydi ve İspanyol basınındaki modern dönüşüm

bu gazete ile başladı. *El Sol*, 1917'den 1939'a kadar yayımlandı. İspanya ve Avrupa'nın en iyilerinden biri olarak kabul edilen bu gazete, yayımlandığı çağdaki aydınların fikirlerine yer veriyordu. *El Liberal*, 1879 ve 1939 yılları arasında yayımda kaldığı altmış yıl boyunca ılımlı Cumhuriyetçi Liberal yönelimi olan, 1920lerde İspanya basınında en çok satan gazetelerden biriydi ve işçiler arasında en çok okunan gazete olma özelliğiyle meşhurdu. *El País*, 1887 ve 1921 yılları arasında okuyucusuna ulaşan. *El Liberal* ile birlikte İspanya'da zamanın en ilerici fikirlerini savunan gazete olma özelliğini taşıyordu. 1875'ten 1932'e kadar yayımlanan *El Globo* ise Muhafazakar ve Üniter Cumhuriyetçi Parti'nin temsil ettiği radikalizm karşıtlığıyla bilinen bir yayın organı görevindeydi. *El Heraldo de Madrid*, 1890'dan 1939'a kadar yayım hayatında kaldı. Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri'ni savunan bir profile sahip olan bu gazete, İkinci İspanyol Cumhuriyeti döneminde Cumhuriyetçi sol partilerin destekçilerinden biri konumundaydı. *El Siglo futuro*; 1875'ten 1936'ya kadar yayımlandı. Aşırı sağcı, gerici, antiliberal ve aşırı Katolik bir karaktere sahip olan bir gazeteydi. *La Acción*; 1916 ve 1924 yılları arasında İspanyol okuyuculara hitap eden, Monarşist, Katolik ve son derece vatansever bir karaktere sahip ve 1919'dan itibaren İtalyan faşizminin yükselişini memnuniyetle karşılayan bir gazeteydi. *La Correspondencia de España*; İspanya'da iş hayatı ile ilgili gazeteciliği başlatan, bilgilendirici nitelikte ve siyasi partilerden bağımsız, 1860 ile 1925 yılları arasında yayımlanan bir gazeteydi. *La Correspondencia militar*; 1897'den 1932'ye kadar basımı süren, askeri ve siyasi bir karaktere sahip olan bir gazeteydi. Birinci Dünya Savaşı sırasında en aleni şekilde Alman yanlısı yazılar yazan ve İspanya'daki General Primo de Rivera'nın askeri darbesini coşkuyla destekleyen bir gazete olma özelliğiyle dikkat çekiyordu. *La Época*; 1849'dan 1936'ya kadar yayımlanan, Monarşi yanlısı bir gazeteydi ve zamanla Aristokrat ve Muhafazakarların ilk örnek gazetelerinden birine dönüştü. *La Libertad* ise 1919'dan 1939'a kadar yayım hayatını sürdüren, küçük burjuvazi ve işçi sınıflarına adanan bir gazeteydi. 1928 yılında da Cumhuriyetçi olduğu alenen ilan edildi. Son olarak 1920'den 1939'a kadar yayımlanan, popüler sınıflara yönelik çıkarılan *La Voz* gazetesi, *El Sol* gazetesinin aynı ilerici ruhuna ve siyasi ilkelerine sahipti. *El Sol* "gecenin bağımsız gazetesi" iken, *La Voz* ise İspanya'nın gündüz gazetesi olarak kabul ediliyordu.

Araştırma, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, giriş olarak iki ayrı kısma ayrılmış durumdadır. Bir tarafta, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı boyunca İspanya'nın hem dış siyasetinin kısa bir özeti hem de genel hatlarıyla iç siyaseti tarihi bir konseptte verilmiştir. Bununla birlikte İspanya'nın bu dönemde kendi sınırları dışındaki hiçbir siyasi-askeri mücadeleye ilgi duymadığı belirtilmiştir. Diğer yandan, bahsedilen yıllardaki Türk siyaseti, Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndaki konumundan başlayarak Kurtuluş Savaşı'nda milli direniş hareketinin başarısı sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine kadar ele alınmıştır.

İkinci bölüm, İspanyol basınına temel kaynak olarak 1919 ve 1920 yılları arasında Kurtuluş Savaşı'nı konu edinmektedir. İspanyol basını, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun nasıl paylaşılacağını sorgulamakla işe başlayıp arasında Osmanlı'nın da bulunduğu savaş mağlubu ülkelerin geleceğinin belirlendiği Avrupa'da gerçekleştirilen farklı Barış Konferanslarını takip etmektedir. Daha sonra, İtilaf Devletleri'nin Osmanlıları İstanbul'dan çıkarma konusuna değinip bu hususun İstanbul'da yaşayan Hristiyan nüfusunda bazı yankıları olacağından bahsetmektedir. Aynı zamanda, yazılı basında çıkan bazı makalelerde İtilaf Güçleri'nin işgalinin kendi çıkarlarına hizmet ettiği belirtilmiş ve İtilaf Devletleri ile milli direniş hareketi arasındaki mücadelenin gidişatı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Zaman geçtikçe, basının bir kısmı Avrupa'nın "*Türk Savaşı*"na barışçıl bir çözüm üretemeyeceği fikrini benimsemiş ve böylelikle savaş döneminin daha da uzayacağı yorumlarını ortaya çıkarmıştır.

Üçüncü ve son bölümde, İspanyol basınının 1921 ve 1922 yılları arasındaki olayları ve 1923 yılında Cumhuriyet'in kurulması sırasında meydana gelen olayları nasıl aktardığı irdelenmiştir. Bu dönemde İspanyol basını muhtemel Sevr Antlaşması'nın yenilenmesine geniş yer vermekteydi. Ayrıca, Ankara'da bağımsız hareket eden bir hükümetin ortaya çıktığı ve bu hükümetin İstanbul'da bulunan hükümet ile Sultan'ın buyruklarına itaat etmediği haberleri basında yer almıştır. Bu bölümde son olarak, İngiliz politikalarının başını çektiği İtilaf Devletlerinin arasındaki gergin siyasi ilişkiler, milli direniş hareketi ve Türk-Rus yakınlaşması ele alınan konular arasında yer almaktadır. Aynı zamanda, Lev Troçki'nin Mustafa Kemal'i kardeşi olarak gördüğünü belirttiği bir makaleye dikkat çekilerek Rusya'nın

Türkiye ile olan dostane ilişkisine dair haberlere yer verilmiştir. Anadolu'daki ulusal direniş hareketiyle, elde edilen zaferin ardından Türkiye'nin siyasi geleceğinin Mustafa Kemal'in ellerinde olduğu açıkça belirtilmiş ve Ankara'da yeni hükümetin kurulması ile ilgili olarak Türkiye'nin gerçek temsil organının bu yeni hükümet olduğuna dair bir makaleye yer verilmiştir. Daha sonra, son Osmanlı padişahının İstanbul'dan ayrılışına ilişkin İspanya'ya gidip eski İspanyol siyasetçi Millán de Prieto'dan boş kalan yeri doldurabileceğinin kaleme alındığı mizahi bir makale ele alınmıştır. Bu bölümün sonunda ise, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk icraatları, Ankara'nın başkent ilan edilmesi ve ilk Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi ile kendisinin yetkileri incelenmiştir.

Araştırmanın ardından elde edilen sonuç ile ilgili olarak, bu tez çalışması boyunca İspanyol basınının bahsedilen dönemde Türk topraklarında meydana gelen olaylara ilgi duyduğu ve bu topraklarda muhabiri olmadığı halde savaşın bütün aşamalarından ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk icraatlarından İspanyol halkını haberdar ettiği bilgisine ulaşılabilir. Bu bilgilendirme işinin, özellikle Fransız, İngiliz, Amerikan, Alman ve İtalyan kökenli yabancı haber ajanslarının yayımladığı makalelerinin özenle seçilmesi sayesinde olduğunu belirtmek gerekir. Birkaç istisna dışında, genel olarak İspanyol basının verdiği ayrıntılı ve doğru haberlerle büyük bir iş başardığını söylemek mümkündür. Eğer herhangi bir İspanyol gazetesinin Anadolu'da ortaya çıkan milli direniş hareketine özel bir ilgi gösterdiği sorgulanacak olursa, zamanın İspanyol Hükümeti'nin İtilaf Devletleri ile Türk halkı arasındaki barış görüşmelerini en az tehlikeye düşürecek hareketin Kurtuluş Savaşı ile ilgili tarafsızlık politikası olduğunu vurgulamasına rağmen, *La Voz*, *El Sol*, *El País* ve *Heraldo de Madrid* gibi bazı gazeteler, ulusal direniş hareketinin lehinde yazılar yazmıştır. Bu tez çalışmasında ayrıca, bizler için tarihi ve siyasi olarak son derece önem taşıyan, *İspanyol basınının kan ve değişim yıllarında Türkleri nasıl gördüğüne* dair bir araştırmaya dayanarak Türkiye ile İspanya'nın tarihteki bir dönemine ait bir bölüme yer verilmiştir.

1.BÖLÜM: İSPANYA VE TÜRKİYE'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.İspanya Tarihi

Okuyucuya, Büyük Savaş olarak da bilinen I. Dünya Savaşı'nın ardından İspanya ve Türkiye'nin tarihi-siyasi durumu ile ilgili bilgi verme ve Türklerin 1919-1923 yılları arasında verdiği Kurtuluş Savaşı'nı kapsayan dönemde meydana gelen olayları aktarma amaçlı yazılan bu tezin ilk bölümüne başlarken bu hedefi yerine getirmek için İspanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki tarafsızlığını kabaca özetlemenin yerinde olacağını düşünüyorum.

Afrikalı lakaplı XIII. Alfonso¹'nun monarşisinde yönetilen İspanya, Birinci Dünya Savaşı sonrasında tarafsızlık politikasını benimsemişti. İspanya, Avrupa'daki büyük imparatorlukları saran savaş çemberinin dışında duruyordu. Bir tarafta Avusturya-Macaristan, Alman, Osmanlı İmparatorluğu ile Bulgaristan Krallığı gibi Merkezi İmparatorluklar ve bunların içinde özellikle Alman İmparatorluğu disiplin, otoriterlik ve asayiş temsil ederken; diğer tarafta Fransa ve İngiltere daha çok liberalliği ve demokrasiyi temsil eden ülkeler olarak görülüyordu. İşçi ve sosyalist kesim kendilerini son iki ülkeye yakın hissederken; aristokrasi, daha muhafazakar kesim ile ordu ilk saydığımız imparatorluklardan yanaydılar.²

Birinci Dünya Savaşı'ndaki İspanyol politikası ikiye ayrılmış durumdaydı: Bir tarafta Fransa ve İngiltere yanlıları varken diğer tarafta Almanya yanlıları vardı. Uluslararası anlamda İspanyol politikasındaki bu ayrılığın sebebi de İspanyol hükümetlerinin sürekli değişiminden ileri geliyordu.1913'ten 1919'a kadar İspanyol siyasi sistemi, ideolojiler hükümetinin nöbetleşme birlikte bir tarafta liberallerin öteki tarafta da muhafazakarların olduğu iki partili sistem olarak tanımlanır. Bu siyasi ayrılığa rağmen, İspanya bütün olarak Birinci Dünya Savaşı boyunca tarafsız kalmayı başardı. Bu altı yıllık dönemde İspanya'da başbakanlık yapan kişiler şunlardı: Eduardo Dato³ (Liberal-Muhafazakar Parti), Álvaro Figueroa⁴(Liberal

¹XIII Alfonso (1886-1941). 1886-1931 arası İspanyol kralı.

² Maximiliano Fuentes Codera, *España en la Primera Guerra Mundial. Una Movilización Cultural*, Ediciones Akal, Madrid, 2014, s.10-20

³ Eduardo Dato (1856-1921). İspanya başbakanı; 1913-1915, 1917 Haziran-Kasım.

Parti), Manuel García Prieto⁵ (Liberal Demokrat Parti), Antonio Maura⁶ (Muhafazakar Parti).

Ordunun merkezinde ise Fransa ve İngiltere sempatanlığı yok denecek kadar az olduğu için Merkezi İmparatorlukların yanında savaşa girip girmeme ve tarafsız kalma konusunda şiddetli tartışmalar yaşanıyordu.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nda temsilcisi bulunan az sayıda tarafsız ülkeden birisi de İspanya'ydı. Osmanlı İmparatorluğu içerisinde yer alan İspanya temsilcilerinin büyük çoğunluğu başkent İstanbul'da, geri kalanları ise Şam, Kahire, Kudüs gibi şehirlerde bulunmaktaydı.⁷

İspanya'nın bu savaşta tarafsız duruş sergilemesinin sonuçlarından bir tanesi de ülkede tam anlamıyla ekonomik bir kalkınmanın ortaya çıkması oldu; bu da savaşan ülkelerde ortaya çıkan gıda, mühimmat, giyecek, metal ve kömür ihtiyacının İspanya tarafından karşılanması ve ayrıca savaş yüzünden dış rekabetin ortadan kalkması sayesinde gerçekleşmişti. Tüm bu yaşananların sonucunda, dış ticaret dengesinde açık bir fazlalığın ve şirketlerin kârlılıklarında ciddi bir artışın ortaya çıkması kaçınılmazdı. Ticaret dengesi yüz milyon pesetalık⁸ eksiden birden beş yüz milyon pesetalık artıya geçmişti ve tüm bu gelişmeler sayesinde de İspanyol dış borçları silinip Madrid'deki Merkez Bankası'nda altın biriktirildi.

Ancak, 1917'den itibaren, ekonomik patlama sebebiyle ortaya çıkan kazançların toplumsal olarak adaletsiz dağıtımından dolayı İspanya kendini bir kriz döneminin içinde buldu. İşlerin iyi gittiği dönemde endüstriyel ve ticari burjuvazi ya da toprak sahibi ve paralı oligarşi büyük kazanç elde ederken, aynı zamanda da bu dönemde fiyatlar hızla artarken bu artış maaşlara aynı oranda yansımada. Gelirler olağanüstü büyüme oranlarına ulaşırken; kentsel ve endüstriyel proletarya başta olmak üzere çalışan sınıfın hayat standartları önemli ölçüde düştü.

⁴Álvaro Figueroa Torres (1863-1950).İspanya başbakanı;1915-1917, 1918-1919.

⁵Manuel García Prieto (1859-1938).İspanya başbakanı;1917 Nisan-Haziran,1917-1918,1918 Kasım-Aralık.

⁶Antonio Maura (1853-1925); İspanya başbakanı; 1918 Mart-Kasım, 1919 Nisan-Temmuz.

⁷Pablo Martín Asuero, "The International Colloquium (al-Quds in History)", y.y. s. 27

⁸İspanya'nın Avro'dan önceki para birimi.

Giderek artan enflasyon, derin ve içinden çıkılması zor 1917 krizini beraberinde getirdi. Bu da yetmezmiş gibi, İspanyol halkı 1918 yılında grip epidemisiyle, daha iyi bilinen adıyla İspanyol gribiyle boğuşmak zorunda kaldı. Bu gribe İspanyol gribi denmesinin sebebi de, İspanya'nın diğer ülkeler gibi savaşın içinde olmaması sebebiyle sansür uygulanmadığı için hastalıkla ilgili bilgiler bu ülkenin basınında dünyanın diğer ülkelerine oranla daha geniş yer bulmuştu. İspanyol basınında yer alan ve resmi olmayan rakamlara göre 8 milyon civarında insana hastalık bulaşmış ve yaklaşık 300.000 insan da bu hastalıktan dolayı hayatını kaybetmişti.⁹

1917 krizine rağmen genel anlamda İspanya'da olumlu bir hava esiyordu; bunun altında da tekstil sektörünün gelişmesi ve yenilenen çelik fabrikası ile kimya sanayisi yatıyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra gerçekleşen, İspanya tarihinin önemli diğer olaylarından biri de "Annual Felaketi" olarak bilinen olaydı. 1921 yazında İspanyol birlikleri, General Fernández Silvestre'nin komutasında Fas'a doğru savaş gemileriyle yola çıktı. Sonrasında yaşanan çatışma, Fas topraklarına ayak basan ve aralarında General Fernández Silvestre'nin de bulunduğu on üç binden fazla İspanyol askerinin kıyımıyla sonuçlandı. Adına Annual Felaketi denmesi buradan ileri gelmektedir. Bu felaket, kamuoyunda ciddi bir savaş karşıtlığının ortaya çıkmasına sebep oldu. Ülkenin içinde büyük protestolar yaşandı ve cumhuriyetçiler ile sosyalistler İspanyol birliklerine Fas'tan çekilme çağrısında bulundu. İspanyol birliklerinin Fas'ın Annual şehrinde yaşadığı bu hezimet İspanya'da siyasi bir krizin temellerini attı. Kral XIII Alfonso, Antonio Maura'yı bütün siyasi grupların içinde bulunduğu milliyetçilik odaklı bir hükümet kurmakla görevlendirdi. Bu yeni hükümet, bir yandan Fas'ta daha kararlı bir müdahale isteyenler ile diğer yandan Fas'tan çekilme taraftarı olanlar arasında bölünmüş durumdaydı. XIII Alfonso'nun monarşi sistemi derin bir siyaset krizi yaşıyordu. Annual Felaketi'nin siyasi sonuçları Alfonso'nun monarşi sistemi için yıkıcıydı.¹⁰

⁹Miguel Martínez Cuadrado, *La Burguesía Conservadora (1874-1931)*, Alianza Editorial, Madrid, 1978. s. 83

¹⁰Eduardo Montagut, "El Desastre de Annual", *Nueva Tribuna*, 30 Mayıs 2014.

İspanya için Fas artık sadece uluslararası siyasetteki bir oyun kartı olmaktan çıkıp aynı zamanda bu dönemdeki İspanyol siyasi ve ekonomik hayatının etrafında döndüğü bir eksen haline gelmişti.¹¹ İspanya 98 Felaketi'nde kolonilerini kaybetti. Bu kolonilerin kaybindan sonra uluslararası politik alanda yani Fas'ta *koz olarak sadece* marjinaler kaldı.¹²

Yeri gelmişken Fas'taki Avrupa mevcudiyetinden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. 15. ve 16. yüzyıllarda Fas'taki tek Avrupa izi Portekiz'e aitti ve 1769'a kadar tek bir yerde Mazagão (El Ceddin)'da Portekiz mevcudiyeti hissediliyordu. Septe (Ceuta) 1415'teki fetihten sonra Portekizlilerin oldu ve 1580'de zamanın İspanya Kralı II. Felipe tarafından işgal edilmedi: sadece bütün Portekiz toprakları gibi İspanyol Kraliyeti'ne bağımlı hale geldi; fakat ülkenin geri kalanından farklı olarak Septe, Portekiz kendi hanedanlığını 1680'de geri kazanınca dahi İspanyol Kraliyeti'ne sadık kalmayı tercih etti. 19. yüzyıldan itibaren Batı Sahra'nın kıyılarında bir mevcudiyeti olsa da Fransa'nın Faslı Sultan Mulay Yusuf'u Rif şehrini İspanyol ve Fransız hâkimiyetine bırakmaya zorladığı yıl olan 1912 öncesine kadar bu şehirde bir İspanyol mevcudiyetinden bahsedilemezdi. Sözü edilen Annual Felaketi'ne karşın, Fas'taki İspanyol hâkimiyeti giderek genişliyordu.

İspanya tarihinde, 1920'lerde büyük önem arz eden diğer olaylardan biri de 1923 darbesiydi. Fas'ta yaşanan savaş neredeyse hiç taraftar toplamamıştı ve ekonomik çıkarlardan yoksun bir durum teşkil ediyordu; ancak bu mücadele İspanyol ordusu için onur meselesi haline gelmişti. Siyasi anlamda temsil edilmediği düşüncesiyle çıkan işçi hareketleriyle yaşanan gerilimler ve siyasi sistemdeki ardı ardına gelen krizler, Katalonya Genel Kurmay Başkanı Miguel Primo de Rivera tarafından zamanın hükümetine karşı ayaklanıp 13 Eylül 1923 darbesini gerçekleştirmek için kullanılan sebeplerden bir kaçını oluşturmaya yeterliydi. Miguel Primo de Rivera'nın darbesi sonucu Manuel Garcia Prieto'nun hükümeti ve ayrıca XIII Alfonso'nun sahip olduğu anayasal monarşi sona erdi.¹³

¹¹F.Albi, *La política del Mediterráneo en la postguerra 1918-1928*, y.y, Valencia, 1931. s. 191

¹²Gonzalo Terreros Ceballos, "Antonio Maura y la cuestión marroquí", Doktora tezi, Madrid, 2013, s.24

¹³Roberto Blanco, v.d, *Historia de España*, Editorial Editex, Madrid. s.275-280

Bu darbe anında Kral XIII Alfonso tarafından destek ve kabul gördü; ayaklananlar savaş hali ilan etti, anayasadan doğan teminatlar askıya alındı ve İspanyol Parlamentosu lağvedildi. Hükümetin yönetim şekli meşruti monarşiden askeri idare şekline geçti ve yönetimin başında da Miguel Primo de Rivera bulunuyordu. 1876 Anayasa rejimi askeri diktatörlükle değiştirildi. Askeri idare, Miguel Primo de Rivera başkanlığı altında sadece askeri kişilerin oluşturduğu bir idareydi. Aralık 1925'te askeri idare, askeri ve sivil kişilerin bir arada olduğu bir hükümetle ikame edildi ve yine başında Primo de Rivera'nın bulunduğu sivil idare adını aldı. Adı her ne kadar sivil de olsa Musollini'nin İtalya'sını model olarak alan askerilerin elinde olan sivil bir hükümetten bahsediliyordu. Hem askeri hem de sivil idare dönemleri, Ocak 1930'da sona eren Primo de Rivera'nın diktatörlüğünün parçalarını oluşturuyordu. Bu diktatörlük döneminde kamu düzeni askeri ellere geçti, basına sıkı bir sansür uygulandı, hak ve özgürlüklere ciddi kısıtlamalar getirildi, sendikalara baskı uygulandı, Kilise ile olan ilişkiler arttı, İspanyol milliyetçiliği pekiştirildi vb. Primo de Rivera'nın temsil ettiği diktatörlük ideolojisi aşırı muhafazakar ve gelenekçiydi. Bu ideoloji; kamu düzeni, sosyal kontrol, disiplin, verimlilik ve yurt savunması fikirleri üzerine kuruluydu.¹⁴

İnanması zor da olsa, İspanya bir buçuk yıldan daha az bir zamanda askeri diktatörlük rejiminden Cumhuriyet rejimine hızlı bir geçiş yaptı. Primo de Rivera 1930'da görevinden istifa etti, Nisan 1931'de XIII Alfonso'nun monarşisinin geleceğini belirlemek amacıyla belediye seçimleri yapıldı ve seçim zaferini yaşayanlar Cumhuriyetçiler oldu. XIII Alfonso ülkeyi terk etti ve 14 Nisan 1931 tarihinde İkinci Cumhuriyet ilân edildi.

İkinci Cumhuriyet denilen dönem İspanya tarihinde çok önemli mihenk taşlarından biriydi. Cumhuriyet rejimi sayesinde İspanya demokratikleşme sürecini yaşadı. Aralık 1931'de yeni bir Anayasa yapıldı ve yürürlüğe girdi. Cumhuriyet döneminde halkın yararına pek çok büyük toplumsal, tarımsal reformlar ve eğitim reformları gerçekleştirildi. Fakat beş yıl sonra ülke kendini acımasız bir iç savaşın (1936-1939) (ya da Miguel de Unamuno¹⁵'nin tabiriyle bir "hiç" savaşının) içinde

¹⁴Laura Risco García, *Historia de España*, Estados Unidos, 2013, s. 85

¹⁵Miguel de Unamuno. (1864-1936) 98 kuşağının İspanyol yazar ve filozofu.

buldu. Bu savaş ülkeyi Cumhuriyetçi ve Milliyetçi olmak üzere iki tarafa böldü. Cumhuriyetçi taraf; cumhuriyetçilik, sosyalizm, federalizm ve laikliğin savunucusu durumundaydı ve bu tarafın siyasi kolunu sosyalist, komünist, sendikacı, Marksist, cumhuriyetçi vb.leri oluşturuyordu. General Francisco Franco'nun idaresindeki Milliyetçi taraf ise temelde muhafazakâr, liberal, dini kesim ile köylü kesiminin desteğini arkasına almıştı. İspanyol İç Savaşı uluslararası arenada büyük yankı uyandırdı; Nazi Almanyası ve Faşist İtalya baştan beri kararlı bir biçimde Franco'yu destekliyordu. Cumhuriyetçilerin yanında Sovyetler Birliği (Rusyası) vardı. Üç yıl süren bu uzun savaşın ardından kazanan taraf Milliyetçiler oldu ve bu zaferin akabinde Francisco Franco Diktatörlüğü kuruldu ve ölümüne kadar (1975) bu rejim İspanya'da hüküm sürdü.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden İspanyol İç Savaşı'na kadar olan olaylardan kısaca bahsettikten sonra, Büyük Dünya Savaşı ve ardından gelen Kurtuluş Savaşı'yla beraber Türkiye'de meydana gelen tarihî olayları ele alabiliriz.

1.2. Birinci Dünya Savaşı'nın Başından 1923 Yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Türk Tarihinin Gelişimi

Bu bölümde Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye'nin Kuruluşuna kadar geçen sürede Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan gelişmelere yer verilmiştir. Bu dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü kapsamaması bakımından önemlidir. Çünkü İmparatorluğun çöküşü ile birlikte Türk tarihinin en önemli gelişmelerinden biri olan Kurtuluş Savaşı'nın ve Cumhuriyetin ilanı gerçekleşmiştir.

1.2.1. Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşı'na Girmesi

Büyük Savaş olarak da bilinen Birinci Dünya Savaşı, başta Avrupa odaklı olmak üzere 28 Temmuz 1914'te başlayıp 11 Kasım 1918'de sona eren ve etkisi dünya çapında hissedilen bir savaştı. Sözü edilen bu savaşta, iki karşıt tarafta birleşen, dönemin büyük sanayi ve askeri güçleri yer alıyordu. Bir tarafta; Fransa, İngiltere, Rus İmparatorluğu, Sırbistan, Belçika, Japonya, İtalya Krallığı, Romanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Yunanistan'dan oluşan İtilaf Devletleri yer alıyordu. Zamanın Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos, Yunanistan'ın savaşa girmesine karşılık İngiltere'nin Küçük Asya kıyısından pay alma sözüne

güveniyordu. Savaşın bitmesiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecine girmesi, Yunanların 1453'ten bu yana merkezi İstanbul olmak üzere Osmanlıların elinde bulunan tarihi Bizans topraklarının geri alınması konusunu nihayet gerçekleştirebileceklerini sanmalarına sebebiyet vermişti. Diğer tarafta ise Alman ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları'ndan oluşan İttifak güçleri yer alıyordu. Osmanlılar savaşın ilk aylarında tarafsızlık politikası izlese de daha sonra 1914 yılında İttifak güçlerinin yanında savaşa girme kararı almıştır. Hem İngiltere hem de Fransa başta Osmanlı İmparatorluğu'nun tarafsızlık politikasını sürdürmesini büyük bir arzu içinde isteseler de bu durum Osmanlı için ikna edici nitelik taşııyordu; çünkü İstanbul, savaş sonunda zaferin İtilaf güçlerinin olması halinde Osmanlı topraklarının Rusya tarafından işgal edilmesinden korkuyordu.¹⁶ Osmanlı Hükümeti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri safında yer alma kararı, hükümetin o zaman kadar almış olduğu en önemli kararlardan biri durumundaydı. Bu karar her ne kadar Osmanlı Hükümeti tarafından alınmış gibi görünse de, aslında her zaman bir Alman hayranı olmasıyla tanınan Enver Paşa'nın önderliğindeki nazırlar komitesi tarafından alınmıştır. Merkezi Devletlerin yanında savaşa girme kararı, Yakın Doğu'daki İtilaf mevcudiyetini kırma amacı taşııyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nu Birinci Dünya Savaşı'na götüren süreç, 2 Ağustos 1914'te Osmanlı-Alman Anlaşması'nın imzalanması ve aynı anlaşmanın yine aynı yıl 28 Ekim'de yürürlüğe girip Alman Amiral Souchon ve Enver Paşa komutasındaki Osmanlı filolarının Karadeniz'deki Rus gemilerini bombalamasıyla başladı. 31 Ekim tarihinde Osmanlı'nın başkentinde bulunan İtilaf Devletleri'nin büyükelçileri şehri terk etmeye başladı ve sonrasında 3 ile 5 Kasım tarihleri arasında İtilaf güçleri Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaş ilan etti.¹⁷

“Birinci Dünya Savaşı gerçek anlamda evrensel bir çatışmaydı ve önemli kalıcı uluslararası bir etki bıraktı.[...] Dünya genelinde birçok insan kendi ülkelerinde halen bu savaşın sonuçlarından etkilenmektedir.[...]”¹⁸

¹⁶Macfie A.L, *The End of the Ottoman Empire 1908-1923*, Logman, London. 1998, s.123

¹⁷A.g.e., s.127

¹⁸Anne Bostanci, *Remember the World as well as the War*, British Council, London, 2014, s. 38

1.2.2.Rus İmparatorluğunun Çöküşü ve Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilmesi.

Mustafa Kemal'in önderliğinde Anadolu'da ortaya çıkan milliyetçi hareketin Lenin önderliğindeki Bolşevik Rusyası'ndan (1919-1923) Kurtuluş Savaşı sırasında aldığı desteğin nedenini daha iyi kavrayabilmek için, Rus İmparatorluğu'nun 1917'de Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkışını ve bunun ardından meydana gelen olayları bu bölümde aktarmak faydalı olacaktır. Rus Çarı II. Nikolay Almanya'ya karşı savaş açarak genel seferberlik ilan etti. Birinci Dünya Savaşı'ndaki kanlı çatışmalar, egemen güçler çevresinde geliyordu. Büyük bir güç olan Rusya ise en gelişmiş kapitalist ülkelerin bu çatışmasının dışında kalamazdı. Fakat, Rus Çarlığı'nın Birinci Dünya Savaşı'na girişi tamamen olumlu bir durum teşkil etmiyordu; çünkü bu ülkede eskiden gelen iç çatışmalar ve toplum içerisindeki ayrışmalar iyiden iyiye kendini hissettirmeye başlamıştı. Savaşa girmesinin ardından da Rusya'da büyük bir kargaşa ortaya çıkacaktı. Çar II. Nikolay Birinci Dünya Savaşı'na katılmaya karar verdi. Fakat Rus ordusu bu savaşa hazır değildi ve bu nedenle ağır yenilgi aldı. Rus birlikleri özellikle açlık ve donanımlarının kötü olması sebebi ile başarısızlık yaşamış,dönemin Rusyası'nın ekonomik durumu daha da kötüleşmiş, Çar'a karşı güçlü bir muhalefet oluşmuş ve bu durum Çar'ı tahtan çekilmeye zorlamıştır.¹⁹

Rusya'nın işçi sınıfı, Çarlık rejiminin yıkılıp sosyalist bir rejimin ortaya çıktığı bir ihtilal sürecini başlattı. İlk büyük grev 23 Şubat 1917'de başladı ve bu tarihten itibaren ayaklanmaların alevi bütün Rus İmparatorluğu'nu sardı. Ayaklanmalara birlikler de katılınca Çar II. Nikolay tahttan çekildi. Böylelikle Rusya'da yönetimi Prens Lvov ile liberal temsilcilerin oluşturduğu geçici bir hükümet devraldı. 1917 yılında Rusya, tarihinin en büyük toplumsal krizini yaşıyordu. Bolşevik Partisinin doğuşu emperyalist dönemin getirdiği yeni misyon ile ilgilidir. Bu yeni misyon otorite için savaştır ve bu misyon farklı araçlar gerektirmiştir. İfade edilen farklı araçlar Bolşevik Partisi'nin (milli ve uluslararası) amacına ulaşması adına yüksek iç demokrasi, merkezîyetçilik ve hareket için katı disiplin şeklinde özetlenebilir, çünkü tarihin göstermiş olduğu üzere hiçbir zaman

¹⁹Leticia Gaona Figuero, *Historia Universal*, Pearson Educación, México, 2005, s. 119

parti veya kurum merkezileşmesi olmadan zaferle sonuçlanan bir devrim olmamıştır.²⁰

Aynı yılın ekim ayında, Lenin'in önderliğinde Bolşeviklerin zaferini getiren "Ekim Devrimi" olarak da bilinen devrim gerçekleşti. Aynı zamanda geçici hükümetin düşmesiyle birlikte Sovyet Rusya'sı ortaya çıkıp 1917 ile 1923 yılları arasında bir yanda yeni Bolşevik Hükümeti ile Kızıl Ordu diğer yanda eski Çarlık ordusu ile Beyaz Hareket adı altında birleşen Bolşevik karşıtlarının bulunduğu uzun bir Rus iç savaşı başladı. Rusya, Beyaz Rusya, Transkafkasya, Orta Asya, Tuva ve Moğolistan'da iç savaşın zaferi Bolşeviklerindi.

Lenin, doğu cephesindeki savaşa son vermek amacıyla İttifak Devletleri ile iletişime geçti. Sonunda Mart 1918'de Brest-Litovsk Anlaşması'nın imzalanmasıyla Rusya, Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmiş oldu;

"Almanya ve Rusya arasındaki barış antlaşması Brest-Litovsk da, 3 Mart 1918 tarihinde imzalandı. İtilaf Devletleri için Rusların savaştan çekilmesi bir felaket oldu. İtilaf Devletleri yeni Bolşevik hükümetine savaşa devam etmeleri durumunda destek vereceklerini söylediler[...]"²¹

Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Bolşevik grup lideri ve Ekim 1917 Devrimi'nin önderi Vladimir Lenin, Mustafa Kemal'in 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmasından bir yıl önce Halk Komiserleri Kurulu (Sovnarkom) başkanı seçilerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin en üst düzey yöneticisi oldu. Hem Lenin hem de Mustafa Kemal, ülkelerinde yeni hükümetlerin kurulmasına yol açan ayaklanmaları yöneten ve popüler siyasetçiler haline gelen kişilerdi.

1.2.3.İtilaf Güçleri Arasındaki Gizli Anlaşmalar ve 1915 – 1920 Yılları Arasında Osmanlı ile İtilaf Devletleri Arasındaki Barış Görüşmeleri

1915'ten itibaren İtilaf Devletleri kendi aralarında, yıkılmasının ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşımına yönelik bir dizi anlaşma imzalamaya başlamıştı. Mart 1915'te, Birinci Dünya Savaşı boyunca İtilaf güçlerinin

²⁰James Petras, *América Latina: Imperialismo, Recolonización y Resistencia*, Abya Yala, Quito,2004, s.34

²¹Álvaro Lozano, *Breve historia de la Primera Guerra Mundial 1914-1918*, Fareso, Madrid,2011, s. 311-312

gerçekleştirdiği gizli garantilerin bütünü olan İstanbul Anlaşması imzalandı. Bununla birlikte Fransa ve İngiltere İstanbul'u açık bir liman olarak ve Osmanlı İmparatorluğunun başkenti olarak kalmak üzere ve zaferin İtilaf Güçlerinden yana olması durumunda Çanakkale'yi Ruslara vermek üzere bırakıyorlardı.

Bu taahhüt, İngiltere Kralı V. George tarafından 10 Kasım 1914 tarihinde Rus Büyükelçisine kendisinin şu sözleriyle ediliyordu: "İstanbul ile ilgili konuya gelince, buranın sizin olması gerektiği aşikârdır."²² Bu anlaşma, 1915 ile 1916 yılları arasında yaşanan Gelibolu Savaşı'nda İtilaf Devletleri'nin Osmanlılara karşı yenilgiye uğramasıyla asla gerçekleşmedi. Bu savaştaki Osmanlı zaferiyle birlikte İtilaf Güçleri ile Rusya arasındaki boğaz bağlantısı kesilmiş oldu. Mayıs 1916'da Fransa ve İngiltere arasında Sykes-Picot Anlaşması olarak bilinen, Mezopotamya'nın İngiltere'ye ve Suriye kıyısının Fransa'ya bırakıldığı gizli bir anlaşma imzalandı. 1917 yılında ise Fransa, İngiltere ve İtalya arasında Jean de Maurienne isimli, İzmir de dahil olmak üzere Küçük Asya'daki İtalya'nın taleplerinin yeniden ele alındığı bir anlaşma imzalandı. Bu bahsi geçen üç anlaşma da Birinci Dünya Savaşı devam ederken Osmanlı daha çökmeden imzalanmıştır.²³

Kasım 1918'de Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde ortaya çıkan manzara şu şekildeydi: Zafer İtilaf güçlerinin yanında; dağılmış Alman, Avusturya-Macaristan, Osmanlı ve Rus İmparatorlukları, Avrupa ve Orta Doğu'da ortaya çıkan yeni ülkeler, bazı Alman kolonileri ile Osmanlı İmparatorluğu'nun bazı bölgelerinin İtilaf Devletlerine geçmesi ve Milletler Cemiyeti'nin kurulması vb. Birinci Dünya Savaşı'nın sonu, Osmanlı İmparatorluğu için siyasi bir kriz sürecini de beraberinde getirdi ve İtilaf Devletleri Osmanlı'nın çıkarlarını hiçe sayıp kendi çıkarları doğrultusunda toprak paylaşımı hazırlıklarına girişti. Savaş bitip Ekim 1918'de Osmanlı İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri arasında Mondros Ateşkes Anlaşması imzalandıktan sonra, Osmanlı toprakları sadece Anadolu'da kalan kısma indirgenmiş ve diğer yerler yabancı birlikler tarafından işgal edilmiş durumdaydı. Ateşkesin sonucu, Türklerin Birinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgisini hükme bağlar nitelikteydi. Mondros Ateşkes Anlaşması'nda tanımlandığı şekilde Osmanlı İmparatorluğu'nun

²²Macfie A.L, *The End of the Ottoman Empire, 1908-1923*. Longman, London and New York. s.163

²³A.g.e., s.161-169

katılımı, 1919'da Paris'te düzenlenecek Barış Konferansı'nda görüşülmesi gereken pek çok konuyu da beraberinde getirmişti.

Ocak 1919'da, hedeflerinden biri sadece İtilaf Güçleri arasında 1919 çıkan anlaşmazlıkları çözmek olan Barış Konferansı Paris'te toplandı. Konferans görüşmeleri 18 Ocak 1919'da ABD Başkanı Woodrow Wilson, İngiltere Başbakanı David Lloyd George, Fransa Başbakanı Georges Clemenceau ve İtalya Başbakanı Vittorio Orlando'dan oluşan Dörtlü Komite yönetiminde başladı. Konferansın görevi temelde en güçlü İtilaf Devletleri, yani Fransa, İngiltere ve Rusya'nın oluşturduğu Üçlü Devlet ile Yunanistan ve Sırbistan gibi ilgili devletlerin arasında müzakerelerin yapılmasıydı.

1917 Rus Devrimi'nin ardından Mart 1918'de artık Rusya İtilaf Güçlerinden biri değildi, çünkü yeni kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, daha önceden de bahsettiğimiz üzere Osmanlı, Bulgar, Avusturya-Macaristan, Alman ve Rus İmparatorluklarıyla Brest-Litovsk Anlaşması'nı imzalamıştı.

Paris'te bir yıl süren müzakerelerin ardından, 1920 Şubat'ında Londra Konferansı'nın yapılması gündemdeydi. İngiltere, Fransa ve İtalya'nın liderleri burada Osmanlı İmparatorluğu'nu masaya yatırıyorlardı. İtilaf Güçleri buradaki görüşmeler sonrasında 26 Nisan 1920'de İtalya'nın San Remo kentinde düzenlenecek olan bir sonraki konferansın temelini oluşturan konularda fikir birliğine vardı. San Remo Konferansı; Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya'dan oluşan dört büyük İtilaf Devleti'nin bir araya geldiği, uluslararası bir toplantıydı. Bu toplantıda Osmanlı'nın İtilaf güçleri tarafından paylaşılmasıyla ilgili kararlar alınıyordu. Ancak dört bölge ile ilgili sorunlar bulunuyordu, bunlar: Ermenistan, Küçük Asya'nın güneydoğusu, İstanbul, Çanakkale ile İstanbul Boğazları. Başkenti İstanbul olarak belirlenen, doğusunda Trakya ve İzmir çevresinin Yunanlara verildiği, boğazların uluslararası bir yönetime bırakıldığı ve Anadolu topraklarında Bağımsız Ermenistan Cumhuriyeti'nin kurulduğu bir Osmanlı ortaya çıkarma kararlarının alındığı bu konferanstaki görüşmeler, 10 Ağustos 1920 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Sevr Anlaşması'nda

yazılı maddeler halinde yer buldu.²⁴Sevr Anlaşması'na göre Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun zararına olacak bir Ermeni devleti projesi ortaya çıkarıldı. Yeni sınırların belirlenmesi konusu ise ABD Başkanı Woodrow Wilson'un hakimiyetindeydi. Fakat anlaşmanın son hali ABD tarafından imzalanmadı ve her ne kadar Osmanlı Devleti tarafından onansa da Anadolu'daki milliyetçi hareket bu anlaşmayı hiçbir zaman kabul etmedi. 1920 yılında Ermenistan ile milliyetçi direniş hareketinin önderliğindeki Türkiye, sonu 2 Aralık 1920 tarihli Gümrü Anlaşması ile biten şiddetli bir çatışmaya girdi.

25 Kasım'da Ermenistan elçisi Khatissian mevkidaşı Kazım Karabekir ile Dedeağaç'ta buluştu. 2 Aralık tarihinde Gümrü Anlaşması'nı imzaladılar. Bu Antlaşma ile Türkler Ermenistan'ın bağımsızlığını tanımış oldu. Diğer yandan Ermenistan tarafından Türkiye aleyhinde yapılan diğer antlaşmalar iptal edilmiştir. Böylece Ermenistan'daki Müslümanlar ve Türkiye'deki Ermeniler diğer vatandaşlarla aynı haklara sahip olacaktır.²⁵

Sevr Anlaşması sonrasında Fransa, Suriye ve Lübnan'da mandalar kurmaya başladı. Öte yandan İngiltere; Filistin, Irak'ın kuzeyindeki petrol kenti Musul da dahil olmak üzere Suriye ile Mezopotamya'nın kuzeyini buyruğu altına aldı. İtalya'ya ise Küçük Asya'nın güneydoğusundan bir parça verildi. Diğer yandan Kürdistan da ileride Milletler Cemiyeti'nde bağımsızlığını elde etmek için yapacağı çalışmaları bekliyordu. Çünkü Sevr Anlaşması Kürtlere kendi devletlerini kurmayı vaad ediyordu; fakat milliyetçi Türkler kuzeydeki Kürt bölgelerinin kontrolünü ele geçirince, İtilaf Güçleri Kürtlerin bağımsızlığı için ısrarcı olmaktan vazgeçtiler. Ancak Kürdistan olarak bilinen diğer bölgelerin kontrolü Irak ve Suriye kontrolüne bırakıldı.²⁶ Nihayetinde Lozan Antlaşması kuralları altında çoğu Kürt bölgeleri, Musul hariç, yeni Türkiye devletine dahil edildi.²⁷

²⁴Kristine Brennan, *The First World War and the End of the Ottoman Order*, Mason Crest Publishers, Philadelphia.2007, s.59-60

²⁵Salahi Ramsdan Sonyel, *Turkish Diplomacy 1918-1923*, Sage Publications Ltd, London, 1975, s. 53

²⁶Kristine Brennan, *The First World War and the End of the Ottoman Order*, Mason Crest Publishers, Philadelphia. 2007, s.64

²⁷Macfie A.L., *The End of the Ottoman Empire 1908-1923*, Logman, London.1998, s. 214

Sevr Anlaşması'nın imzalandığı sırada Osmanlı İmparatorluğu; bir tarafta İtilaf güçlerine yakınlaşma politikası izleyen İstanbul Hükümeti ve Padişah Mehmet Vahdettin (VI. Mehmet) ile diğer tarafta milliyetçiler arasında bölünmüş durumdaydı. Milliyetçiler, İtilaf Devletleri'nin İmparatorluğu paylaşmasına kesin olarak karşı çıkıyordu; çünkü bu paylaşım sonrasında Türk topraklarının tarih sahnesinden tamamen yok olmasından endişe duyuyorlardı.

İç Anadolu'da ise 1920'den itibaren, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki milliyetçi hareket hakim durumdaydı. Bu hareket, Sevr Anlaşması'nın bütün hükümlerini kesinlikle reddediyordu.

1.2.4. Birinci Dünya Savaşı Sonrasındaki Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasi Durumuna Kısa Bir Bakış.

İtilaf Devletleri ile Merkezi Devletler arasındaki uzun ve kanlı çatışmalardan sonra 1918 yılında Osmanlı İmparatorluğu, bu savaşta artık yer almama kararı aldı. Sultan VI. Mehmet, Deniz Nazırı'nı, İtilaf Devletleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasında Mondros Ateşkes Anlaşması'nı imzalamak üzere 30 Ekim 1918'de Limni Adası'nın Yunan limanı olan Mondros'a gönderdi. Bu ateşkes ile birlikte İtilaf güçleri ile Osmanlı arasındaki savaş sona eriyor ve Osmanlı, Anadolu hariç bütün topraklarını terk etmek zorunda kalıyordu. Ateşkesin imzalanmasından sonra İstanbul, İtilaf birlikleri tarafından işgal edildi ve bu işgal iki aşamada gerçekleşti: ilk işgal 1918 Mondros Ateşkesi'nin hükümleri doğrultusunda; ikinci işgal ise ayrıntılarını ileride ele alacağımız 1920 Sevr Anlaşması'nın onanmasıyla gerçekleşti. Son işgal, Sevr'in Lozan Anlaşması'nın imzalanmasıyla hükümsüz kaldığı 1923 yılına kadar sürdü.

Mondros Ateşkes Antlaşması ile İtilaf Devletleri tarafından Osmanlıya dayatılan şartlar hiç kuşkusuz çok ağırdı. Örneğin; İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nı savunan askeri güçler, İtilaf güçlerine teslim olacaktı. Sınırların gözetimi ve asayişin korunması için gerekli olabilecek bazı birlikler dışında Osmanlı ordusu terhis edilecekti. Bütün posta ve telgraf sistemleri İtilaf Devletlerinin kontrolüne geçecekti. Osmanlı'nın elindeki bütün ekipman, silah ve teçhizat İtilaf Devletleri'ne teslim edilecekti vb. Ateşkesin imzalanmasının ardından İtilaf

Devletleri ateşkesin hükümlerini Anadolu ve Trakya'da uygulamaya koydu. Osmanlı topraklarının İtilaf orduları tarafından işgali 1 Kasım 1918 itibariyle başladı ve Osmanlı'yı tamamen güçsüz bir devlet haline getirdi. Osmanlı açısından ateşkesin en hassas maddesi yedinci maddeydi; çünkü bu madde sayesinde İtilaf Devletleri, güvenliğin tehdit altında olduğunu düşündükleri yerleri işgal edebileceklerdi.²⁸ Bu ateşkesin hükümleri Osmanlı Hükümeti ile Sultan Vahdettin tarafından kabul edildi; ancak Mustafa Kemal'in önderliğindeki milliyetçi hareket bu hükümleri hiçbir zaman kabul etmedi.

Mondros Ateşkesi'nin imzalanmasından sonra İmparatorluk topraklarındaki İtilaf Devletleri'nin mevcudiyetinin İstanbul'daki en ciddi durumu teşkil ettiği söylenebilir. İtilaf güçlerinin İstanbul'daki etkili siyasi hakimiyeti, Osmanlı'nın başkentinin 1920 Mart'ında İngiliz birlikleri tarafından işgalinden önce bile hissedilir biçimdeydi. İtilaf Devletleri, İstanbul'da sadece kendi hükümet politikalarını temsil eden değil; aynı zamanda "İtilaf Kontrol ve Örgütlenme Komisyonu" yoluyla İstanbul'un idaresini de elde tutan Yüksek Komiserlikler ya da denetçiler olarak bilinen diplomatik temsilcilikler açmaya başladı.

Savaş sonrası dönemde kamuoyu tarafından hem milliyetçi hem de İttihat karşıtı olan Osmanlı'ya karşı toprakların içinde ve dışında önemli bir etki yaratma gayesiyle çeşitli çalışmalar gerçekleştirildi.

İç politikada ve Osmanlı İmparatorluğu Büyük Savaş'a girmeden önce, Jön Osmanlıların devamı olan Jön Türkler isimli bir grup vardı. Bu Genç Türkler; parlamenter bir hükümet, liberal politik reformlar ve hükümet yetkililerini imtiyazlı hale getiren bürokrasinin kaldırılmasından yana olan bir grubu oluşturuyordu. Genel olarak bakıldığında bu grubun temelde isteği bir meclisin kurulması ve Padişahın yetkilerinin kısıtlanmasıydı.

Diğer tarafta, Osmanlı'nın 20. yy.'daki siyasetini daha iyi anlayabilmek için, sloganı "*Hürriyet, Müsavaat, Adalet*" olan İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC)'ni de ele almak gerekmektedir. İTC, önceleri 1889 yılında Osmanlı Birliği Cemiyeti adı

²⁸Erik J., Zürcher, *Turkey a Modern History*, I.B. Tauris, London.1993, s.138

altında gizli bir topluluk olarak işe başlayıp daha sonra 1906 yılında siyasi bir örgütlenme haline geldi. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin ardından bu cemiyet; Üçlü Paşalar olarak da bilinen Cemal Paşa, Enver Paşa ve Talat Paşa tarafından yönetilmekteydi. Savaş süresince bu liderler uluslararası arenada Osmanlı topraklarında Ermeni soykırımı yapmakla itham edildiler. Anadolu'nun doğusunda önemli bir nüfusa sahip olan Ermeni topluluğu, Rusya'nın yanında yer alarak temel hedefi olan bağımsız bir Ermeni Devleti kurma fikrini hayata geçirmeye çalışıyordu. Osmanlı yetkilileri için ise bu durum Osmanlı İmparatorluğu'na büyük bir ihanet anlamına geliyordu ve bu sebeple Ermenilerin çoğu kaçmaya zorlandı ve pek çoğunda öldürüldü.²⁹ Buna karşılık ise pek çok Türk de Ermenilerin ellerinde can verdi.

Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra İTC dağıldı ve liderleri İmparatorluğu terk etmek zorunda kaldı. Jön Türklerin fikirlerini temel alan İTC, 1908'de Jön Türklerin ihtilalinden itibaren Sultan II. Abdülhamit'in mutlakıyetçi hükümetine karşı Birinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar Osmanlı siyasetini yönetti. İttihat ve Terakkiciler Türkçülük adı altında Asya'nın kuzey, güney, merkez ve batısı, Çin'in kuzeyi ile Doğu Avrupa'nın bazı kesimlerindeki Türk halklarının siyasi ve kültürel anlamda birleşmesinden yana bir siyaset izliyordu. Öte yandan Genç Türkler ise seçilmiş temsilcilerin oluşturduğu, kalıcı bir meclisin bulunduğu ve Padişah'ın konumunu koruyan meşruti monarşiden yana bir siyaseti benimsemişti. İki grubun arasındaki siyasi ideoloji seviyesindeki bazı fikir ayrılıklarına rağmen, en sonunda ikisi de güçlerini birleştirdi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 20. yy. tarihinde önemli rol oynayan kişilerden biri de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin askeri kanat lideri Enver Paşa idi. Kendisi, Almanlara yakın bir siyaset izleyip Harp Nazırlığına kadar yükselmişti. 1914 yılına gelindiğinde Enver Paşa, Osmanlı Ordusu'nun büyük bir kısmına hükmeder haldeydi; ancak aynı ordunun içinde rakipleri de bulunmaktaydı. Enver Paşa'ya muhalif olan isimlerden biri de İttihat ve Terakkici olduğu halde Cemal Paşa grubuna yakınlığı ile bilinen Mustafa Kemal idi. Mustafa Kemal, ne Almanlara karşı bir

²⁹Kristine Brennan, *The First World War and the End of the Ottoman Order*, Mason CrestPublishers, Philadelphia. 2007, s.50

sempati duyuyor ne de Enver Paşa'nın Büyük Savaş'ta bir galibiyet gösterebileceğine inanıyordu.

Enver Paşa, Merkezi Devletlerin zaferi ile ilgili öngörülerinde yanılmış ve Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte bu Merkezi Devletler de savaşta hezimete uğramışlardı. Muzaffer tarafta yer alan ülkeler ise şunlardı: Belçika, Fransa, ABD, Yunanistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Karadağ, Portekiz, Romanya ve Sırbistan.

Savaşın ve sonrasında Mondros Ateşkesi'nin imzalanmasının ardından, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin pek çok lideri 1918 yılında ülkeyi bir Alman denizaltısıyla terk edip daha sonra uzun süre Berlin'de yaşadı. Ancak Enver Paşa ve Mustafa Kemal gibi bu cemiyetten bazı kişiler Osmanlı topraklarında kalıp ileride savaş sonrası Türk siyasetinde önemli rol oynadı.

Son Osmanlı Padişahı Mehmet Vahdettin'in politikası, İtilaf Devletleriyle barışçıl bir politika izleyip İmparatorlukta barışı sağlayarak kendi saltanatını korumaya yönelikti. Sultan'ın hedefi saltanatı İstanbul'da ve Halifelik kurumunu Orta Doğu'daki Müslüman nüfusunda hakim tutmaktı. Bu durum ittihat karşıtı ve İngiliz yanlısı politikaların izlenmesinde aktif rol oynadı. Birinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanması, İtilaf Güçlerinin baskısı ve İstanbul'u işgal etmesi sonucu Padişah meclisi lağvetmek ve İttihat ve Terakki üyesi Ahmet Tevfik Paşa'yı sadrazamlıktan uzaklaştırmak zorunda kaldı. Ahmet Tevfik Paşa kabinesi dağıldıktan sonra yerine Büyük Savaş'ın ardından Sultan'ın damadı olmakla birlikte tam güven duyduğu sayılı, saraya yakın ve Osmanlı siyasetindeki önemli isimlerden Damat Ferit Paşa hükümeti kuruldu. Damat Ferit Paşa, kendini İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni ortadan kaldırmaya adanmış bir insandı. 1919 yılının ilk aylarında İTC'nin bazı liderleri idam edilirken cemiyetin üyeleri İmparatorluğu Dünya Savaşı'na sokmakla itham edildi.³⁰ Yine aynı cemiyetin liderleri, İtilafların, imzalanan Ateşkes'e sadık kalmayacaklarından emin oldukları gibi Yakın Doğu'da da barışçıl bir politika izleme taraftarı olmadıklarını da çok iyi biliyorlardı.

³⁰Erik J. Zürcher, *The Unionist Factor, The Role of the Committee of Union and Progress in the Turkish National Movement, 1905-1926*, E.J.Brill, Leiden.1984, s.75

1919 yılının mart ile eylül ayları arasında yönetimde kalan Ferit Paşa hükümeti, ittihatçı ve milliyetçilere karşı baskı siyaseti uygulamasıyla tanınıyordu. Baş vezir olarak kaldığı dönemde Mayıs 1919'da İzmir, Yunan orduları tarafından işgal edildi.

Aynı yılın eylül ayında Osmanlı topraklarındaki İtilaf Devletleri'nin varlığına karşı olan milliyetçi akımın güçlü baskıları sonucu Ferit Paşa görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Daha sonra Nisan 1920'de tekrar yönetime dönene kadar Ferit Paşa hükümetini, milli direniş hareketiyle sıkı ilişki içerisinde olan Ali Rıza (4 Ekim 1919 – 2 Mart 1920) ve Salih Hulusi Paşa (3 Mart 1920 – 5 Nisan 1920) kabineleri izledi.

Bazıları İTC'nin lideri konumunda olan milliyetçilerin en önemli hareketi, savaş bitmeden önce Karakol adı altında, savaş sonrasında ve İtilaf Devletlerine karşı ittihatçıları koruma amacı taşıyan gizli bir örgüt kurmalarıydı. Bu örgüt, 1919 ve 1923 yılları arasında, Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği direniş politikasına yardım etmeyi kendine görev bilmişti (1919-1922).

Kasım 1918 ile Mart 1920 arasında, Karakol örgütü, gizli bir şekilde çok sayıda ittihatçı idarecileri milli direniş hareketine kaydırıldı ve ajanları sayesinde edindiği gizli bilgilerle Anadolu'daki bu harekete silah ve mühimmat yardımında bulundu. Anadolu'ya yönelen İttihatçı yetkililerin sayısı arttıkça, burada doğan milli direniş hareketine önderlik edecek, otorite sahibi ve saygın bir lidere ihtiyaç doğdu. Örgüt kendi içinde, Birinci Dünya Savaşı sırasında 1915 yılında Çanakkale'de İngiliz ve Fransız gemilerini batırarak Osmanlılara zafer kazandıran, Anafartalar kahramanı olarak ün salmış ve aynı zamanda bir İttihatçı olan Mustafa Kemal Paşa'yı bu görev için seçti.

1.2.5.Milli Bir Diplomasi Birliğine Yönelik İlk Adımlar

Milli direniş hareketi, Mustafa Kemal (Atatürk)'in önderliğinde, Merkezi Devletler ile Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri'ne karşı Birinci Dünya Savaşı'nda aldığı hezimetten sonra yabancı işgaline karşı Türklerin milliyetçi ideoloji gruplarını bir araya getiren bir oluşumdu.

Bu hareket 1919 yılında Anadolu'da doğdu ve yine aynı yılın 19 Mayıs'ında o zaman 9. Ordu Müfettişi olan Mustafa Kemal, kafasında bir milli direniş projesiyle Samsun'a ayak bastı. Burada kendi düşüncelerine yakın Rauf, Ali Fuat, Refet ve Kazım Karabekir gibi isimlerle temasa geçti. Kendileriyle yaptığı toplantıların ardından, Anadolu'nun iç kesimlerinde yabancı işgal güçlerine karşı çıkabilecek ulusal direniş hareketini başlatma görevini hayata geçirdi.

Ulusal direniş hareketi, Anadolu ve Trakya'nın doğusunda yaşayan halkların haklarının savunulması amacıyla çeşitli toplulukların bir araya gelmesine dayanmaktaydı. Milliyetçiler, ne Padişah ile Başvezir Damat Ferit'in desteklediği İngiliz mandasını ne de Halide Edip ve Ahmet Emin gibi aydınların savunduğu ABD mandasını kabul ediyordu³¹. Ulusalcılar için bu tür konular teklif dahi edilemezdi; çünkü kendileri, tamamen bağımsız ve ulusal egemenliğe dayalı yeni bir Türkiye'nin kurulmasından yanaydı.

"Her ulusun kendine özgü geleneği, kendine göre ulusal özellikleri vardır. Hiçbir ulus, ne kendini benzettiği ulusla aynı olabilir, ne kendi ulusal bütünlüğünde kalabilir, bunun sonucu hiç kuşkusuz düş kırıklığıdır." Mustafa Kemal Atatürk.

Hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla milliyetçiler, Türkiye'nin bağımsızlığını savunmak için gizli toplantılar düzenleme yoluyla zamanın Osmanlı Merkezi İdaresi içindeki bazı vatansever kişilerle işbirliği içerisine girdi.

1.2.6. Milliyetçi İdeolojinin Kurulması ve Anadolu'da İtilaf Güçlerine Karşı Milli Mücadelenin Başlaması

1918 yılından itibaren, siyasi mücadele Osmanlı sınırları içinde ve özellikle İç Anadolu'da başladı. Ulusalcılar, hareketi Küçük Asya'dan başlatarak harekete geçirmeyi planlıyordu. Anadolu'da; Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasını müteakip başlayan Ermeni, İngiliz, Fransız, Yunan ve İtalyan işgaline karşı Müslüman Türklerin haklarını savunma amaçlı ve 'milli hakların savunulması için' bölgesel oluşumun gerekliliğini öngören bir milli savunma örgütü kuruldu. Kendisine olabilecek en yüksek desteği almak amacıyla milliyetçiler, bazı örgütlerinin farklı şehirlerdeki ileri gelen kişiler ile din adamlarının önderliğinde

³¹Salahi Ramsdan Sonyel, *Turkish Diplomacy 1918-1923*, Sage Publications Ltd, London 1975, s.13

olması gerektiğini düşünüyordu. İmparatorluğun tarihi boyunca okuma yazma bilen çok az sayıda kişi ya din adamları ya da idari memurlardı, bunun da sebebi ise eğitimin büyük çoğunluğu Kuran'ın ezberlenmesine dayanmasıydı.

Kendini milliyetçi harekete adanmış kişiler, fikirlerini ve temsil gücünü göstermek amacıyla bir kongrenin düzenlenmesi gerektiğinin bilincindeydi. Genel anlamda da bu kongrenin temel amacı Türk ve Müslümanların birliği ile vatanın savunulmasıydı. Bu amaçla, ileride de ele alacağımız Erzurum ve Sivas Kongreleri düzenlendi.³²

Bu arada milli direniş akımının en büyük düşmanı, arkasına İngiltere'yi almış Yunanistan'dı. Bu ülke, Birinci Dünya Harbi'nin sonlarına doğru İtilaf safına katılmış ve Osmanlı Birlikleri ile daha önce hiç çarpışmamıştı. Ancak, savaş sonrasında İzmir ve Ayvalık'ın işgali söz konusu olunca hiç tereddüt göstermedi. Bu dönemde Mustafa Kemal Paşa, 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgal edilmesinden dört gün sonra İstanbul'dan Samsun'a gemi ile geçip burada Türk halkının hiçbir suretle yabancı emrine tahammül göstermeyeceğini ve yakılan bu özgürlük ateşinin Birlik, Milli Egemenlik ve Türk Milliyetçiliği fikirlerine dayalı olduğunu açıkça ortaya koyarak hiçbir yabancı işgale rıza göstermeyeceklerini duyurdu.

“Osmanlı Devleti bütünü bütününe parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Son sorun, bunun da paylaşılmasını sağlamak için uğraşılmasından başka bir şey değildi. Osmanlı Devleti, onun bağımsızlığı, padişah, halife, hükümet, bunların hepsi anlamını yitirmiş birtakım anlamsız sözlerdi.

Neyin ve kimin dokunulmazlığı için kimden ve ne gibi yardım istemek düşünülüyordu?

Öyleyse sağlam ve gerçek karar ne olabilirdi?

Baylar, bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da ulus egemenliğine dayanan, tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak.

İşte, daha İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğümüz ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığımız karar, bu karar olmuştur.”Mustafa Kemal Atatürk³³

³²A.g.e., s.15-18

³³Atatürk, Mustafa Kemal.Benim Kararım, Nutuk.kultur.gov.tr

Bu sebeple, ordunun büyük bir bölümü İtilaf güçlerinin dediklerini yapmaktan ileri gidemeyen Padişah ve İstanbul Hükümeti'nin yerine Mustafa Kemal'in emirlerine itaat etmeye başladı. Mustafa Kemal de bölgesel örgütlenmeleri bir araya getirmek için milliyetçi üst komutanlarla temasa geçmeye başladı ve 21 Haziran 1919'da Ali Fuat Paşa ve Hüseyin Rauf ile birlikte Amasya'da toplandı. Bu toplantının sonunda Anadolu'nun tüm sivil ve askeri yetkililerine göndermek üzere bir genelge yayımlandı ve içerisinde şu bilgiler yer alıyordu: Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir, İstanbul Hükümeti aldığı sorumluluğun gereğini yerine getirememektedir. Son olarak milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. Amasya Tamimi, bağımsızlık bildirisi ile ilgili ilk kanıt olmasından dolayı Türk Milli Hareketi'nde ciddi bir referans noktası olarak kabul edilmektedir. Bu bildiri ile ilgili Ali Fuat Paşa'nın sözleri ise şunlardır: "[...] tüm dünyaya Türk ulusunun vatanını tehditlerden koruma çabasında birleştiğini göstermek amacıyla bütün bireysel ve bölgesel çabalar tek bir kanala yönlendirilmiştir."³⁴

Temmuz 1919'da Mustafa Kemal, askerlik görevinden istifa edip enerjisini Anadolu'da yeni bir hükümet kurmaya yönlendirdi. Bu arada Padişah da kendisini tutuklama ve idam emrini verdi. Ulusalçılar da ideolojilerine daha fazla destek bulma amacıyla önce Erzurum ve daha sonra Sivas'ta toplandı.

İlk kongre yeri olan Erzurum'da ulusalçı hareketin destekçileri Temmuz 1919'da bir araya geldi. Mustafa Kemal'in başkanlığında bir okulun sınıfında gerçekleşen kongreye Anadolu'nun doğu vilayetlerinden çeşitli temsilciler katıldı.³⁵ Uzun ve yoğun tartışmaların ardından, Misak-ı Milli'nin temelini oluşturan bir kararlar serisi ortaya çıktı ve bu bildirinin bazı kararları şu şekildeydi:

- a) Trabzon vilayeti ve Canik sancağıyla Şark vilayetleri adını taşıyan Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Elaziz, Bitlis vilayeti ve bu saha dahilindeki bağımsız vilayetler, hiçbir sebep ve bahaneyle diğerlerinden ve Osmanlı camiasından ayrılmak imkânı düşünülmemen bir bütündür.

³⁴Salahi Ramsdan Sonyel, *Turkish Diplomacy 1918-1923*. Sage Publications Ltd, London .1975, s. 15

³⁵A.g.e.,s.15

- b) Vatanın toprak bütünlüğü ve bölünmezliği korunmalıdır.
- c) Millet yabancı işgaline direnecektir.
- d) İstanbul Hükümeti, milletin bağımsızlığını ve birliğini koruyamazsa, geçici bir hükümet kurulacaktır.
- e) Kuvay-i Milliye millî iradeye hakim kılmak esastır.
- f) Manda ya da himaye kabul edilemez.

Erzurum Kongresi'nin ardından, Sivas'ta yeni bir milli kongrenin toplanacağı ilan edildi, çünkü Sivas şehir olarak bir kongrenin yapılabileceği en güvenli yerlerden biriydi ve buraya her şehirden üç delegenin gönderilmesi istendi. Mustafa Kemal, uzun zaman önce bu kongreyi gerçekleştirmek istemiş; ancak bunun yerine yerel ve bölgesel cemiyetlerden oluşan "Şarkı Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin gerçekleşmesi söz konusu olmuştu.³⁶ Sivas Kongresi, 4 Eylül 1919'da başladı. Bu kongre, Erzurum Kongresi sırasında milli hareketin önde gelenleri tarafından planlanmıştı. İtilaf Devletleri ile İstanbul Hükümeti, bu kongreyi engellemeye yönelik bütün çabalarına rağmen başarılı olamadı. En sonunda sadece 31 delegenin, askeri ve sivil kesimden bazı yetkililerin de katıldığı bir kongre Sivas'ta gerçekleşti.³⁷

Kongre "Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti" adıyla toplandı ve burada daha önceden Erzurum'da alınmış olan kararlar tasdiklendi: Mustafa Kemal yeniden başkan seçildi ve o saatten sonra Milli Hükümet, diğer bir deyişle milli direnişin yürütme organı olarak görev yapacak bir Temsil Heyeti seçildi.³⁸ Ayrıca bu kongrede Kurtuluş Savaşı süresince ulusalçıların izleyeceği politika ile yakından ilişkili olan temel bazı kararlar alındı ve bunlardan bazıları şöyleydi:

- a) Millî sınırları içinde vatan bölünmez bir bütündür, parçalanamaz.
- b) Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı millet topyekün kendisini savunacak ve direnecektir.

³⁶Erik J. Zürcher, *Turkey a Modern History*, I.B. Tauris, London.1993, s. 156

³⁷A.g.e.,s.157

³⁸A.g.e.,s.157

- c) İstanbul hükümeti, harici bir baskı karşısında memleketimizin herhangi bir parçasını terk mecburiyetinde kalırsa, vatanın bağımsızlığını ve bütünlüğünü temin edecek her türlü tedbir ve karar alınmıştır.
- d) Kuvay-ı Milliye'yi tek kuvvet tanımak ve milli iradeyi hakim kılmak temel esastır.
- e) Manda ve himaye kabul edilemez.
- f) Genel teşkilatı idare ve alınan kararları yürütmek için kongre tarafından Temsil Heyeti seçilmiştir vb.

11 Eylül 1919'da sona eren Sivas Kongresi, Türk Milli Hareketi tarihi için hayati önem taşıyan diğer mihenk taşlarından biri olup "Türklerin yeniden doğuşu" olarak adlandırıldı.³⁹

Temsil Heyeti, İstanbul'da İtilaf güçlerinin varlığından dolayı Ankara'ya taşındı ve aynı zamanda Ankara'nın seçilmesinin sebeplerinden biri de merkezi konumu ve İstanbul'a doğrudan demir hattı bağlantısının olmasıydı. Milliyetçiler, İtilaf kuvvetlerinden uzak durma yolunu tercih etmişlerdi. Bu konu ile ilgili *El Heraldo de Madrid* gazetesinde yayımlanan bir makalede Mustafa Kemal'in aşağıdaki sözüne yer verilmiştir.

*"Yerinizde sağ olun, gönlünüzce eğlenin. Ben de sizlerden uzaklara gitmek için buraya geldim."*⁴⁰

Aralık 1919'da yeni Türk Meclisi Ankara'yı milli hareketin başkenti ilan etti. O andan itibaren İtilaf Devletleri bir yanda başında Sultan ve Başvezir'in bulunduğu Osmanlı rejimindeki İstanbul; diğer tarafta da milliyetçi Ankara olmak üzere iki hükümet ile müzakere etmek zorunda kaldı.

Sultan Mehmet Vahdettin ve İstanbul Hükümeti'nin, direniş hareketi ile olan ilişkisi olumlu yönde değildi.⁴¹ İstanbul Hükümeti, milliyetçileri ihtilalci ve isyancılar olarak addedip bu hareketin ortadan kalkmasını arzuluyordu. Bu dönemde İstanbul Hükümeti'nin başında daha önceden de bahsettiğimiz milliyetçi hareket

³⁹Salahi Ramsdan Sonyel, *Turkish Diplomacy 1918-1923*, Sage Publications Ltd, London, 1975, s. 17

⁴⁰"Angora y Constantinopla", *El Heraldo de Madrid*, 22 Mart 1923, s.1

⁴¹Erik J. Zürcher, *Turkey a Modern History*, I.B. Tauris, London, 1993, s. 142

karşıtı Damat Ferit Paşa bulunuyordu. Ancak karşıt olduğu bu milliyetçi hareket, kendisini Ekim 1919'da görevden istifa ettirecek kadar güçlüydü. Yerine gelen Ali Rıza Paşa, milliyetçi harekete daha yakın bir safta yer alıp ulusal direnişle işbirliği içerisinde çalışma yolunu tercih etti.⁴²

Osmanlı'nın açık politikasının İstanbul'un 16 Mart 1920'de İngilizler tarafından işgal edilmesine kadar az çok etkin olduğu söylenebilir. İstanbul'un işgalinden önce tam olarak 1919'un sonbaharında milliyetçilerin önderliğindeki direniş hareketi Anadolu'nun büyük kısmını ve Osmanlı Mebusan Meclisi'ni kontrol eder haldeydi. Meclisteki milliyetçilerin çoğu Felah-i Vatan Grubu etrafında toplanmış durumdaydı.⁴³ İstanbul'un işgalinden iki ay önce, bu grubun daha önceden bahsettiğimiz Misak-ı Milli'de bir manifestosu bulunmaktaydı. Bu manifesto daha sonra milli direniş hareketinin resmi bildirisine haline geldi. Osmanlı İmparatorluğu'nun son saltanat döneminde mutabakata varılan aşağıda belirtilen altı maddelik bir karar bildirisine söz konusu olup, mutabakat metni Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararlara dayanıyordu:

- a) Arap kökenli halkın oturduğu aynı zamanda Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı tarihte yabancı devletlerin işgal ettikleri bölgelerin gelecekleri, halkın serbest ve kendi oyuyla belirlenecektir; mütareke sınırları içerisinde Osmanlı - İslam topluluğunun çoğunluk olarak yerleşmiş bulunduğu kısımların tümü, gerçekte ya da hükmen hiç bir neden ile birbirinden ayrılmayacak bir bütündürler.
- b) İlk serbest bırakıldıkları anda tekrardan kendi istekleri doğrultusunda anavatanına katılan Kars, Ardahan ve Batum'da gerekirse tekrardan bir halk oylaması yapılabilecektir.
- c) Batı Trakya'nın hukuki durumunda, halkın kendi özgürlüğu içinde verecekleri oylarla saptanacaktır.
- d) İstanbul ve Marmara Denizi'nin her türlü güvenliği, tehlikeden uzak tutulması, Boğazların ise ticaret gemilerine açılması ilgili devletler aralarındaki anlaşma ile sağlanmalıdır.
- e) Misak-ı Milli kararları doğrultusunda belirlenen ilkeler çerçevesinde azınlıkların hukuki hakları, komşu ülkelerde yer alan Müslümanların da aynı haklardan yararlanması koşuluyla

⁴²Salahi Ramsdan Sonyel, *Turkish Diplomacy 1918-1923*, Sage Publications Ltd, London, 1975, s.18-19

⁴³Erik J. Zürcher, *Turkey a Modern History*, I.B. Tauris, London, 1993, s. 144

güvence altında olacaktır.

- f) Türkiye'nin siyasal, adli ve mali olarak tam bağımsızlığı kabul edilecektir; bu konularda hiç bir kayıt ve kısıtlama getirilmeyecektir.

Bu konuyla ilgili altı çizilmesi gereken bir nokta da bu bildirin sadece Türk egemenliği değil; Türk ve Kürtleri de içine alan bütün Osmanlı Müslümanlarının egemenliğini savunduğudur.

Osmanlı sultan-halifesinin yönettiği bağımsız bir Osmanlı Devleti'nin korunmasına yönelik teklifin de yer aldığı, Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından kabul edilen Misak-ı Milli hüküm ve amaçları, İstanbul'da Ocak 1920'de ortaya kondu. İstanbul Hükümeti'nin, Erzurum'da alınan kararları olduğu gibi kabul etmesiyle, Türk milliyetçileri de buna karşılık İstanbul Hükümeti'ni en üst makam olarak tanıdı. Mustafa Kemal'in en önemli hedeflerinden biri de İstanbul'da İtilaf Devletleri ile barış görüşmelerini haiz bir şekilde ilerletebilecek milliyetçi yanlısı bir hükümetin kurulmasıydı. Pek çok görüşmenin ardından Padişah sonunda milliyetçi harekete yakınlık politikası izleyen biri olmasına rağmen Ali Rıza Paşa'yı görevden alıp yerine Salih Paşa'yı Başvezir olarak atadı. Salih Paşa, bir önceki kabinenin Deniz Nazırı ve milliyetçi liderler ile Amasya Tamimi'ni imzalayan isimlerden biriydi.⁴⁴ Salih Paşa'nın bu yeni görev atanması, ulusal direniş ile işbirliği anlamına geldiği için ulusalcılar arasında büyük bir heyecan uyandırdı.

1920 yılının Mart ayında İtilaf Devletleri İstanbul'un işgalini başlatıp birçok milliyetçi mebusun tutuklanmasını istedi.⁴⁵ Bu işgalin hemen ardından İtilaf güçleri, Salih Paşa'yı kabineden ayrılmaya zorladı. 5 Nisan 1920 tarihinde Padişah, milliyetçilerin ülkenin siyasi durumunu tehlikeye attığını iddia edip bu hareketi yasadışı ilan edip provokatörlükle suçlayan Damat Ferit Paşa'yı yeniden Başvezir olarak atadı.

İstanbul'un işgal altında olduğunu gören Mustafa Kemal, Ankara'da Mebusan Meclisi toplantısı tertip edip bu toplantıyı, 23 Nisan 1920 tarihinden itibaren ülkenin

⁴⁴Salahi Ramsdan Sonyel, *Turkish Diplomacy 1918-1923*, Sage Publications Ltd, London, 1975,s.27

⁴⁵Macfie A.L., *The End of the Ottoman Empire 1908-1923*, Logman, London,1998, s.190

en yüksek makamı haline gelecek Büyük Millet Meclisi'ne dönüştürdü.⁴⁶ O dönemde Mustafa Kemal, bir yandan Anadolu'da konuşlanmış Osmanlı Ordusu'nun bir kısmına, Büyük Millet Meclisi'ne ve Kürtlerin de içinde bulunduğu Müslüman Türk nüfusunun çoğunluğunun desteğine güveniyordu. Büyük Millet Meclisi o saatten sonra içinde Kemal Bey, Rauf Bey, Kazım Karabekir ve Bekir Sami gibi kişilerin de bulunduğu ve direniş hareketinin en üst yürütme ve denetim organı olarak görev yapan Temsil Heyeti'nin yerini almış oluyordu. Temsil Heyeti daha önceden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti ile birlikte bütün milli ve vatansever özellikteki örgütlenmeleri kendi çatısı altında toplamıştı.⁴⁷

1.2.7. 1920 Yılıın Sonlarından 11 Ekim 1922 Tarihinde Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın İmzalanmasına Kadar Geçen Sürede Kurtuluş Savaşı'na Genel Bakış

Megali İdea⁴⁸ hayalini gerçekleştireceği günü sabırsızlıkla bekleyen Yunanistan, Türk ulusal direniş hareketine savaş açmakta hiç vakit kaybetmedi. Türk Kurtuluş Savaşı kapsamında Türkler ile Yunanlar arasında yaşanan savaş, Birinci Cihan Harbi'nde ortaya çıkan en büyük çatışmalardan biri konumundaydı. Yunanistan, Büyük Savaş başladığı günden beri İngiltere'nin büyük desteğini alıyordu. Kendi saltanatı için endişelenen Sultan Vahdettin de her geçen gün İtilaf tarafına doğru kayıyor ve direniş hareketini sadakatsiz olarak görüyordu.

1920 yılının sonlarına doğru İstanbul ile Anadolu arasındaki kopukluk gözle görülür hale gelmeye başlamış ve Mustafa Kemal ile diğer milliyetçi hareket mensupları ölüm cezasına çarptırılmıştı.⁴⁹ Buna karşılık milliyetçiler de İstanbul Hükümeti'ni hain olarak ilan etmişti. Bu çekişme sonunda da İngilizlerin desteği ile milliyetçilere karşı silahlı bir direnişin düzenlenmesi gündemdeydi. Diğer yandan uluslararası güçler de Osmanlı topraklarında devam eden savaş ile ilgili saflarını

⁴⁶Erik J. Zürcher, **Turkey a Modern History**, I.B. Tauris, London, 1993, s. 158

⁴⁷Salahi Ramsdan Sonyel, **Turkish Diplomacy 1918-1923**, Sage Publications Ltd, London, 1975, s.17

⁴⁸Tüm yunanların tek bir devlet çatısı altında yaşamak istemeleri ve Konstantini başkent yapma hayalidir.

⁴⁹Erik J. Zürcher, **Turkey a Modern History**, I.B. Tauris, London,1993, s. 158

almaya başlamıştır: Sovyetler Birliği, ulusal direniş hareketine mali destek sağlıyor;⁵⁰Fransa ve İngiltere de Osmanlı'yi daha önceki topraklarının büyük çoğunluğundan mahrum edecen 1920 Sevr Anlaşması'nın gözden geçirilmesinin artık kaçınılmaz olduğunu düşünüyordu. Osmanlı İmparatorluğu'na dayatılan Sevr Anlaşması ve çok ağır şartları Türk Ulusu'nun tepkisine ve Ankara'daki Büyük Millet Meclisi'nin Türk Ulusu'nun tek temsilcisi olarak ilan edilmesiyle birlikte Mustafa Kemal'in önderliğindeki milliyetçi ihtilalin başlamasına sebep oldu. Fransa ve İtalya'nın sözü edilen anlaşmanın yeniden gözden geçirilmesine yönelik girişimlerine rağmen, ortaya çıkan değişiklikler minimum seviyede kalıp Türklerin aleyhine olacak şartların daima milli direniş hareketi tarafından reddedilmesi ile sonuçlandı.⁵¹Anadolu'nun bazı bölgelerindeki ekonomik çıkarlarından dolayı İtalya, ulusal direniş hareketine sempati duyan tek ülke konumundaydı.

Öte yandan Türkler ile Yunanlar arasındaki çatışmayı sonlandıran çarpışma (1919-1922), Sakarya Nehri'nin kıyılarında meydana geldi ve tarihe de Dumlupınar Savaşı olarak geçecek bu çarpışma Türk milliyetçilerinin zaferiyle sonuçlandı. Savaş, 30 Ağustos 1922 tarihinde sona erdi ve aynı yıl 9 Eylül günü Türk askerleri İzmir'i yeniden alıp şehrin Yunanların elinden kurtarıldığını ilan etti. Bu olaylar karşısında İngiliz Hükümeti de Boğazları savunmaya yönelik asla gelmeyecek olan İtilaf yardımını bekliyordu. Nihayetinde de İngiliz Hükümeti bu karardan vazgeçmek zorunda kaldı.

11 Ekim 1922 tarihinde Bursa'nın Mudanya ilçesinde bir hafta süren görüşmelerin ardından, bir tarafta Türkiye Büyük Millet Meclisi, diğer tarafta ise Fransa, İngiltere ve İtalya ile Mudanya Mütarekesi imzalandı. Yunanistan da üç gün sonra 14 Ekim tarihinde bu mütarekeyi onadı ve böylelikle büyük yangını söndüren anlaşma imza altına alınmış oldu. Osmanlı Hükümeti lağvedildi ve son Osmanlı Padişahı İngiliz işgal güçlerine sığınarak İstanbul'dan ayrıldı.⁵² Mudanya Ateşkesi, bir süreliğine İstanbul ve Boğazları İngiliz kontrolüne bıraktıysa da daha sonra yönetim Türklerin eline geçti.

⁵⁰A.g.e., s.159-160

⁵¹Salahi Ramsdan Sonyel, *Turkish Diplomacy 1918-1923*, Sage Publications Ltd, London, 1975, s.84

⁵²A.g.e., s.186

1.2.8. Atatürk Türkiye'si

24 Temmuz 1923 tarihinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa Devletleri'ne vermiş olduğu kapitülasyonların iptal edildiği ve yeni Türk Devleti'nin sınırlarının belirlendiği Lozan Barış Anlaşması imzalandı.⁵³ Ege'deki adaların çoğu, üzerinde herhangi bir askeri teşkilatın bulunmaması koşuluyla Yunanistan'a bırakıldı. Boğazlar sorunu da 1936'da Montrö Konferansı'nda çözüm buldu. Lozan Anlaşması'nın önemi ise tarihte ilk defa bir Türk Devleti'nin kurulmasını manifesto etmesinden ileri gelmektedir. Daha önceden Türklerin kendi "Türklükleri"ni beyan ettikleri bir tecrübeleri olmamış, kendileri hep başka etnik gruplarla bir arada yaşayan bir budun olmuştur.

11 Ağustos 1923 tarihinde Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal'i Başkan olarak seçmiş ve 13 Ekim 1923'te Ankara başkent ilan edilmiştir. Atatürk'ün gerçekleştirdiği diğer inkılaplar arasında ise aşağıdaki hususlar bulunmaktadır:

1 Kasım 1922'de saltanat kaldırıldı, 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Anlaşması imzalandı, aynı yıl 29 Ekim'de başkenti Ankara olan Türkiye Cumhuriyeti ilan edildi, 3 Mart 1924'te halifelik kaldırıldı, tekke ve zaviyeler ile şeriat hükümleri Türk tarih sayfasında yerlerini aldı ve aynı yıl 20 Nisan'da yeni Anayasa kabul edildi. Bir sonraki yıl, Batı tarzı kıyafetler ile birlikte kadınların örtünme zorunluluğu kaldırıldı ve resmi takvim olarak Miladi takvim seçildi.

1926 senesinde yeni medeni, ticari ve cezai kanunlar Avrupa'daki modelleri temel alınarak Meclis'ten geçti. Yeni Medeni Kanun'da çok eşlilik kaldırılıp resmi nikah yeni Türkiye'de hayata geçti. 1927 yılında ilk kez sistematik nüfus sayımı yapıldı ve bir sonraki yıl yeni Türk alfabesi kabul edilip aynı yıl Geçici Anayasa'dan devletin dininin İslam olduğu ibaresi çıkarılıp 10 Nisan'da laiklik kabul edildi. 1933 senesine gelindiğinde Ezan ve Kuran'ın Arapça yerine Türkçe okunması kararı alındıysa da daha sonra Arapça'ya geri dönüldü. 1934 senesine Türk kadını oy kullanma hakkına kavuştu ve Soyadı Kanunu geçirildi; bu kanun ile birlikte Mustafa Kemal'e "*Türklerin Babası*" anlamına gelen Atatürk soyadı verildi. Ardından gelen yılda Pazar günü resmi tatil günü olarak kabul edildi. 1937 yılına gelindiğinde de

⁵³Macfie A.L., *The End of the Ottoman Empire 1908-1923*, Logman, London,1998, s.207

Atatürk'ün, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık olmak üzere altı ilkesi Anayasa'da yerini aldı. 1938'de ise din, ırk, bölge ve sınıfa dayalı herhangi bir örgütün kurulması yasak hale geldi.⁵⁴

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte ortaya çıkan en önemli anayasal değişiklik, Cumhurbaşkanı kavramının ortaya çıkması ve Cumhurbaşkanı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilmesiydi. Aynı Meclis'in bütün üyeleri hem Başbakanı hem de Bakanları seçen makam olarak belirlendi. Mustafa Kemal Atatürk, inkılaplarına temel oluşturan ilkelerini belirleyerek bir devleti yeniden kurmayı amaçlıyordu.

Bütün bu inkılaplar sonunda, Atatürk milliyetçiliğine dayalı bir siyasete sahip yeni bir Ulus-Devlet ortaya çıkıyordu. Bu bağlamda hem Atatürk hem de savaş sonrası kendisini destekleyenlerin kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin kökleri vatan, egemenlik, vatandaşlık, kanun önünde eşitlik gibi kavramlara dayanıyordu.

⁵⁴ Carmen Uriarte, *Las Relaciones Hispano-Turcas durante la Guerra Civil Española 1936-1939*, Gráficas Monterreina, Madrid, 1995, s.12

2. BÖLÜM: 1919-1920 İSPANYOL BASINININ GÖZÜNDEN TÜRKİYE

2.1.1919 Dönemi

*“Milletin elinden her şeyi alınmış [...] sonrasında isyan ve devrim gelecek; millet bezginlik uykusuna dalacak, sonra bu uykuyu rehavet ve ölüm izleyecek [...]”*⁵⁵. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından paramparça edilmesi planlanan Türkiye ile ilgili haberlere, 1919 tarihli bazı İspanyol gazeteleri işte bu sözlerle başlıyordu. *El Día* gazetesinde zaferin İtilaf Devletleri'nin olduğuna dair haberler yer alıyordu.⁵⁶ *El Sol* isimli gazetenin İstanbul'daki şubesinden gelen habere göre ise Türkiye'de ciddi nüfuza sahip İttihat ve Terakki Cemiyeti Türklerin kendini idare etmekten aciz olduğu ve Mısır'da olduğu gibi yönetimi İngiltere'nin devralması gerektiği kanaatindeydi.⁵⁷ İspanyol basını, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunu tarihte bir dönüm noktası olarak yorumlayıp bu olayın çeşitli çıkar ve hırslar etrafında dünyanın çeşitli ülkelerinin birleşmesine sebep olacağını düşünüyordu. Aynı zamanda müzakereleri 1919'da Wilson (ABD Başkanı), Clemenceau (Fransa Başbakanı), Lloyd George (İngiltere Başbakanı) ve Orlando'nun (İtalya Başbakanı) görev aldığı Dörtlü Konsey'le başlayan Paris Barış Konferansı'nda Türkiye'nin kaderinin de belirlenmesi gerektiğinin altı çiziliyordu. Bazı gazeteler de bu Barış Konferansı'na karşı duyduğu güvensizliği anlatmak için sayfalarında uzun makalelere yer veriyordu. 1815 Viyana Konferansı'nda nasıl galip gelenlerin arasındaki hırs çatışmasını sona erdirmeye çabaları sonuç vermemişse 1919'da da yüz dört yıl önce yaşananların aynı ısının olacağı kanaati vardı. Viyana Konferansı'nda sadece galip gelenlerin kendi kaprislerine göre Avrupa haritasını yeniden şekillendirme isteklerinin olduğunu da unutmamak gerekir. 1919'da da yine aynı şekilde galip gelenler arasında Avrupa'nın yeniden şekillendirilmesinin ve gelecekteki savaşları önleyebilecek anlaşmalara varılmasının gerektiği konuşuluyordu; ancak 1919'un tam yetkili temsilcilerinin 1815'te Viyana'da olduğu gibi aynı hırs içinde, emperyal niyetlerle başkalarının haklarını hiçe sayan bir tutum içinde oldukları görülüyordu.

⁵⁵ *Nuestro Tiempo*, 1 Ocak 1919, s. 43

⁵⁶ *Prensa Extranjera*, *El Día*, 2 Ocak 1919, s.2

⁵⁷ *Turquía desea la protección inglesa*, *El Sol*, 2 Ocak 1919, s.5

“Barış Konferansı: Ülkelerin ve halkların barışı için bir konferans”.⁵⁸ *El Liberal*’in makalelerinden birine verdiği başlık buydu; bu makalede Türkiye’nin Barış Konferansı oturumlarının birinde kendi haklarına saygı gösterilmesini ve savaş sonrası erzak sorununa çözüm istediği yazıyordu. Aynı makalede, Konferans’ta Türkiye konusundan sorumlu Şerif Paşa’nın, Türk halkının varlığını ve haklarını gözetmek amacıyla Barış Konferansı’na ve İtilaf Devletleri’nin siyasi merkezlerine katılma konusunda tam yetkili olduğu da belirtiliyordu. Barış Konferansı’nı ele alan diğer gazeteler ise, konferansta dört ek komisyonun kurulması kararı alındığını yazıyordu ve bu komisyonlardan birinin de Türkiye’yi yöneten anarşik devletle ilgili ortaya çıkan acil durumla ilgilenmesi gündemdeydi. Diğer yandan, *La Época* gazetesi ise “Türkiye’de siyasi kriz” başlıklı bir makale yayımladı ve bu makaleyle birlikte 1919 yılında İspanyol basını içinde Türkiye’deki krizden bahseden ilk gazetelerden biri oldu.⁵⁹ Yine aynı makalede Osmanlı’nın artık Avrupa’daki görevini tamamladığı, Sultan’ın muhtemelen Konya’ya taşınacağı ve İstanbul’un da uluslararası yönetime bırakılacağı yazıyordu.

Edebi alanda ise; *El Sol* isimli gazete, bir makalesinde ünlü yazar Pierre Loti’nin İstanbul ile ilgili görüşlerine, beraber yaşadığı Türk halkının çektiği acılardan ve Osmanlı’nın çöküşünden duyduğu üzüntüye yer veriyordu. Yazara göre, Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü medeniyetlerin sonuna işaret ediyordu ve bu medeniyetler eskisinden daha kötü, korkutucu ve zalim hale gelecekti.⁶⁰

Pek çok gazetenin dış haberler kısmında Barış Konferansı’ndaki Türkiye’ye yer veriliyordu. Asya’nın topraklarını artık ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan gibi büyük güçler yönetecek deniyordu:

“Büyük Avrupa güçleri, Barış Konferansı kararlarını beklemeden İstanbul’u işgal etti. [...] Bu da gerçekte İstanbul’un ve Boğazların uluslararası işgaline yönelik ortaklaşa bir müdahaledir. Türkiye ise acıçığılıkları içinde Avrupa’dan çekilip

⁵⁸“La Conferencia de la Paz. Por la paz de los territorios y por la paz de los pueblos”, *El Liberal*, 20 Ocak 1919, s. 2

⁵⁹“Crisis política en Turquía”, *La Época*, 27 Ocak 1919, s.1

⁶⁰“Pierre Loti en la Princesa. ‘Ramuncho’”, *El Sol*, 28 Ocak 1919, s.6

*bir tabutun içine kapatılırcasına kendini Konya, Bursa ve Karadeniz platosuna hapsetmek zorunda kalacak.*⁶¹

Bir yandan da İngiliz hükümeti tarafından yönetilen ve yönlendirilen İtilaf güçleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa'dan silmek için çalışıyorlardı. Bu yıkımı gerçekleştirmek için gerekli mekanizmalardan biri de İmparatorluğun bulunduğu toprakların üzerinde bir dizi bağımsız devletin kurulup böylelikle İtilaf güçlerinin çok korktuğu Rus ilerlemesinin de önüne geçilmesiydi. İstanbul'un uluslararası yönetime bırakılması fikri de böyle önemli ve stratejik bir bölgenin Rus tehlikesinden uzaklaştırılmasını teminat altına alıyordu. Ayrıca, İtilaf Komisyonu'nun ilerde ortaya çıkacak Küçük Asya ile ilgili de şartları gözden geçirip Osmanlı İmparatorluğu'na tamamen son verecek dağılma planını onaylamaya hazırlandığı da basında yer alıyordu.⁶² İstanbul ve Boğazlar uluslararası yönetime bırakılırsa, Bab-ı Ali'ye bağlı bütün uluslardan ayrı Küçük Asya'da bir Türk Devleti kurulabilirdi.

Bu sırada, uluslararası anlamda diplomatik görüşmeler yapılıyor, bazı İspanyol gazeteleri Osmanlı hükümetiyle İttihat ve Terakki Cemiyeti arasında gelişen Türk iç siyasetiyle ilgili olayları takip ediyordu; hükümet, aralarında genel sekreter ve iki yöneticinin de bulunduğu İttihat ve Terakkicilerin ileri gelenleri hakkında tutuklama kararı çıkartmıştı. Aynı zamanda hükümetin İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ait binaları zapt ettiği söyleniyordu. *La Época* gazetesi, Osmanlı'daki hükümet krizini ilk sayfada veriyordu; Tevfik Paşa istifasını vermiş, çoğunluğunu liberal bakanların oluşturduğu yeni kurulan hükümetin başına Damat Ferit Paşa getirilmişti. İçişleri Bakanlığına Ahmed Ali Bey görevlendirilmişti. Diğer haberlerde de Türk basınının bu görevlendirmeden olumlu şekilde bahsettiği ve anlatılanlara göre Osmanlı'nın başkentinin sınırlarına var ana kadar pek çok şehirde sayısız zulüm yapan ulusal harekete mensup eşkıya gruplarına karşı yeni bakanın hızlı ve radikal önlemler alacağından emin olduğu yazıyordu.⁶³ Basında sürekli olarak Osmanlı'da yaşanan huzursuz ortamdan bahsediliyordu. Osmanlı'daki bu huzursuzluğun

⁶¹“París. En torno de la Conferencia de la Paz. Hacia la internacionalización de Constantinopla”, *El Heraldo de Madrid*, 1 Şubat 1919, s. 1

⁶²“La situación en Europa. Disolución de Turquía”, *La Correspondencia Militar*, 3 Mart 1919, no.12.624, s.2

⁶³“Impresiones de París. La Conferencia de la Paz”, *La Época*, 8 Mart 1919, s.1

İngiltere’de büyük endişe uyandırdığı söyleniyordu. İstanbul’dan amiraller tarafından gönderilen bazı raporlara göre Osmanlı’daki iç karışıklık gitgide artıyordu ve güvensizlik ortamı tavan yapmış durumdaydı. Tam bu ortamda ülkedeki durumun Barış Konferansı’ndan gelecek sonuçlarla birlikte daha da şiddetlenmesinden korkuluyordu; çünkü bu sonuçların Osmanlı’nın hoşuna gitmeyeceği ve akabinde Osmanlı topraklarında yaşayan Hıristiyan ve Yahudilere karşı büyük çapta bir kıyım yaşanabileceği düşünülüyordu. Gayrimüslimlerin ve dillerinin yok olması tehlikesi karşısında, o zamanlar Sefarad toplumunun Osmanlı’da yaygın olduğunu düşünerek **Cervantes Dergisi**, İspanyol kökenli Sefarad Samuel Levy’nin şu cümlelerine yer veriyordu: “*Dünyayı saran bu büyük yangın, İspanyol dilinin varlığını da yakmadan geçemeyecek gibi duruyor*”. Levy, görüldüğü üzere, bu sözleriyle İspanyolcanın yok olmasından büyük korku duyduğunu belirtiyor ve Avrupa’nın doğusunda bu dilin korunması için elinden geleni yapıyordu.⁶⁴ Bu makale Pulido isimli bir beyefendinin başlatmış olduğu kampanyadan bahsetmektedir. Ángel Pulido İspanyol bir senatör ve doktordu. 1904’ten itibaren Sefarad Meselesi ile ilgili lehte bir kampanya başlattı. Bu kampanya Osmanlı’da yaşayan farklı topluluklar ve Doğu Akdeniz Bölgesi’nde görevli olan İspanyol diplomatlar tarafından yakından takip edildi.⁶⁵

Bu kampanyanın amacı İspanyol dilini Doğu’da, özellikle 1494 yılında İspanya’dan kovulan Yahudi kolonilerinin yerleştiği yerlerde muhafaza etmektir. Bu makalenin önemi Türkiye ve Yunanistan arasındaki savaş nedeniyle Yahudilerin yaşamış olduğu Batı Bölgeleri’nde İspanyol dilinin kaybolma tehlikesine işaret etmesidir. Makaleden Samuel Levi’nin Türkiye’deki Yahudi topluluğunu desteklediği anlaşılıyor.

Aşağıdaki metinden de anlaşılacağı üzere İstanbul’daki İspanyol Konsolosluğu’nun Seferadlara sağladığı, I. Dünya Savaşı ile başlayan ve Kurtuluş Savaşı boyunca devam eden koruma, Konsolosluğun Seferadları savunduğunun göstergesidir:

“Uluslararası politikanın durumu, Birinci Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşı (1919-1923) ile karmaşık hale geldi.

⁶⁴Revista Cervantes, 5/1919, s. 84

⁶⁵Pablo Martín Asuero, “El Consulado de España en Estambul y la protección de sefardíes (1804-1913)”, *Quaderns de la Mediterrània*, 2007, s. 323

Konsolosluk, Seferadları koruma ve savunma tavrını özellikle, İstanbul Sefaradlarına İspanyol vatandaşlığı hakkı tanıyan 1924 tarihli 'Primo de Rivera Kararnamesi'nin yayınlanmasının ardından arttırarak sürdürdü" ⁶⁶

El Sol gazetesinde ise, Müttefik devletlerin bir raporuna göre Birinci Dünya Savaşı'nın sorumluluklarından bahseden bir makale kaleme alınmıştı. Bu makalede Barış Konferansı'nda savaşın sebepleriyle müsebbiplerini bulma çalışması için seçilen komisyonun raporunu bütün halde sunduğu ve bu raporda şunlardan bahsettiği yazıyordu: “ [...] savaşın bütün sorumluluğu bu savaşı ilan eden uluslar üzerindedir [...] ilk başta Almanya ve Avusturya daha sonra Osmanlı ve Bulgaristan olmak üzere”⁶⁷. Görünüşe göre Osmanlı, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden sorumlu ülkeler arasındaydı ve bu yüzden yaptırıma uğraması gerekiyordu. Birkaç gün sonra, La Acción gazetesi İstanbul'daki Galatasaray Lisesi'nde verilen bir ziyafetle ilgili bir bilgi yayımlamıştı. Bu bilgiye göre, Baş Vezir Osmanlı'ya doğrudan barış önermenin doğru olacağını söylüyor ve dünyanın o zamanki büyük güçlerinin savaştan yenik çıkanların durumundan istifade etmeyeceğine dair söz istiyordu. Başvezir'in bu sözlerinden de Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıktığı ve bu sorumluluğu üstlendiği anlaşılıyordu.⁶⁸

Basında ise Osmanlı'yı bölme yolunda ortaya çıkabilecek dini sorunlar masaya yatırılıyordu. Osmanlı'nın her zaman İslam'ın askeri kalesi olarak kabul edildiğinden ve duruma bakılırsa bu kalenin büyük güçlerin idaresiyle yıkılacağından ve İmparatorluğun artık Müslüman halkar üzerinde etkisini kaybedeceğinden söz ediliyor ve bu İmparatorluğun parçalanmasının getireceği dini sorunları kimsenin düşünmek istemediğine vurgu yapılıyordu. Çünkü Osmanlı'nın yıkılmasının Müslüman halklar arasında kargaşa yaratabileceği ihtimali değerlendirmeye alınıyordu. Paris'te bulunan El Día gazetesi, sekizinci sayfasında yayımladığı bir makalede İzmir'deki müttefik ordularının işgalini ele alıyordu:

⁶⁶A.g.e., s. 326

⁶⁷“La Conferencia de la Paz. El Tratado se firmará dentro de tres semanas”, El Sol, 2 Mayıs 1919, s. 7

⁶⁸“Banquetes y discursos. Entrevistas para negociar la paz”, La Acción, 5 Mayıs 1919, s.2

“Gazeteler bu sabah, müttefik ordularının İzmir’i işgaliyle ilgili haberlere büyük yer ayırıyor. Paris basınına göre, güçlerin limana varması Osmanlı İmparatorluğu’nun sonunun geldiğinin ve Avrupa’dan izlerinin silineceğinin ilk işareti. Bazı gazeteler Osmanlı’nın Fransa, İngiltere, İtalya ve Yunanistan arasında paylaşılacağı yazıyor. İstanbul ise uluslararası yönetime bırakılacak ve bu yönetim müttefik güçleri temsil etmesi için mandasını ABD’ye devredecek.”⁶⁹

Bu ayrıntılarla Osmanlı’nın gelecekteki muhtemel kaderi ortaya konmuş oluyordu: Farklı devletlere ayrılmış paramparça bir imparatorluk. Bu toprakların nasıl paylaşılacağı ve hangi uluslara ayrılacağı ile ilgili **El Siglo Futuro** gazetesi şu bilgilere yer veriyordu:

“ABD, içine Adana ve Medine’yi de dahil edip Akdeniz’e kıyısı olacak şekilde İstanbul’u ve Ermenistan’ı yönetmek üzere yetkilendirilecek. Yunanistan’a İzmir başta olmak üzere sahil kesimi bırakılacak. İtalya, Adana’yla birlikte Güney Anadolu’yu alacak. Bursa ve Ankara’yla birlikte Kuzey Anadolu Türk devletine bırakılacak, Padişah burada ikamet edecek ve bağımsızlığı Fransa’nın gözetiminde olacak.”⁷⁰

Bazı gazetelerde ise müttefiklerin kendi arasında gizli anlaşmalar yaptığını dair haberler yer alıyordu. Bu haberlere göre, müttefikler Osmanlı’yı daha önceden kendi aralarında paylaşmıştı ve İmparatorluğun parçalanmasının ardından bu toprakların zenginliklerinden hem mali hem de ticari olarak fayda sağlama hakkı elde edeceklerdi. Osmanlı’nın 1918 Kasım’ında paramparça edilmesinden yaklaşık altı ay sonra Osmanlı Delegasyonu Paris’e Barış Konferansı görüşmelerine başlamak üzere davet edildiler. Sultan’ın gönderdiği bu delegasyon, sürekli olarak Osmanlı İmparatorluğu’nun ayakta kalmasında diretiyordu; ancak, bu girişimlerden birinde ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson, Fransa temsilcisi Jorge Clemenceau, İngiltere temsilcisi David Lloyd George ve İtalya temsilcisi Vittorio Emmanuele Orlando’nun oluşturduğu Dörtlü Konsey, Türklere M. Clemenceau’nun imzaladığı olumsuz bir yanıt verdi. Bu yanıtta Osmanlı’nın bütün tarihi ya da dini hakları reddedilip kendisine bağlı hakların zayıflamasından da suçlu olarak addediliyordu. Bu konuyla ilgili **El Día** gazetesi genel anlamda Müslüman halkların gerilemesinin

⁶⁹“El reparto de Turquía”, **El Día**, 17 Mayıs 1919, s.8

⁷⁰“El reparto de Turquía”, **El Siglo Futuro**, 19 Mayıs 1919, s.3

Osmanlı'ya bağlı olanlarda daha fazla olduğunu yazıyordu.⁷¹ Çeşitli gazetelerde de Barış Konferansı Başkanı Clemenceau'nun Osmanlı Delegasyonu'na ve özellikle Osmanlı tam yetkili temsilcisi Damat Ferit Paşa'ya verdiği yanıt tekrar ediliyordu. Bu yanıtı özetleyecek olursak; Müttefikler'in Dörtlü Konseyi, Ekim 1914'te Almanların yanında İmparatorluğu savaşa sürüklemekten 1919'daki Enver Paşa yönetimindeki Osmanlı hükümetini suçlasalar da Osmanlı'nın statükosunun yeniden kurulmasını, yani savaş öncesi topraklarına dönmesini kabul edemiyorlardı. Bu Dörtlü Konsey, Osmanlı'nın cezalandırılması gerektiğini düşünüyordu. Görüldüğü üzere müttefikler, Osmanlı Delegasyonu'nun toprak bütünlüğüyle ilgili iddialarını kale almamış ve bunun üzerine de Osmanlılar ülkelerine dönmüşlerdir.

Osmanlı iç siyaseti açısından baktığımızda, Jön Türklerin lideri Enver Paşa, Kafkaslar'da kendine sadık Kürtlerle birlikteydi. Anadolu'da yine aynı Jön Türkler, halkı ayaklandırıp İzmir ve Aydın'da bulunan İtalyanlara saldırıyorlardı. Basında Osmanlı'da savaşın devam ettiği, 20 Mayıs 1919'da Süleymaniye'de ayaklananların jandarma ve beş İngiliz'i ele geçirdiği yazıyordu. Diğer gazetelerin haberlerine göre ise İstanbul'daki Savaş Konseyi, Talat Paşa, Enver Paşa ve Cemal Paşa'dan oluşan Üçlü Paşaları isyan gerekçesiyle ölüm cezasına çarptırmıştı ve bu arada Anadolu'da eski ordular yeniden örgütlenmiş ve Başvezir Damat Ferit Paşa, hükümetin istifasını açıklamış ve Padişah kendisini başka bir nazırlık kurmakla görevlendirmişti. *El País* gazetesi, Türklerin Küçük Asya'daki İngiliz, İtalyan, Yunan ve Fransızlardan oluşan Müttefik güçlerine karşı genel bir saldırıya hazırlandığını yazıyordu.⁷² *El Día*'nın haberine göre ise, Türkler daha fazla ızdırap çekmek istemediklerinden kendi aralarında yeniden örgütlenmeye başlayıp Mustafa Kemal önderliğinde bir Arap hareketinin de desteklediği ulusal bir hareket ortaya koymuşlardı.⁷³ Çıkan bazı haberlere göre İtalyan emri altındaki İstanbul Hükümeti bu harekete karşı koymak istemişti; ancak hükümetin isyanı bastırması için göndermiş olduğu tabur da ulusal isyancıların tarafına geçmişti. Hükümetin artık işlevini yerine getiremez halde olduğu ve bu hareketin isteği daha önce pek çok kez söylendiği gibi Türkiye'nin tam

⁷¹"La Conferencia de la Paz", *El Día*, 28 Haziran 1919, s.2

⁷²"Turcos y aliados en el Asia Menor", *El País*, 9 Ağustos 1919, s.3

⁷³"Turquía ¿El cadáver turco se reanima?- ¿No será ya posible el despedazamiento que intentaban los cirujanos aliados?", *El Día*, 7 Ekim 1919, s.2

bağımsızlığı ve Halife'ye saygıydı. Yine *El Día* gazetesi "Mustafa Kemal'in Kuvvetlerinin Durumu" başlıklı haberinde Mustafa Kemal'in Kuvay-i Milliye'sinden bir grubun İzmir'den Afyonkarahisar doğrultusunda Uşak'ı ele geçirdiği yazıyordu.⁷⁴ İspanyol basınına İstanbul'dan gelen raporlara göre, Anadolu'daki farklı ordu gruplarının komutanları Osmanlı Hükümeti'ne Mustafa Kemal Paşa'yı öven ve kendisine halkın duyduğu sevgiden bahseden telgraflar çekiyordu. Bu telgraflarda komutanlar bu lideri tutuklamanın kendileri için imkansız olduğunu yazıyordu, bu da tüm Anadolu'daki ordunun açıkça ulusal harekete destek verdiğini ve durumun İstanbul Hükümeti için fevkalade ciddi olduğunu gösteriyordu. Farklı gazetelerde Dahiliye Nezareti'nin Küçük Asya'daki makamlara hitaben yazdığı bir genelgeden bahsediliyordu. Bu genelgede makamlara Müttefikler Komisyon Başkanı ve İzmir'deki bazı olayları araştıran General Milne⁷⁵'nin talimatlarına uymaları gerektiği yazıyordu. Ayrıca yine aynı genelgede Anadolu'daki örgütlerin silah bırakması emredilip Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın görevine Süleyman Şefik Paşa'nın geldiği bildiriliyordu.

Uluslararası anlamda, İstanbul Hükümeti'nin istikrarının artık şüpheli olduğu ve hükümetin aldığı önlemlere rağmen İç Anadolu'daki huzursuzluğun giderilemediğine dair görüşler vardı. Bir Türksever olan Pierre Loti, Türk halkını korumak adına Fransa'da kampanyalar düzenleyip bu halkın kendilerini yönetenlerin yaptıklarından sorumlu olmadıklarını vurguluyordu ve onun bu tezini kesin barışı sağlamak üzere giden Osmanlı Heyeti de doğruluyordu. Bu açıklamalar karşısında Alithia de Salónica⁷⁶ Pierre Loti'nin öne sürdüğü bu tezi reddedip ne Jön (Genç) Türkler ne de Yaşlı Türkler var diyordu; çünkü ona göre kim olursa olsun herkes aynı şekilde suçluydu. *La Lectura dominical* isimli dergi "Yurtdışından Notlar" başlıklı makalesinde şu bilgiyi özetliyordu; "[...] Osmanlı'ya diyecek bir sözümüz yok; çünkü bu İmparatorluk, Paris'teki delegelerini geri çekerek askıya aldıkları

⁷⁴"Situación de las fuerzas de Mustafa Kemal" *El Día*, 14 Ağustos 1919, s.3

⁷⁵George Milne. (1866-1948) İngiliz Komutan

⁷⁶*Ecclesiastike Alithia*. Dergisi İstanbul Ortodoks Patrikhanesi tarafından 1880-1923 yılları arasında yayınlanmıştır.

müzakerelere devam etmekten çok uzaktalar ve Küçük Asya'da İtilaf güçlerine karşı bir taarruz hazırlığı içerisinde [..]"⁷⁷

Pek çok gazetede Küçük Asya'daki durumun rahatsız edici ve tehlikeli olduğu yazsa da, Osmanlı Başveziiri durumun söylenenden daha iyi olduğunu ve halkın çoğunun kışkırtmacılara meydan vermediğini belirtiyordu. Harbiye Nazırı'nın Anadolu'nun herhangi bir bölgesinin İtilaf güçleri tarafından işgal edilmesi durumunda, oradaki halkın kendilerine itaat edeceğini söylediği basında yer alıyordu.

El Día gazetesi "Emperyalizm ve zulme karşı Osmanlı" başlığıyla verdiği makalesinde Sivas'ta milli isyancıların bir kongre tertip ettiğini ve bu esnada bu isyancıların kalıcı kongresinin Erzurum'da yer alacağı yazmaktaydı.⁷⁸ Aynı gazete iki gün sonra, Tevfik Paşa'nın düşüncesine atıfta bulunup kendisinin Avrupa mandasını kabul edemeyeceğini, dahası bu teklifi dikkate almasının bile söz konusu olmayacağını okuyucularına duyuruyordu. Bununla birlikte, Osmanlı'nın bazı kesimlerinin İtilaf Devletleri karşısında kendi bağımsızlıklarını savunduğu açıkça görülüyordu.

El Día'nın yine "Fransız Basını Ne Diyor?" başlığıyla kaleme aldığı yazısında, Türk milliyetçilerinin Erzurum'da belirlenen programında sadece ülkenin savunulması ve Türkiye'nin kendi sınırlarının genişletilmesi ile kalmayıp Orta Asya, Mezopotamya ve Hindistan'da da büyük propaganda yapıldığı bildiriliyordu. Hindistan'la ilgili olarak, Bombay'da yaşayan Müslümanların Osmanlı'nın dağılmasını ve İstanbul'un uluslararası yönetime bırakılmasını protesto eden bir manifesto ilan ettikleri de aynı makalede yer alıyordu.⁷⁹

Osmanlı iç siyaseti ile ilgili İspanyol basınında Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin istifası konuşuluyordu, haberlere göre kendisinin yerine hükümeti kurmakla Ali Rıza Paşa görevlendirilmişti. Bu yeni kabinenin en önemli üyelerinden biri de Ahmet Cemal'di ve görünüşe göre bu üyenin milli hareketin bazı üyeleriyle olan yakın ilişkilerinden dolayı yeni kabinenin milliyetçiliğe meyilli olduğu gözlerden kaçmamıştı. Ali Rıza Paşa'nın Ahmet Cemal'in üye olarak atamasıyla

⁷⁷"Notas del Extranjero", *La Lectura dominical*, 16 Ağustos 1919, s.11

⁷⁸"Turquia contra el Imperialismo y la crueldad", *El Día*, 17 Eylül 1919, s. 2

⁷⁹"Lo que dice la prensa francesa", *El Día*, 29 Eylül 1919, s.3

birlikte, çıkardığı isyanla Damat Ferit Paşa'yı istifa ettiren Mustafa Kemal ile olan bağları koparmak istemediği görülüyordu. Basındaki haberlere göre Ali Rıza Paşa Kabinesi, Türk halkının isteklerini tam olarak karşılayacak unsurları içinde barındırıyordu. ABD'den gelen bir rapora göre, Mustafa Kemal ve silah arkadaşları, Erzurum civarında vergi ve mühimmat; İç ve Batı Anadolu'da asker topluyorlardı. Aşağıda, konuyla ilgili El Día gazetesinin "Türkiye Sorunu" başlığını verdiği ilginç bir makaleden bir kesit bulunmaktadır:

"Gördük ki Anadolu ve Asya'nın birçok vilayetinde hayranlık uyandırıcı bir milli hareket başlamış durumda. Güçlü bir orduyu yöneten Mustafa Kemal de kendisine karşı Bab-ı Ali'den gönderilen müfrezelere karşı asker toplamaya devam edip gerçek bir diktatör olma yolunda ilerliyor"⁸⁰.

Yukarıdaki makalede görüldüğü üzere, milli harekete "hayranlık uyandırıcı" denirken bu hareketin lideri bir diktatör olarak tanımlanıyor. Diktatör kelimesinin o zamanki ve bu bağlamdaki anlamını göz önünde bulundurursak, burada Mustafa Kemal'e diktatör demekle kendisine olumsuz bir anlam yüklenmemiş; hatta yazar aksine kendisini meşruiyetle onurlandırmak istemiştir. O dönemde diktatör; en yüksek yetkili kişilere, özellikle savaş dönemlerinde verilen bir unvandı. Diktatörlük, demokratik olarak seçilmiş resmi bir görev gibiydi. Mustafa Kemal'e de İtilaf güçlerine karşı orduları idare etmesinden dolayı böyle bir atıfta bulunmayı düşünmüştü makale yazarı.

"Doğu'nun Hasta Adam'ı Yaşamak İstiyor" başlıklı makalede İspanya, Jön Türklerin dolaylı olarak iktidara döndüklerini bildiriyordu.⁸¹ İstanbul'dan gelen haberlere göre Damat Ferit Paşa'nın düşüşünü Türk basını milli örgütlenmenin bir zaferi ve bunun kahramanını da Mustafa Kemal olarak görüyordu. Bu durumla birlikte, İtilaf güçleri yeni ve çok ciddi bir sorunla karşı karşıyaydılar. La **Correspondencia Militar** isimli İspanyol gazetesi, Türk milliyetçiliğinin dini duygularla birlikte şaha kalktığını anlatan *"Asla Ölmeyen bir Millet"* isimli bir makaleyi baş sayfasına taşımıştı. Aynı makalede, ordular Osmanlı siyasetçilerinin sözünü dinlemiş olsaydı Anadolu topraklarının çoktan paramparça edilmiş ve

⁸⁰"La cuestión de Turquía", El Día, 12 Ekim 1919, s.8

⁸¹"El Hombre Enfermo de Oriente quiere vivir", El Sol, 17 Ekim 1919, s. 6

İstanbul'un kaybedilmiş olacağından söz ediliyordu. Bunların yanı sıra, bu yazıda ülkenin kendi beceriksiz siyasetçilerine karşı ayaklandığı anlatılıyor ve son olarak Türk savunma kuvvetleri de vatanlarına ihanet eden yöneticilere karşı gelebildiklerinden dolayı onurlandırılıyordu.⁸² Bu sözlerinden dolayı da yazarın tamamiyle milli hareketin yanında olduğu ve orduyu bu konuda desteklediği açıkça görülmektedir. Öte yandan **El País** gazetesi de Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu topraklarındaki bu milli hareketin güçlü ve korkulur bir hal aldığını ifade ettiği satırlar şu şekildedir:

“Kim bize şubat ya da mart ayında asla boyun eğmeyecek, güçlü bir orduyla desteklenen bir Türkiye ile karşı karşıya olmadığımızı söyleyebilir? [...] O zaman, Adalya⁸³'nın İtalyan, İzmir'in Yunan, Suriye'nin Fransız ve Ermenistan'ın Ermeni toprağı mı olacağını sormak anlamsız olur”⁸⁴.

Bu sözlerden Paris Barış Konferansı'nda paylaşılacak istenen Türk topraklarının her geçen gün daha da güçlendiği ve kaderinin değişebileceği anlaşılmaktadır. Bu bilginin temelinde çok ciddi olayların kapıda olduğu yatmaktadır. Farklı gazetelerin birbiri ardında çıkan sayılarında bir darbe girişimiyle birlikte Padişah'ın devrilip yerine Türklerin tek hükümdarı addedilecek Mehmet Selim'in getirileceğine dair polisin elinde komplo bilgilerinin olduğu yazıyordu. 1919 yılıyla ilgili bölümü İspanya'dan **El Sol** isimli gazetenin “*Renkli Hayatlar. Kürdistan Kralı Majesteleri I. Enver*” başlığını attığı makaleyle bitirmek isterim. Bu makalede kendisinin hayatının kısa bir özeti verilmekte olup, Makedonya'da küçük bir memurluk yaptığından ve daha çok Jön Türkler olarak bilinen İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni yönettiğinden bahsedilmekteydi. Aynı yazıda Padişah'ın kızı Naciye Sultan'la evliliği ve Alman hayranlığına olan meyili öne çıkan konular arasında olup Almanya Birinci Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkmış olsaydı kendisinin güçlü karakterinden dolayı Berlin'in boyunduruğu altına girmeyi kabul edemeyeceği de belirtiliyordu. Son olarak kendisinin tahta ve Halife'ye karşı olan yakınlığı da bu

⁸²“Una Nación que nunca Muere”, **La Correspondencia Militar**, 24 Ekim 1919, s.1

⁸³Bu makalede bahsedilen Adalya'nın bir yazım hatası olduğu anlaşılmaktadır kelimenin doğrusu Antalya'dır.

⁸⁴“Del Extranjero”, **El País**, 2 Kasım 1919, s. 3

yazıda değinilen konular arasındaydı.⁸⁵ Bu sözünü ettiğimiz makalenin en ilgi çekici tarafı başlığı; çünkü bu başlık bir Kürdistan kralından bahsetmektedir. Enver Paşa'nın İstanbul'da; anne babasının ise Balkanlar'da doğmuş olmasından dolayı Kürdistan ile hiçbir ilgisi yoktu, kendisi ne Kürt'tü ne de Kürdistan emelleriyle yaşayan birisiydi; ancak bu makalenin yazarı kendisini Kürdistan kralı ilan etmiştir. Bu konuyla ilgili bulabildiğim tek mantıklı açıklama, o zamanlarda İspanya'daki yazarların Türkiye ile Kürdistan'ın birbirinden farklı şeyler olduğunu bilmemeleri ya da basitçe kendilerine Kürdistan kelimesinin daha egzotik gelmiş olabileceğidir. Bu sebeple, Enver Paşa'nın Kürdistan Kralı addedilmesi yazarın basit bir hatasından başka bir şey değildir.

2.2.1920 Dönemi

İspanyol gazeteleri 1920'ye Osmanlı sorununun nasıl çözüme kavuşacağını sorarak başlıyordu. Basında 1920 Şubat'ında Osmanlı'nın paylaşımı konusuna yönelik Londra'da gerçekleşen bir konferanstan söz ediliyordu. Müzakereler sonrasında paylaşımın Müttefikler ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yapılacak bir anlaşmayla teyidi gündemdeydi. Konferansın başkanlığını İngiliz Başbakan Lloyd George, Fransız Başbakan Alexander Millerand ve İtalyan Başbakan Saverio Nitti yapıyordu. Konuyla ilgili pek çok makalede bazı ulusların, Türklerin Osmanlı'nın eski başkentinden kovulmasını ve bununla birlikte Türklerin Avrupa'dan tamamen çıkarılmasını planladıkları yazıyordu. İspanyol basının bir kısmı ise Türkleri İstanbul'dan kovma arzusunun gerçekten uzak olduğunu; çünkü bu şehirde Osmanlı Padişahı'nın bulunduğu ve aynı zamanda bu şehrin İslam dünyasının da dini başkenti olduğunu kayda geçiyordu. Yıllar geçtikçe Türklerin kovulması ve daha sonra İstanbul'un işgali çözülmesi zor bir durum haline geldi; örneğin, Rusya Karadeniz'den Akdeniz'e olan bağlantısını garanti altına almak için burayı işgal etmeyi arzuluyordu; ancak 1917'de patlak veren Rus Devrimi'nden sonra bu isteğinden vazgeçti. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Yunanistan da bu tutkuya sahip ülkelerden biriydi; fakat Fransa Yunanistan'ın İstanbul'u işgal etmesi ve Padişah'ın Anadolu'ya yerleşmesi fikrine çok sıcak bakmıyordu. İstanbul'un tek bir güç tarafından işgali konusuyla ilgili İspanyol basını, Fransa'nın böyle bir durum

⁸⁵“Vidas pintorescas. S.M. Enver I, Rey del Kurdistan”, *El Sol*, 21 Aralık 1919, s. 2

karşısındaki muhalefetini vurguluyordu. Nihai olarak, Londra'da Doğu'nun kapısı İstanbul'un birden fazla güç tarafından işgal edilmesine karar verildi. Padişah'ın Anadolu'ya yerleşmesi fikriyle ilgili İngiliz Başbakan Lloyd George'un beyanatları basında geniş yer alıyordu. Basın da İngiltere'nin Doğu konusunda önemli bir rol oynamak istediğini biliyordu. Osmanlı konusunda sürekli olarak Başbakan Lloyd George'a atıfta bulunuluyordu. Lloyd George, Padişah'ın İstanbul'dan gönderilmesinin Hindistan üzerinde yaratacağı etkiden korktuğunu ve İstanbul'u Türklere ve Padişah'a bırakıp Boğazların gözetiminin Türklerin değil Müttefiklerin elinde olması gerektiğini bildiriyordu. Ayrıca, Başbakan Müttefiklerin Hilal'i Haç'tan hakir görmek gibi bir isteklerinin olmadığını ve sadece Boğazlar'ın yolunu açmak istediklerini iddia ediyordu ve bunun yanında Müslümanların Müttefiklerin hareketlerinin Peygamber'in bayrağını Hristiyan sancağı karşısında ezmek istediğini yansıttığına dair bir inanca kapılması halinde sonuçların felakete sebep olacağını düşünüyordu.

Fransa'nın, Padişah'ın İstanbul'da kalması gerektiğine dair fikrini Müttefikler de paylaşıyor gibi duruyordu. Padişah'ın İstanbul'da kalacağı ama ordusunun elinden alınıp Boğazların uluslararası yönetime bırakılacağı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sadece kendisine Küçük Asya'da Müttefiklerin bıraktığı topraklarda bir bağımsız yaşam süreceği söyleniyordu. Londra'daki tartışmalarda Osmanlı'nın İngiltere, Fransa ve İtalya'dan oluşan karışık bir komisyon tarafından yönetileceği ve bu komisyonun Osmanlı'ya bırakılan topraklara belli sayıda temsilci göndereceği gündemdeydi. İzmir bölgesi, özel bir rejime tabi olup Yunanistan'a bırakılacak ve Ermenistan Milletler Cemiyeti'ne bağlanacaktı. Şu ana kadar bahsettiğimiz konular ışığında bu kararların o an için geçici de olsa Osmanlı'nın bağımsızlığını kaybetmesi anlamına geldiğini görmek çok da zor değil.

İspanyol basını öte yandan, Osmanlı'nın bağımsızlığını kaybedip kaybetmediğini sorguluyordu; çünkü bazen bağımsız bir Osmanlı'dan bazen de fethedilmiş bir Osmanlı'dan bahsediliyordu; bazı gazeteler özgür Osmanlı'nın ulusalılık hareketleriyle kaynadığını ve fethedilmiş Osmanlı'da ise ekonomik açıdan Avrupa'ya yöneldiğini yazıyordu. "Özgür Osmanlı" diye tabir edilen yerler milli hareketin her geçen gün daha da önem kazandığı topraklar; "Fethedilmiş

Osmanlı”dan da İtilaf güçlerinin himayesinde bulunan İstanbul kast ediliyor olabilir.

El Sol gazetesi 1918’den beri oluşan siyasi durumla ilgili bir özet ve Ali Rıza Paşa’nın tutumunu değerlendirdiği bir görüş yazısı yayımlamıştı:

“Aralık 1918’de Mustafa Kemal, İstanbul’daki meşruiyete sadakat göstermeyen Anadolu’da askeri bir hükümet kurdu. Ve yaklaşık [...] 60.000 asker topladı. Kurulan bu güçler Aydın’daki Yunanlara saldırıp onları hezimete uğrattıktan sonra İzmir’e girmek üzereydiler. Uzun ve tehditlerle dolu müzakereler sonrası Padişah ve nazırları teslim oldu ve sonrasında İstanbul’da Ali Rıza Paşa hükümeti kuruldu. Ali Rıza Paşa topçu komutanıdır. Bedenen ve ruhen İttihat ve Terakki partisinin fanatik bir destekçisi, Alman hayranı, yabancılara güvenmeyen, milliyetçi ve Türk birliği destekçisidir.”⁸⁶

Bu makalede kendisinin birkaç yıl sonra milliyetçi hareketin lideri olabileceğinden bahsediliyordu. Bu hareket sayesinde Ali Rıza Paşa gibi diğer milliyetçi liderlerle birlikte Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı sırasında İtilaf güçlerinin siyasetine karşı birçok asker ve taraftar topladı.

La Correspondencia de España gazetesi “İstanbul’da Anarşi” başlığını verdiği makalesinde İstanbul’daki durumun gün geçtikçe daha huzursuz bir hal aldığını belirtiyordu. Aynı şekilde diğer gazeteler de Trakya ve İzmir’deki haberleri manşetlerine taşıyorlardı. Bu bölgelerin Osmanlıların elinden alınacağı haberi İmparatorluk’ta endişelendirici bir havaya sebep olmuştu ve bu hava, İtilafları muhtemel askeri ve denizden bir müdahaleyi planlamaya zorlamıştı. Basındaki bazı makalelere göre Lloyd George İstanbul’a saldırmaya kararlı duruyordu ve bu kararıyla ilgili aldığı önlemlerden biri de İsmet Paşa tarafından komuta edilen askeri milliyetçi özelliğe sahip bir hükümet kurmaktı. Bazı gazetelerde de Amerika Birleşik Devletleri’nin İstanbul’daki askeri harekate katılmayacağı; fakat güçlerini kıyıya çıkarmadan Boğaz’a bir Amerikan gemisi gönderme ihtimalinin olduğu kayda geçiliyordu. Öte yandan basında çıkan diğer haberlere göre Müttefiklerin İstanbul’u

⁸⁶“Los aliados y el ‘Hombre Enfermo’ ¿Ha cesado Turquía de ser Independiente?” **El Sol**, 24 Şubat 1920, s.8

işgal kararı milliyetçi askerler arasında şaşkınlığa sebep olmuştu. İspanyol basını Osmanlı sorunun gün geçtikçe daha da ciddi bir hal aldığını görüyordu:

“Birkaç gündür Osmanlı'daki durum karmaşık hale geldi. Milliyetçi hareket şiddetli bir hal aldı ve bu acımasız aşırılıklardan biri de savunmasız Ermenilerin katledilmesi ve ayrıca İstanbul'da İtilaf güçlerine karşı komplo hazırlığında olmaları. [...] Küçük Asya'nın iç kesimlerinde askeri durum farklı güçlerin kontrolüne geçecek. Bu güçlerin uzmanlarından biri vakit kaybetmeden Mustafa Kemal ve ordusunun ortadan kaldırılmasının gerektiğini belirtti. [...] Osmanlı'daki isyan durumuna izin verilmesi ve bu durumun uzaması Avrupa'nın barışı için ölümcül bir ateşi yakabilirdi”⁸⁷

Bazı gazetelerin haberlerine göre Osmanlı'daki durum gün geçtikçe daha da kötü hale geliyor ve özellikle bu hassas durum Anadolu'da daha da karmaşık hale geliyordu. Basın, Anadolu'da askeri bir hareketin uzun, zorlu ve masraflı olacağından dolayı İtilaf güçlerinin Anadolu'nun içlerine kadar gitmeye cesaret edip etmeyeceğini sorguluyordu.

Osmanlı ve Müttefikler arasındaki barış görüşmesi beklentileriyle ilgili nisan ayında İtalya'nın San Remo şehrinde başka bir konferans yapılacağı ilan ediliyordu. Bu konferansa Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyük güç haline gelen dört ana ülkenin temsilcileri başkanlık edecekti, bunlar: İngiliz Başbakan Lloyd George, Fransız Başbakan Alexandre Millerand, İtalyan Başbakan Saverio Nitti ve Japon Büyükelçisi K. Matsui idi.

1920 yılında İspanyol basınında önemli yer tutan haberlerden biri de General Miller'in komutasında İtilaf orduları tarafından 16 Mart 1920'de Şehr-i İstanbul'un işgal edilmesiydi.

Bu çarpıcı habere rağmen basın durumu çok fazla araştırmadı ve işgalden sonraki günlerde bir daha konuyu ele almadı. Ancak birkaç gün sonra Mustafa Kemal taraftarı Jön Türklerin tutuklanma haberi basının dikkatinden kaçmamıştı. Konuyla ilgili diğer bir haber de Padişah'ın artık Halife olmadığıydı. Bu beyanla ilgili metin şu şekildedir:

⁸⁷“El problema turco”, *La Correspondencia de España*, 13 Mart 1920, s. 7

“Bu sıradan bir olay değil; İslam dünyası için çok önemli bir olay; çünkü Osmanlı Padişahı artık Halife değil. Tüm dünyadaki Müslümanların tabi olduğu ve itaat ettiği en büyük dini lider olan Halife, Hz. Muhammed’in soyundan gelmeli ve elinde Mekke ve Medine gibi iki ‘kutsal’ şehir olmalıdır. Şu anki hanedanın padişahları Peygamber’in soyundan gelmemektedir. [...] Mekke şerifi ve Arapların görkemli ayaklanmalarıyla ve iki kutsal şehre giriş kapısı olan Cidde ile Yenbu’dan Türklerin kovulmasıyla birlikte halifelik Padişah’tan çıkıp Hz. Muhammed’in kızı Hz. Fatma’nın soyundan gelen Mekke Şerifi’ne geçmektedir.”⁸⁸

İstanbul’un işgali konusuna geri dönersek Atina’dan gelen telgraflara göre Anadolu’daki Türk ordularının ve bu ordularının desteklediği mercilerin Yıldız Köşkü’nden gelen emirlere uymayacağını belirttiğini görüyoruz. Anadolu’nun iç kesimlerinde İtilaf güçlerinin düşmanı Türkçülük fikri zafer kazanmaya başlamıştı ve söylenenlere göre bu fikir Mustafa Kemal hükümeti çevresinde taraftar buluyordu. Türkçülük ya da Pantürkizm terimi; tüm Türk halklarının siyasi, etnik ve kültürel birliği fikrini ifade ediyordu. Türkçülük akımının kilit isimlerinden biri olarak tanınmış olmasa da bazı gazeteler Mustafa Kemal’i bu siyasi akımın liderlerinden biri addediyordu.

İspanyol basını Yakın Doğu’nun pek çok olağan dışı gelişmelere gebe olduğunu belirterek Osmanlı’da meydana gelen olaylara dikkat çekmeye devam ediyordu. Bazı gazeteler, İtilaf güçlerinin isteği üzerine Türklerin İstanbul’dan atılmasının İslamiyet’e karşı açılmış bir savaş olarak değerlendirileceğini yazıyordu. Böyle bir düşünce karşısında İngiltere daha önceden kendisinin üç Hıristiyan ve bir Müslüman ülkeyle savaşa girdiğini ve İslam düşmanlığı düzeyinde Osmanlı’ya karşı hiç savaşmadığını bildiriyordu. Bu durumda İngiltere, Osmanlı’yla savaşa girmek gibi bir niyetinin olmadığını, Müttefiklere karşı Osmanlı Hükümeti’nin savaşma kararı aldığını da ekliyordu. Aynı zamanda, Avusturya’ya uygulanan ilkelerin aynısının da Osmanlı İmparatorluğu’na uygulanacağını altını çiziyordu. Yine İngiltere’nin beyanatına göre bu ilkeler kendi kendini yönetemeyen bütün imparatorluklara uygulanıyordu. Görüldüğü üzere bu yorumuyla birlikte İngiltere

⁸⁸“Ocupación por los aliados de Constantinopla. Los turcos oponen gran resistencia y resultan muchos muertos y heridos”, *El Siglo futuro*, 18 Mart 1920,s.2

kendisinin tüm İslam dünyasının gözündeki İslam karşıtı ülke imajını silmeye çalışıyordu.

Diğer yandan İstanbul'dan gelen haberlere göre, Müttefik güçlerinin polisi tarafından çeşitli milliyetçi milletvekilleri tutuklanmıştı. Mebusan Meclisi bu tutuklamaları kınayan bir yasa tasarısını oyladı. Bazı makalelerde yazarlara göre İstanbul hariç tüm ülkede İtilaf güçlerine karşı devrim hareketi başlamıştı. **La Correspondencia de España** adlı gazete İtilaf güçlerinin çıkar çatışmalarının işi daha da hassas hale getirmesinden dolayı Osmanlı'daki durumu tam bir 'Arap saçı' na benzetiyordu.⁸⁹ İstanbul'dan gelen bir telgrafa göre Osmanlı Nazırlar Heyeti, milliyetçi güçlerin terhisini isteyen bir notayı onaylamıştı. Bu bildirim karşısında milliyetçilerin o sırada Berlin'de bulunan ve bu sebeple Osmanlı'nın dağılması fikrine karşı çıkmalarını isteyip konuyla ilgili kendilerine sonsuz destek sözü veren Talat Paşa'dan bir mektup geldiği kayıtlara geçmişti. **El Sol** gazetesi, 18 Nisan 1920 tarihli baskısındaki "*Osmanlı'nın Kaderi Belirlenecek*" başlıklı makalesinde Nisan 1920'de İtalya'da düzenlenecek San Remo Konferansı'nda kaleme alınacak Sevr Anlaşması'ndaki hususları inceliyordu.⁹⁰ Bu konferans, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı ile Müttefikler arasındaki müzakerelerle ilgili Londra ve Paris'ten sonra gerçekleştirilecek üçüncü konferans olma özelliği taşıyordu. Sözü edilen bu konferansta Osmanlı'nın mütemediyen Müttefiklerin gözetiminde olacağından bahsediliyordu. İzmir ve Trakya bölgesinin Yunanistan'a ve Boğazların da uluslararası yönetime bırakılacağı gündem konularındandı. İstanbul'la ilgili baskın görüş hala Türkleri buradan çıkarma taraftarı olmayan Fransa'ya aitti.

San Remo Konferansı'nda ele alınan konularla ilgili **La Correspondencia de España** gazetesi, Osmanlı sorununun iki kısma ayrıldığını yazıyordu, bu iki sorun da Avrupa için ciddi önem teşkil ediyordu: Birincisi Osmanlı'nın kendisi, ikincisi de Osmanlı'dan ayrılacak topraklarla ilgiliydi.⁹¹ **El Sol** ilk sayfasında "*Müttefikler Müzakere Ediyor. İspanya'ya Ermenistan'ın Koruyuculuğunu Teklif Ediyorlar.*" başlığını verdiği bir makale yayımladı.⁹² Bu haberin yazarı İtalya'ya

⁸⁹"Los asuntos de Turquía", **La Correspondencia de España**, 5 Nisan 1920, s.2

⁹⁰"La suerte de Turquía va a decidirse", **El Sol**, 18 Nisan 1920, s.7

⁹¹"El nuevo orden turco", **La Correspondencia de España**, 22 Nisan 1920, s. 2

⁹²"Los aliados discuten", **El Sol**, 23 Nisan 1920, s. 1

yapmış olduğu seyahatlerden birini kaleme almış ve kendisinin verdiği bilgiye göre bu seyahati sırasında trende giderken kendisine Osmanlı konusunda görüşmelerin yapıldığı San Remo Konferansı'nda olup biten her şeyi anlatan önemli bir kişiye rastlaşmıştı. Bu önemli kişinin muhabire verdiği bilgilere göre konferans sırasında Ermenistan'ın yönetiminin tarafsız ülkelere bırakılması gündeme gelmiş ve konuyla ilgili İspanya ve Hollanda isimleri zikredilmişti. Yaptığımız araştırmalar sonrası İspanyol basınında ilk defa İspanya'nın Ermenistan'ın koruyucusu olma konusuyla ilgili bilgilere rastlamış olduk. **El Sol** gazetesinin bir makalesinde aktarılan bilgilere göre 11 Kasım 1918'de Birinci Dünya Savaşı'nda Batı Cephesi'ndeki düşmanlıkları sona erdirmek amacıyla Müttefikler ile Alman İmparatorluğu arasında imzalanan ve Compèigne Ateşkesi olarak da bilinen ateşkestən bu yana Fransa ve İngiltere arasında Küçük Asya konusunda anlaşmazlık ortaya çıkmıştı. Her ikisi de birbirini rakip olarak görüyordu. San Remo Konferansı'na geri dönecek olursak burada Çanakkale Boğazı'nın kontrolü, Kürdistan meselesi, mali borçlar, Boğazlar, yeni sınırların belirlenmesi, Osmanlı ordusu vb. gibi konuların gündemi oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu meselelerden Avrupa ile Asya arasındaki Çanakkale Boğazı'nın; Fransa, İngiltere ve İtalya tarafından ortak bir yönetime tabi olması söz konusuydu. Kürdistan meselesiyle ilgili ise özel bir komisyon görevlendirilmişti. Osmanlı kamu borçları için ise bir mali komisyon kuruldu. Görünüşe göre Osmanlı'dan ayrılan çeşitli devletlerin sınırları; İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından belirlenecek; Boğazlar uluslararası yönetime bırakılacaktı. **El Imparcial** isimli gazetenin verdiği bilgilere göre Boğazların uluslararası hale getirilmesi adı altında, bunu düzenleyecek ülkenin aslında İngiltere olması yatıyordu. Öte yandan, Osmanlı'nın Anadolu'da tutabileceği asker sayısı 25.000 olarak belirlenirken, İstanbul'da bu sayı Padişah'ı koruyacak bir askeri birimden ibaretti.⁹³

Cosmópolis dergisi, Osmanlı hanedanının eski zamanlardaki heybetinden, bu hanedanın Türkleri zaferden zafere taşıdığından, bu milletin Avrupa'nın bir kısmını hakimiyeti altına almasını sağladığından ve tarihe geçmesinden bahsediyordu. Osmanlı'nın yüzyıllarca İslam'ın liderliğini yürütmüş olmasını bu görkemli padişahlara borçlu olduğuna dikkat çekiyordu. Bu satırlarıyla birlikte bu dergi, kasıtlı

⁹³“La Conferencia de la Paz en San Remo”, **El Imparcial**, 23 Nisan 1920, s.1

ya da kasıtsız bir şekilde Türk milletine geçmişte padişahlarının başardığı harikulade işleri hatırlatıyordu.⁹⁴ Böyle bir ifade, hem İspanyol hem de 1492'ye kadar İber Yarımadası'nda yaşamış ve daha sonra Osmanlıya göç etmiş İspanyol-Portekizli Yahudiler, yani Sefaradlar üzerinde propaganda etkisi yaratabilirdi. Osmanlı'da ciddi sayıda bir Sefarad topluluğunun olduğunu göz önünde bulundurursak bu makalenin İstanbul'daki o zamanların İspanyolca konuşan Yahudi toplumuna hitap etmiş olabileceğini düşünebiliriz. Belki de bu makaleyle Osmanlıdaki Sefaradların böyle bir ifadeye ulaşması amaçlamıştır.

La Lectura dergisinde *"Osmanlı'yı Yok Etmek Gerekli Mi?"* başlığıyla yayımlanan makalede İtilaf güçlerinin Osmanlı'yı yok etmek için duydukları büyük hevesin bu İmparatorluğun yıkıntılarında geri kalan devletlerde nifak tohumu ekeceği belirtiliyordu.⁹⁵ San Remo Konferansı ile ilgili basında, bu konferansta hükümleri yazılan Sevr Anlaşması'nın imzalanmasında Osmanlı'yı temsil edecek iki Temsilci Heyeti'nden söz ediliyordu. Bu iki heyetten biri İstanbul Hükümeti tarafından atanmış resmi; diğeri ise o zamanlarda Anadolu'nun sahibi milliyetçi hareketin atadığı temsilcilerdi. Çeşitli haberlere göre bu ikinci temsilciler Türk halkının çoğunluğunun sesiydi. Konuyla ilgili **El Sol** gazetesi "İtilafılara Karşı Türkler. Jön Türkler Hazırda Bekliyor. Ankara'daki İlginç Milliyetçi Meclis" başlıklı bir makaleyi ilk sayfasına taşımıştı.⁹⁶ Bu makalede milliyetçi Türklerin ilk kongrelerini gerçekleştirdiği ve buradan çıkan sonucun *"Ya İstiklal Ya Ölüm"* olduğu kaleme alınmıştı.

"Bu sabah eski Merkez Camii'nde yapılan toplantı yüksek önem arz ediyordu, hoca bir saat boyunca dinden değil; memleketin halinden bahsetti. Dualar edildikten sonra kongre temsilcileri toplantı yerine gitmek üzere askeri koruma eşliğinde yola koyuldu. [...] Herkes yeni okul salonunda toplandı ve başkan olarak Şerif Bey seçildi. Kendisi, konuşmasında vakit kaybetmeden hareketin öncüsü Mustafa Kemal Paşa'dan söz etti ve Müttefiklerin Türklerle yapılacak anlaşmada hiçbir şekilde Wilson ilkelerini göz önünde bulundurmadığını ifade etti. Daha sonra, İtilaf güçlerinin verdikleri sözlerde durmadıklarını ve bu

⁹⁴"Figuras del día, el Sultán", **Cosmopolis**, Mayıs/1920, No.17, s. 165

⁹⁵"Es preciso destruir a Turquía", **La Lectura**, Mayıs/1920, s. 206

⁹⁶"Turquía contra los aliados. Los Jóvenes Turcos estan preparados. Curiosa asamblea nacionalista en Angora" **El Sol**, 7 Mayıs 1920, s. 1

anlaşmaya olan direncin İstanbul Hükümeti'nden değil Türk halkından kaynaklandığını sözlerine ekledi. Mustafa Kemal, toplantıda bulunan herkesten İstanbul'da İngilizlere tutsak düşmüş Halife'nin varisini aramak yerine; Halife'yi bu tutsaklıktan kurtarana kadar bu konunun kendi kuvvetlerine bırakmasını istedi. Hatip (Mustafa Kemal) bir cumhuriyetin kurulması fikrine karşı olduğunu ilan etti. Kendi düşüncesine göre mevcut durum sadece geçici bir hükümeti gerektiriyordu.”⁹⁷

Bu cümlelerle Mustafa Kemal'in Müttefiklerin vicdansızca hareket ettiklerinden ve sözlerinde durmadıklarından emin olduğu anlaşılıyor. Verilen sözlerin yerine getirilmemesi milliyetçilerin çok sevdikleri Türk topraklarının bütünlüğünü tehdit ediyordu. 1918. Ateşkesi'nin imzalanması ve Osmanlı'nın bağımsız bir şekilde kendi kendini yönetebileceğini öngören Wilson'un on dört ilkesinin uygulanması konularında İtilaf Devletleri'nin sözlerinde durmadığı söyleniyordu.

El Sol'un 7 Mayıs 1920 tarihinde yayımladığı geniş kapsamlı makalesinde Halide Edip Hanım'ın sözlerine yer veriliyordu.⁹⁸ 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir'in işgalini protesto mitinginde tarihi bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Onbaşı ve üstçavuş rütbeleri aldı.⁹⁹ Milli mücadele sonrasında Halide Edip, batı tarzındaki liberallerin Türkiye'deki temsilcisi olarak, Mustafa Kemal'in 1922'den sonra izlediği radikal modernleşme hamlesini eleştirecekti.¹⁰⁰

El Sol'daki bahsettiğimiz makalenin özetini vermek gerekirse; Halide Edip, Türklerin İstanbul'da İngilizlerden ise Rusları görmeyi yeğlediğini söylüyordu ve bunun sebebini de Türkleri diğer milletlerden çok Rusların ve Lenin'in daha iyi anlamasına dayandırıyordu. Halide Edip'in bu söylemiyle konuyu genele yaymak, tüm halkın düşüncesiymiş gibi aktarmak yanlış olur; ancak bu sözleri göz ardı etmemek de gerekir. Bunun sebebi ise bazı tarihçilere göre Ruslar ve Türkler bu

⁹⁷A.g.e

⁹⁸A.g.e

⁹⁹Halide Edip Adivar, *Türk'ün Ateşle İmtihani, İstiklal Savaşı Hatıraları*, Can Sanat Yayınları, 2007, s. 12

¹⁰⁰Erik J. Zürcher, *The Unionist Factor, The Role of the Committee of Union and Progress in the Turkish National Movement, 1905-1926*, E.J.Brill, Leiden, 1984, s. 31

tezin ele aldığı yıllar içinde ebedi düşman da olsalar bazı zamanlar her ikisini de birbirine bağlayan dostluk köprüleri de kurulmamış değildi. Bu makaleyle ilgili 1920 yılında Rusya'nın artık Çarlık rejiminde olmadığını ve önceki iki yıl içinde Çar'ın devrilip yerine Komünistlerin geldiğini göz önünde bulundurmak gerekir. Bolşevikler, yönetime geldikleri günden beri önceden Çar'ın baskı uyguladığı halklarla dostluk kurma politikasını güdüyorlardı. Halide Edip'in Bolşeviklere karşı duyduğu sempati, kendi içinde onlara karşı hissettiği ve kendiliğinden gelişen bir sevgi değil; zamanın jeopolitik gelişiminin getirdiği bir olguydu.

Öte yandan Osmanlı ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Sevr Anlaşması ile ilgili bazı gazeteler ilgisini bu anlaşmanın hükümlerine yoğunlaştırmıştı. *El Sol* gazetesi konuyla ilgili sütunlarında anlaşmanın taslağının üç kısımdan oluşmakta olup bu kısımlarda şu konuların yer aldığının bilgisini veriyordu: Azınlıkların korunması, politik, ekonomik ve mali hükümler, sınırlar, seyir yolları vb. Adı geçen bu konular İspanyol gazetesinde şu şekilde kaleme alınıyordu:

“Ermenistan: Ermenistan'ın sınırlarını ABD takip edecek. Boğazlar: Sınıf ve milliyet ayrımı olmaksızın bütün gemilere açık tutulacak [...] Boğazların yönetim ve kontrolü, içinde İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Romanya'nın bulunduğu bir komisyona bırakılacak ve Osmanlı da Milletler Cemiyeti'ne üye olduğu zaman bu komisyonda yer alacak. Kürtler: Kendilerine özerklik verilecek. İzmir: Osmanlı İzmir üzerindeki egemenliğini devredecek. Doğu sınırları: Bir değişiklik olmayacak. Osmanlı'nın Avrupa'daki toprakları: Tekirdağ'dan başlayıp Derkos'ta bitecek. Osmanlı bu topraklarda ne hava ne deniz kuvveti bulunduramayacak. Uçaklar: Hepsi Müttefik güçlerine teslim edilecek. Sorumlular: Osmanlı, savaş sırasında elinde bulunan bütün topraklarda ölüme sebebiyet verenleri teslim edecek. Borçlar: Osmanlı kamu borçları mevcut Osmanlı ile Anlaşma sebebiyle Osmanlı'dan ayrılan Türk toprakları arasında paylaşılacak.”¹⁰¹

Bu makalede sözü edilen sınırların kontrolü şu anki Türkiye'nin sınırlarıyla aynı değildir. Sözü edilen sınırlar uygulamaya konmamış olup milliyetçi Türklerin lehine olacak şekilde yeniden belirlenmiştir.

¹⁰¹“Los aliados y Turquía. Entrega del Tratado de Paz a los turcos”, *El Sol*, 12 Mayıs 1920, s. 7

Osmanlı için barış getirecek bu anlaşmanın hükümleri incelendikten sonra İspanyol basını; milliyetçi propaganda, Ankara Hükümeti, Türkiye’de ortaya çıkan çatışmalar vb. gibi konuları derinlemesine incelemeye başladı. Türkiye’deki milliyetçi propagandalar konusunda, polisin İstanbul’un bütün mahallelerinde kolları ve merkezleri bulunan gizli bir dernek bulduğu ve görünüşe göre bu derneğin amacının kendilerinin istekleriyle ilgili bilgilendirme notları ve broşür dağıtarak konuyu geniş alana yaymak olduğu söyleniyordu. Birkaç gün sonra *El País* gazetesi, Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’da ulusal bir hükümet kurduğunu ve Ankara Kabinesi’nin Sevr Anlaşması’ndan duyduğu memnuniyetsizliği ikinci sayfasından okurlarına duyuruyordu. Daha önceden milliyetçiler ile Osmanlı Hükümeti arasında yapılan bir dizi anlaşmadan sonra Osmanlı temsilcilerinin her iki tarafı da temsil etmesine karar verilmesine rağmen Osmanlı temsilcilerinin Sevr’in hükümlerini kabul etmesi milliyetçiler tarafından hoş karşılanmamıştı. Barış Konferansı toplantılarına katılan Osmanlı temsilcilerinin tüm halkı yansıtmamasından ötürü bu anlaşmanın kabulünün meşru sayılmaması gerektiği “*Ankara’da Milliyetçi Hükümet*” başlığı ile yine aynı gazetede yer alan konulardandı.¹⁰² Bazı diğer gazeteler de Türk milliyetçiliğine dayalı bu akımın önemine yer veriyor ve Ankara’da bir hükümet kurulduğunun ve bunun hafife alınmaması gereken bir durum olduğunun altını çiziyordu.

Osmanlı Hükümeti, Sevr Anlaşması’nın hükümleriyle ilgili görüşünü bildirmek üzere bir aylık daha zaman isterken İmparatorluk topraklarında hükümet güçleriyle milliyetçiler arasında kanlı çatışmalar yaşanıyordu. O sıralar pek çok Osmanlı toprağında savaş tohumları eken muhtemel bir iç savaştan söz ediliyordu. *El Sol*’un haberine göre Müttefikler Osmanlı’yı savaştan önce tarafsız kalması konusunda uyarılmış; ancak Osmanlı bu teklife yanaşmamıştı. Bu sebeple İspanyol basınındaki haberlere göre İngilizler, Osmanlı’nın içinde bulunduğu durumdan şikayet etme hakkının olmadığını ve savaşın sonuçlarına katlanması gerektiğini söylüyordu. Aynı gazetenin birkaç gün sonraki baskısının ilk sayfasında, Mustafa Kemal’in hükümet uçaklarını milliyetçilerin saflarına çekmedeki başarısının Osmanlı sorununu daha karmaşık hale getirdiği duyuruluyordu. Aynı yazıda zaferin

¹⁰²“Gobierno nacionalista en Angora”, *El País*, 15 Mayıs 1920, s. 2

milliyetçilerin olması durumunda, kendilerinin Padişah'ı tahttan indirip yerine Selim'i getirebilecekleri dile getiriliyordu. Osmanlı topraklarında ardı ardına yaşanan çatışmalarla ilgili de Adana'da Fransızlara, İzmir'de İngilizlere vb. karşı verilen mücadelelere dikkat çekiliyordu. Bu çatışmaların başarısı konusunda ise durumun bazı yerlerde İtilaf güçlerinin, bazı yerlerde de milliyetçi Türklerin lehine olduğundan bahsediliyordu.¹⁰³ **La Acción** isimli gazete, sütunlarında şunları yazıyordu: "Mustafa Kemal'in izinden gidenler İzmit yakınlarında bir Amerikan okuluna girip pek çok vatandaşı katletti. İngiliz gemileri milliyetçilerin bulunduğu yerleri bombalamaya devam ediyor."¹⁰⁴ Durumun dallanıp budaklandığı artık gün gibi ortadaydı, **El Sol** de bir yandan Lenin ile Mustafa Kemal'in irtibat halinde olduklarını yazıyordu. Yine aynı gazete, haberlerinin birinde Mustafa Kemal'i '*Büyük Türk*' olarak tanımlıyor ve aynı zamanda Osmanlı sorununun da '*kiralık bir milliyet*' gibi bir hal aldığını bildiriyordu.¹⁰⁵ Kiralık bir milliyet derken yazar iki ana fikri birleştirmeye çalışıyordu; bunlardan ilki Türkiye'yi bir milliyet olarak tanımlamak, bunun bağımsız yeni bir ülke olduğunu kabul etmek anlamına gelecekti, yani Osmanlı'nın küllerinden yeni bir ülkenin doğması demektir. İkincisi ise bu topraklarda başka ülkelerin de var olması, yani bu durumda İtilaf güçlerinin var olması demektir. Yazar burada işgal güçlerinin kuşattığı yerden yeni bir milletin doğacağına vurgu yapmak istiyordu.

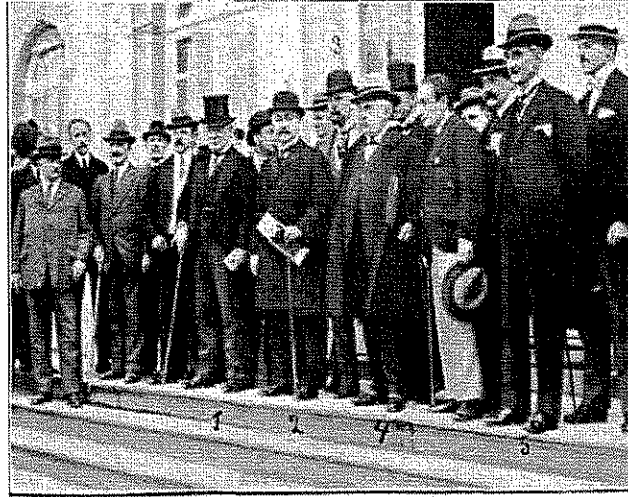
Sevr Anlaşması hükümlerine geri dönecek olursak, gündemdeki bu hükümlerden biri de İzmir'in yönetiminin Yunanistan'a bırakılmasıydı. Böyle bir durum karşısında İngiltere İçişleri Bakanı Rewild Bey, Osmanlı Hükümeti'nin o sırada yazıldığı şekliyle anlaşmayı imzalamasının imkansız olduğuna dikkat çekiyordu. Basındaki haberlere göre Damat Ferit Paşa, Padişah'ı eğer İtilaf devletleri bu hükümleri dayatmak zorunda kalırsa hükümlerin daha da ağır olacağı konusunda uyarıyordu. Anlaşma hükümlerini kabul etmek için Osmanlı'nın süre uzatma talebine Konferans olumsuz yanıt vermişti. **El Siglo Futuro** "Osmanlı Anlaşmayı İmzalıyor" başlıklı, Müttefiklerin sunduğu koşullar çerçevesinde Osmanlı Heyeti'nin Barış

¹⁰³"El Tratado turco juzgado por 'The Times'", **El Sol**, 4 Haziran 1920, s.10

¹⁰⁴"De interés mundial. Boletín diario de política extranjera", **La Acción**, 22 Haziran 1920, s. 2

¹⁰⁵"Mustafá, el Gran Turco, o la cuestión de las cuestiones", **El Sol**, 18 Haziran 1920, s. 1

Anlaşması'nı imzalamada mutabakata vardığını belirten bir makale yayımladı.¹⁰⁶ Diğer gazetelerde bu anlaşmayı imzalayacak heyetin Paris'e gitmek üzere Doğu Ekspresi'yle İstanbul'dan yola çıktığını yazıyordu. Yine basında çıkan haberlere göre Mustafa Kemal, Padişah'ı bu anlaşmayı imzaladığı takdirde halifeliğini kaybedeceği konusunda ikaz ediyordu. **La Correspondencia de España**, Doğu Ekspresi'yle Paris'e giden Osmanlı Heyeti'nin demiryollarındaki grevden ötürü seyahatlerini askıya almak zorunda kaldıklarını ve bu gecikmenin, İtalyanlar ile Yunanlar arasında tartışmaya sebep olan İtalya'nın işgal ettiği 12 Adalar konusunun çözüme kavuşması açısından faydalı olabileceğini okuyucularına duyuruyordu. Çözümün İtalya'nın bütün küçük adaları Yunanistan'a bırakıp Rodos'taki halk oylamasındaki koşullarda değişikliğe gidilmesinde yattığına inanılıyordu.¹⁰⁷ **La Voz** gazetesinin haberine göre ise Sevr Porselen Fabrikası'nın salonunda gerçekleşecek imza töreni sekteye uğramıştı. **Hojas Selectas** dergisinde de aşağıda görüldüğü şekilde İtilaf güçlerinin temsilcilerinin fotoğrafı yayımlanmıştı: 1. Lloyd George, 2. Belçika Hükümet Başkanı Delacroix, 3. İtalya Dışişleri Bakanı Conde Sforza, 4. Millerand, 5. Belçikalı Bakan Huysmans.

*Spa Konferansı. İtilaf güçlerinin delegelerinin birinci oturumdan çıkışları.*¹⁰⁸

¹⁰⁶“Turquía firma el Tratado”, **El Siglo futuro**, 22 Temmuz 1920, s. 3

¹⁰⁷“Una huelga de ferroviarios retrasa la firma del Tratado con Turquía”, **La Correspondencia de España**, 30 Temmuz 1920, s. 6

¹⁰⁸**Hojas selectas**, Ağustos 1920, no.224, s. 69

Uluslararası siyaset alanında, Hindistan'da meydana gelen, Osmanlı'nın dağılmasını protesto eder nitelikte devrimci bir hareketten söz eden pek çok makale basında yer alıyordu. Aynı zamanda da Doğu sorunu giderek şiddetli bir hâl alıyordu. Bu kez, Mustafa Kemal'in ordularının elde ettiği önemli başarı sayesinde Mersin ve Adana bölgesinde Fransız işgalcileri geri çekilmişlerdi. Son olarak, **La Voz** gazetesi öyle ya da böyle Osmanlı ile Sevr Anlaşması'nın imzalandığını ve oturuma Bay Millierand'ın başkanlık ettiğini okurlarına bildiriyordu.¹⁰⁹ Anlaşmanın imzalanmasıyla ilgili **La Época** gazetesi ise daha ayrıntılı bilgileri şu satırlarla veriyordu:

“Osmanlı yetkilileri salona alındıktan sonra, Başkan M. Millierand ayağa kalktı ve tek söylediği Osmanlı ile Barış Anlaşması'nın imzalanacağıydı. Sonrasında, hem Osmanlı hem de İtilaf yetkililerine imzalayacakları metnin daha önce Osmanlılara verdikleri metinle tamamen aynı olduğuna dair güvence verdi. Anlaşma metnini sırasıyla Damat Ferit Paşa, Tevfik Paşa ve Koçi Bey imzaladı. Daha sonra sırayla İngiltere, İtalya, Japonya, Ermenistan, Belçika, Yunanistan, Polonya, Portekiz, Romanya ve Çekoslovakya temsilcileri imzalarını attılar. Bu savaşta Müttefiklere karşı mücadele veren güçlerle işbu Anlaşma imzalanmış olup dünyada barış yeniden sağlanmıştır.”¹¹⁰

Osmanlı iç siyaseti ile ilgili çeşitli gazeteler farklı yorumlarda bulunuyordu. Bazılarında İstanbul Hükümeti'ne karşı mücadele propagandaları yapan Komünist bir partinin kurulduğuna dair Selanik'ten gelen bilgiler yer alıyordu. Diğer gazetelerde de İstanbul Hükümeti'nin bu milliyetçi-isyancıları cezalandırmak için bazı kuvvetleri örgütlediği yazıyordu. Bu makalelerde Müslüman Türkiye'nin milliyetçi duygularının giderek körüklendiği, milliyetçi hareketin hız kazandığı ve boyunduruk altına girmek istemedikleri vurgulanıyordu. **El Globo** adlı gazete, Mustafa Kemal'in kendi ağzından dökülen bazı beyanatları ilk sayfasına şu şekilde taşımıştı:

“Hilalimiz Haç karşısında perişan halde yerlerde sürünmektedir. Müslümanların tüm kalpleriyle İngilizlerden

¹⁰⁹“Esta mañana se ha firmado el Tratado de Paz con Turquía”, **La Voz**, 10 Ağustos 1920, s. 8

¹¹⁰“La Paz con Turquía”, **La Época**, 11 Ağustos 1920, s.3

nefret etmesi ve 1920'deki mukaddes Türk-Rus-Alman ittifakına hizmet etmesi gerekmektedir. Bizimle Moskova'da ittifak yapan Bolşevik hareketi, aynı şekilde Almanya ile ittifaka girişmiştir. Bütün Anadolu'da her yirmi hane bir tane asker çıkarmalıdır [...] Bizim kahraman askerlerimizin Yunanlardan kaçtığına dair etrafta asılsız, kötü niyetli haberler dolaşmaktadır. Ama, bir Türk askeri düşmandan asla kaçmaz; düşmanla çarpışıp kahramanca şehit olur.”¹¹¹

Bu sözlerin milliyetçi ordulara ithafen olduğu, amacının kendilerine milliyetçi hareketin mağlup değil; aksine her neye mal olursa olsun savaşımaya hazır olduğunu hatırlatmaya çalışmak olduğu açıktır. Bunun üzerinden dört gün geçtikten sonra **El Imparcial** gazetesi şehzadenin uluslararası polis tarafından tutuklandığını, buna sebep olarak da kendisinin milliyetçilerin safına katılmak üzere Anadolu'ya kaçma planı yapmakta olduğunu yazıyordu.

La Voz öte yandan “Doğu Kendini İtilaf Ordularından Arınmış Şekilde Görmek İstiyor” başlığıyla verdiği haberde durumun daha karmaşık hale gelirken İtilaf güçlerinin Padişah'a istekleri konusunda dayatmada bulunduğunu bildiriyordu. Fransız, İngiliz ve İtalyan üst düzey komiserlerinin Padişah'ı tek bir amaç için ziyaret ettiklerini, onun da Sevr'in bütün Anadolu'da uygulanmasını istemek olduğunu yazıyordu.¹¹² **La Libertad** gazetesi, Ankara Hükümeti adına Mustafa Kemal'in yardımcılarında olan bir albayın Başveziri ziyaret ettiğini ve bu ziyarette, Ankara Hükümeti'nin Osmanlı Hükümeti ile Küçük Asya arasındaki müzakerelerle bir mutabakata varmak amacıyla yerine getirilmesi gereken 5 maddelik bir belgeyi teslim ettiğini okurlarına sunuyordu ve bu maddeler şu şekildeydi:

“Bir: İzmir'in Osmanlı egemenliğindeki Boğazlara katılması. İki: Osmanlı egemenliği altında Trakya'ya özerk bir yönetimin verilmesi. Üç: Tarafsız Bölge İdari Komisyonu'nda İzmir, Trakya ve Ankara'yı temsil edecek üç delegenin bulundurulması. Dört: Özellikle mali ve ekonomik konularla ilgili Osmanlı'nın lehine olacak şekilde Sevr'in hükümlerinde değişiklik yapılması. Beş: Halifeliğin Padişahlıktan ayrılması. Padişah yine Osmanlı Hanedanlığı'ndan devam edecek; Halife

¹¹¹“La guerra en Turquía”, **El Globo**, 3 Eylül 1920, s. 1

¹¹²“Oriente quiere verse libre de tropas aliadas”, **La Voz**, 9 Ekim 1920, s. 5

ise İslam aleminin güvenini kazanmış, Peygamber'in soyundan gelen birisi olacak.”¹¹³

Bu dönem içinde Yunanistan'da meydana gelen siyasi olaylarla ilgili Aralık 1920 seçimlerinde Venizelos'un monarşi yanlılarına karşı aldığı yenilgiyi unutmamak gerekir. Bu seçim yenilgisi Müttefikler için büyük önem taşıyordu; çünkü Venizelos, Müttefiklerin en stratejik ortaklarından biriydi ve bu olay Türk sorununun masaya yatırılmasını gündeme getirdi. Venizelos'un Yunanistan'da aldığı bu yenilgi, ordunun şevkinin kırılmasından dolayı Türk sorununda Yunanistan'a verilen görevin iptal edilmesine neden oldu. Yunanistan'da eski kral Konstantin'in geri dönmesine karar verilmişti.

İspanyol basını 1920 yılını Osmanlı sorunuyla ilgili olarak Mustafa Kemal'in izinden gidenlerin aldığı başarılarından ve Sovyet ordularının Ankara'ya olası gelişinden bahsederek kapatıyordu.

Ele aldığımız 1920 yılını *La Época* gazetesinin “Sovyetler Türkiye'ye Yardım Etmeyi Teklif Ediyorlar” başlığıyla verdiği makaleden alıntıyla bitirebiliriz:

“İstanbul'dan gelen bir telgrafa göre, Mustafa Kemalciler ile Bolşevikler arasında yapılan anlaşmaların maddeleri şunlardır: Bir: Türkiye'nin bütünlüğünün korunması [...] İki: Arap Devletleri ile Suriye'nin koruyuculuğunun Türkiye'de olması. Üç: Rus temsilcilerine Komünist propagandalar için Türkiye'de imkan verilmesi. Dört: Hindistan, Cezayir, Mısır, Fas ve Tunus gibi Müslüman ülkelerin Rusya desteği ve Türkiye eli ile özgürlüğüne kavuşturulması. Beş: Rusya tarafından kendi topraklarında bulunan Türk topraklarının bağımsızlığının tanınması. Altı: Rusya'nın Türkiye'ye mali yardım yapması. Yedi: İki askeri grubun acilen Türkiye'ye gönderilmesi.”¹¹⁴

¹¹³“Negociaciones entre Turquía y el Asia Menor”, *La Libertad*, 31 Ekim 1920, s. 5

¹¹⁴“Los soviets se proponen ayudar a Turquía”, *La Época*, 2 Aralık 1920, s. 1

3. BÖLÜM: 1921-1923 DÖNEMİ İSPANYA BASININDA TÜRKİYE

3.1.1921 Dönemi

1921 yılı içerisinde Osmanlı ile Yunanistan arasındaki savaştan Sevr Anlaşması'nın muhtemel yenilemesine, Osmanlı ile Müttefiklerin ilişkisinde ülkenin iç durumuna, aynı yıl yapılan Londra Konferansı'ndaki Osmanlı temsilcilerinden Rus-Türk yakınlaşmasına kadar pek çok farklı konu gündeme geldi. Böylece, 1921 yılına basında şu şekilde başlandı: "Müttefiklerin desteklediği Yunanistan, Osmanlı'yı büyük bir yenilgiye uğratabilecek ve bunun sonunda Türkleri bir millet olarak tarih sahnesinden silip Batı'nın bütün eski âdetlerini kabul eden bir toplumun hasta bakıcılığını yapacak."¹¹⁵

Bu sözlerle *El Heraldo de Madrid* gazetesi Osmanlı'nın yok olmasından ve bu ülkenin İtilaf güçleri tarafından yönetilmesinden duyduğu kaygıyı göstermektedir. Ayrıca bu kaygıyı Batı'nın tüm geleneklerini kabul eden ve millet olarak kimliğini kaybeden bir millet olmasından bahsederek pekiştirmektedir. Diğer gazetelerde de Osmanlı iç durumunun karanlık ve huzursuz halde olduğu açıkça belirtilerek Mustafa Kemal'in izinden gidenlerin özellikle üstünde durduğu muhtemel Sevr Anlaşması'nın yenilenmesi geniş yer bulmaktaydı. Bazı gazeteler Osmanlı'nın daha ölmediğini yazıyordu ve buna gerekçe olarak da bu ülkede hâlâ insanların direnmesini ve ideallerini savunmasını sağlayan dahili bir kuvveti gösteriyordu. Ancak, Osmanlı'dan Suriye, Arabistan, Mezopotamya ve Ermenistan'ın alınacağı; ama diğer yandan Müttefiklerin henüz alamadığı geniş Anadolu topraklarının kendisinde kalacağı fikrine alışılmaya başlanmıştı. *La Voz* gazetesi ilk sayfasında yayımladığı makalesinde milliyetçilerin kurduğu Ankara Hükümeti'nin Türk halkı adına konuşmaya yetkili tek organ olduğunu okuyucularına şu satırlarla bildiriyordu:

"İstanbul'dan gelen İngiliz kökenli bir telgrafa göre Mustafa Kemal Paşa İtilaf güçlerine iletilmesi için bir mesaj gönderdi. Bu mesajda ise Türkiye'yi temsil edebilecek tek yetkili makamın Ankara'daki Milli Meclis'in olduğu ve İstanbul Hükümeti'nin 'kötü bir şaka'dan başka bir şey olmadığı ve Londra Konferansı

¹¹⁵"El Horóscopo del año", *El Heraldo de Madrid*, 1 Ocak 1921, s.1

ile ilgili her türlü konunun kendisine yönetilmesi gerektiği yazıyordu. Fakat [...] İstanbul Hükümeti tarafından Ankara'ya gönderilen heyetin başındaki İzzet Paşa'nın Londra Konferansı'na gidecek kurula başkanlık edeceği konuşuluyor.”¹¹⁶

Buna rağmen bazı gazetelerde Mustafa Kemal'in hükümetinin mali sıkıntı içinde olduğu ve kendisinin altmış binden daha fazla askerinin olmadığı ve en kötüsü de bunlardan bin kadarının Yunanların tarafında geçtiği yazıyordu.

1921 yılının Şubat ve Mart ayları arasında Londra şehrinde başka bir konferans gerçekleştirildi. Bu konferansla ilgili Ankara'dan gelen bir habere göre Mustafa Kemal, konferans devam ederken İtilaf Devletleri'ne karşı bütün cephelerde operasyonları durdurma emri vermişti. Ayrıca gelen haberlerde Ankara Hükümeti'nin Londra Konferansı'nda Türkiye'nin isteklerini iletmek üzere bir heyet görevlendirdiği yazıyordu. Milliyetçilerin niyeti sadece bu konferansta kendilerini Türkiye'nin tek temsilcisi olarak addetmek değil; aynı zamanda İstanbul Hükümeti'nin milliyetçilerin ilkelerini, Ankara Hükümeti'nin tek hükümet olduğunu tanımasını, Padişah'ın Ankara Hükümeti'nin orada kalmasını kabul etmesini, mevcut İstanbul Hükümeti'nin bir konsey ile değiştirilmesini ve bunun da Ankara Hükümeti tarafından onaylanmasını sağlamaya çalışmaktı. Bazı gazetelerde Ankara Hükümeti ile İstanbul Hükümeti'nin ilişkilerinin koptuğu ve bunun da sebebinin Mustafa Kemal'in bağımsız ve milliyetçilerin adına hareket etmesi olduğu yazıyordu.

1921 Şubatının ortalarına doğru İspanyol basınında Londra'ya uluslararası heyetlerin gelişi ve bunların her birinin istekleri ile ilgili haberler çıkmaya başladı. Bu heyetlerin içinde en çok ön plana çıkanlar Osmanlı Hükümeti'ni ve Ankara Hükümeti'ni temsilen gelen Türk heyetleri ile Yunan heyeti idi. Bütün bu temsilcilerin 1921 Londra Konferansı'ndaki amacı 1920 Ağustosunda imzalanan Sevr Anlaşması'nın hükümlerinde değişikliğe gitmekti:

“İstanbul Hükümeti ile Ankara Hükümeti'ni temsilen gönderilen Türk heyetler, bugünkü konferansta kendilerini ifade etti. Oturum tam olarak bir saat sürdü. Salondan çıkarken kendilerine sorulduğunda her iki Türk heyeti de konferansta

¹¹⁶“Para entenderse, dirigirse a Mustafa Kemal”, *La Voz*, 3 Şubat 1921, s. 1

kendilerine gösterilen bu samimi karşılamadan dolayı memnuniyetini dile getirdi."¹¹⁷

Gelen haberlere göre 23 Şubat 1921 tarihli oturumda Yunan heyeti yer almamıştı. İstanbul heyetinin başkanlığını Tevfik Paşa yaparken Ankara heyetine Bekir Sami Bey başkanlık etmişti. Bu konferansta vurgulanan konuların başında her iki Türk heyetinin de itiraz ettiği bazı konular geliyordu; bunlar da Boğazların tarafsız bölge olması, İzmir'in durumu, askeri ve mali hükümler ve diğer hususlardı. 24 Şubat 1921'de Londra Konferansı tekrar toplandı; ancak bu kez İstanbul heyetinin başında rahatsızlığından dolayı Tevfik Paşa yerine Mustafa Reşat Bey vardı ve kendisi Ankara heyeti başkanı Bekir Sami Bey'in hem Ankara hem de İstanbul heyetinin sözcüsü olması konusunda mutabakata varıldığını bildiriyordu.

*"Bekir Sami Bey, ülke olarak ve siyasi açıdan Türkiye'nin istekleriyle ilgili bir beyanat okudu. Buna göre Türklerin istekleri şu şekildedir: Avrupa'da 1913'teki sınırlara dönmek; Küçük Asya'da ilgili tarafların belirlediği bir hat uyarınca sınırların belirlenmesi ve çoğunluğunu Arapların oluşturduğu bölgelerin içeride bırakılması; Doğu'da sınırlar Türkiye ile Ermenistan arasında belirlenecek. [...] İzmir'deki Yunan ordularının işgal ettiği yerlerin boşaltılıp tam ve kayıtsız bir şekilde Türklere verilmesi. Türkiye aynı zamanda Boğazlarda serbest dolaşım hakkı istemektedir. [...] Boğazların askerlerden arındırılması ve Türkiye'nin de içinde temsil edildiği bir komisyonun [...] kurulması; etnik azınlıkların korunması; hukuki alanda Türk egemenliğine saygı gösterilmesi ve çağdaş ilkelerle ilgili hukuki bir reform programı hazırlamak üzere Türkler ve yabancılardan oluşan bir hukukçu komisyonunun kurulması; hem dahili hem de harici sahil ve sınırlarda düzeni sağlayabilmek amacıyla Türklere yeterli deniz kuvveti ve askerinin bırakılması; tüm Osmanlı İmparatorluğundaki jandarmaların yeniden örgütlenmesi [...] Mali ve ekonomik konularla ilgili Türkiye tam mali ve ekonomik bağımsızlık istemektedir."*¹¹⁸

Bu beyanatlarla Türklerin Londra Konferansı'nda açıklığa kavuşturmak istediği ve mümkün olan en hızlı şekilde çözüme kavuşturmak istediği konular belirtiliyordu.

¹¹⁷"Arreglando el asunto de Turquía", *La Acción*, 24 Şubat 1921, s. 1

¹¹⁸"La Conferencia de Londres. Comunicados oficiales. La cuestión de Oriente. Los técnicos franceses. La delegación de Angora", *La Correspondencia militar*, 25 Şubat 1921, s. 1

Bazı gazetelerde evrimin milli hareketle birlikte ilerlediği ve 1920 yılında Mustafa Kemal'in sadece elinde bıçak ve sopa bulunan 3.000 adamı varken İstanbul Hükümeti'nin silah ve toplarının olduğu vurgulanıyordu. Bir yılın ardından 1921'de Mustafa Kemal'in emrinde bulunan asker sayısının en az 40.000 ya da 50.000 olduğu söylenip Ankara'da milliyetçi karakterde bir hükümetin olduğunun yeniden altı çiziliyordu.

Londra Konferansı'nın diğer oturumlarından birinde Türkler ile Yunanlar arasındaki sorunları çözmek amacıyla uluslararası bir komisyon kurulması teklifi görüşülüyordu. Bu konuyla ilgili basında çıkan haberlere göre Türkler bu komisyona sıcak bakarken Yunanlar verecekleri cevabı erteliyordu. Bu sebeple ancak 12 Mart 1921'de Türkler ile Yunanlar arasında Doğu'da barışın sağlanması adına görüşmeler yapıldı.

"Bugünkü oturumda Türkler ile Yunanlara sunulan barış teklifleri şunlardı. Bir: Askerlerden arındırılmış bölgeler Boğazın her iki yakasından da yirmi kilometre genişlikte olacak şekilde küçültülecek. İki: Türkiye de diğer büyük devletler gibi Boğazlar Komisyonu'nda temsil edilecek ve bir Türk bu komisyona onursal başkanlık edecek. Üç: Türk Maliye Nazırı, Maliye Komisyonu'nun başkanlığını yapacak ve kendisininin dahili mali konularda oy hakkı olacak. Dört: Gerekli gördüğü takdirde İtilaf güçleri İstanbul'un boşaltılmasını talep edip Padişah'a kısıtlı sayıda asker bırakma hakkı verebilecek. Beş: Türkiye'deki silahlı güçlerin sayısı toplamda 75.000 askere çıkabilecek. Altı: Ermenilere Türkiye'nin doğusundaki sınırda bir bölge verilecek. Bu bölgenin sınırları Milletler Cemiyeti'nin atayacağı bir komisyon tarafından belirlenecek. Yedi: En doğrudan Padişah'ın İzmir'deki egemenliği tanınacak, fakat Milletler Cemiyeti buraya Hristiyan bir hükümet atayacak. Sekiz: İtilaf Devletleri Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne kabul edilme talebini destekleyecek."¹¹⁹

Bazı gazetelerde, Türkiye'nin bu teklifleri 12 Mart tarihli Londra Konferansı'ndaki oturumda anlaşıldığı üzere kabul ettiği yazıyordu. Bir hafta geçtikten sonra basında Yunanların Türklere karşı muhtemel bir saldırı girişiminden söz ediliyordu. 25 Mart 1921'de Yunan komutan İzmir cephesinde Yunan

¹¹⁹"La Conferencia de Londres. Propositiones que se harán a griegos y turcos", *El Sol*, 13 Mart 1921, s. 5

saldırısının başladığını bildiriyordu. Bu saldırı karşısında Türk Hükümeti, Küçük Asya'daki mevcut Yunan taarruzuna karşı İtilaf hükümetlerine resmi bir protesto gönderdi. Türkler ile Yunanlar arasındaki çatışma devam ederken bazı yazılı basınlarda şaşırtıcı haberler çıkmıştı: “Türkiye'nin Bazı Müttefikleri Ortaya Çıktı” manşetiyle Ruslara gönderimde bulunup Ankara ve Moskova Hükümetleri arasında Barış Anlaşması imzalandığından bahsediliyordu.¹²⁰ Türk-Rus Anlaşması'ndan bazı hükümler yayımlanıyordu: İçinde yaşayanların milliyetlerine göre sınırların belirlenmesi; Türkler Gürcistan ve Sovyet Ermenistan'ı tanıyacak ve her iki ülke de Türk çıkarlarını göz önünde bulundurarak Çanakkale Boğazı ile ilgili özel bir anlaşma yapacak.

La Voz gazetesi, Fabian Vidal isimli gazetecinin yazdığı makaleyi “Doğu ve Batı. İstanbul'un Ölümü” başlığıyla manşet yapmıştı.¹²¹ Bu makalede gazeteci ile bir arkadaşı arasındaki bir konuşma aktarılıyordu. Bu arkadaş savaş başlamadan iki yıl önce İstanbul'da Pera Sokak'ta oturduğunu anlatıyor ve bu şehirde yan yana iki medeniyetin yaşadığına vurgu yapıyordu: Bir tarafta Batı medeniyetinin buradaki kutsallara hakaret ettiği “Avrupalı” İstanbul ve diğer tarafta has Osmanlı medeniyeti. 1921'de İstanbul'a döndüğünde artık bu şehrin eski halinden eser kalmadığını; bu seyahatinde tarihi camilerin ve özellikle de terk edilmiş ve ilgisiz kalmış Eyüp Camii'nin kışlaya dönüştürüldüğünü anlatıyordu. Aynı kişi İstanbul'un içinde bulunduğu durumdan duyduğu üzüntüyü bildiriyor ve Ankara Hükümeti'nin çabalarına rağmen Türkiye'nin Avrupa'nın çalkantılı sularında kendine has özelliklerini ve kimliğini kaybettiğinin altını çiziyordu. Aynı şekilde bu durum karşısında kadınların durumuyla ilgili ayrıntılara yer veriyor ve kadınların Osmanlı'nın çöküşüyle birlikte serbest kaldığından, Pera ve Galata sokaklarında ipek çorap ve Paris'ten gelen kürklerle başlarında tülden eşarpla gezerek özgürlüğün tadını çıkardığından söz ediyordu. Son olarak, tasvip etmediği Osmanlı'nın Batılılaşmasıyla ilgili fikrini açıkça dile getiriyor ve Batı'nın tek biçimliliğiyle farklı ülkelerin renkliliğine son verdiği konusunda uyarılarda bulunuyordu. Makaleyi de gelecekte bir gün insanların Londra'daki şeyi Kanton'da, Barselona'daki şeyi Bursa'da da yaşayacaklarına dair kehanette bulunarak bitiriyordu. Bu bilgiyle birlikte

¹²⁰“A Turquía le han salido unos aliados”, **La Voz**, 31 Mart 1921, s. 1

¹²¹Fabian Vidal, “Oriente y Occidente. La muerte de Estambul”, **La Voz**, 14 Nisan 1921, s. 1

İspanyol basınının Türkiye’de meydana gelen değişiklikleri ve ülkenin Avrupalılaşmasını tam anlamıyla yakından takip ettiği anlaşılıyordu.

Savaş alanına geri dönecek olursak çeşitli gazetelerden toplanan bilgilere göre Türk ve Yunan ordularının her ikisi de sürekli ilerliyor ve Küçük Asya’da ardi ardına birbirine saldırılar düzenliyordu. Bir taraftan Yunan orduları Bursa ve Afyon’u işgal ederek Anadolu’nun sınırlarında genel bir saldırıya geçiyorlardı. Diğer taraftan ise İzmir’in yirminci kilometresinde Türkler Yunanlara karşı savunma gerçekleştiriyorlardı. Bazı gazetelerde İstanbul’daki Bab-ı Ali Hükümeti’nin yaklaşık iki haftadır çeşitli Yunan veya Türk eşkıyalarının Karadeniz’in kıyılarındaki köy ve ilçeleri istila ettiklerine dair haber aldığı yazılıyordu¹²². Londra’dan gelen telgraflarda İstanbul’un yüksek ihtimalle Yunan orduları tarafından askeri üs olarak kullanıldığı belirtiliyordu. Bu sırada cephede Yunanlar ve milliyetçi Türkler arasında çatışmalar sürüyordu. Uluslararası alanda İtilaf güçleri Doğu sorunu üzerinde yoğunlaşıyordu. Örneğin; Malta’da gerektiği takdirde milliyetçi Türklere saldırmak amacıyla kullanılmaya hazır bekletilen İngilizlere ait deniz filosu bulunmaktaydı. Bazı gazetelerde yazılanlara göre Fransa da Türk milliyetçilerine karşı olası bir harekate hazır durumdaydı. İtalya’ya baktığımızda da Fransa’nın bu ülkeyi yapılacak bu operasyonlara katılmaya zorlayacak yollar aradığı görülüyordu. Müttefiklerin Türklere karşı zorlu önlemler alınmasından korkulur durumdaydı. Diğer yandan, Ankara’dan gelen haberlere göre, Türk-Rus Anlaşması’nı uygulamaya geçirmek adına bir Sovyet temsilcisi Başkent’e gelmişti.¹²³

İstanbul’dan alınan bilgiye göre Mustafa Kemal’in izinden gidenler Rus ordularının Anadolu’ya girişine izin vermekte kararlı olduklarını, barışa karşı olmadıklarını ve bugüne kadar istediklerinden başka bir şey istemediklerini, yani Türkiye’de bağımsız bir şekilde yaşamak istediklerini ifade ediyordu. Yunanların Asya topraklarında büyük bir zafer elde edeceklerine dair kendilerine güvenlerinin tam olduğu bilgisinin olmasına rağmen İspanyol basını sonucun tam tersi olabileceğine dair işaretler görüyordu. Kısacası; Doğu Avrupa, yani Türkiye ve Yunanistan sorunu, uluslararası alanda sıra dışı bir önem teşkil etmeye başlıyordu.

¹²²El Globo, 19 Mayıs 1921, no.15.486, s. 3

¹²³“Grecia y España”, El Globo, 14 Nisan 1921, no. 15.463,s. 2

İstanbul'dan İngiliz polisinin, amacı Mustafa Kemal'in askerleri Asya sahilinde taarruza geçtiği sırada bir ihtilal yapmak olan büyük bir Bolşevik komplosunu açığa çıkardığı bilgisi geliyordu. Rus-Türk ilişkileriyle ilgili de **La Voz** gazetesi "*Troçki'den Kardeşi Mustafa'ya Mektup*" manşetiyle verdiği bir makalede şunları yazıyordu:

*"Trotsky [Troçki] Mustafa Kemal'e içinde kendisine 'dostum, kardeşim' diye hitap ettiği ve Rusya ve Türkiye'nin ortak düşmanı İngiltere'yle müzakere etmemesini tavsiye ettiği bir mektup gönderdi. Aynı mektupta tüm Rusya ve tüm Müslümanlar Kemalistlerin yanında olup onları sonuna kadar destekleyecektir – diye ekliyordu."*¹²⁴

Bu makalenin yayımlanmasıyla birlikte gazete çok önemli bir mesaj vererek Türkiye'nin yalnız olmadığını, aksine komşusu Rusya'nın desteğini arkasına aldığı belirtiyordu. Takdir edileceği üzere Anadolu'daki durum ciddi huzursuzluğa sebebiyet verdi. Öte yandan, İstanbul'dan Osmanlı'nın Yunanlar ile Türkler arasındaki savaşı engellemek amacıyla Müttefiklerin müdahalesini istedikleri bilgisi geliyordu. İstanbul'u işgal eden orduların Başkomutanı General Harrington, Mustafa Kemal ile kendisinin isteklerini Londra'ya iletmek amacıyla birebir görüşme yapmaya yetkilendirilmişti. İstanbul, Ankara'nın Padişah'ın tahttan çekilip yerine meşru varisi Abdülhamit'i geçirmesini istediğini bildiriyordu. Çeşitli makalelerde Kemalistlerin İtilaf güçlerini tehdit ettiği bilgisi geçiliyordu. Mustafa Kemal'in ordusunda şu şekilde beyanatlar veriliyordu: Eğer Müttefikler Yunanistan'a yardım etmek üzere birlik gönderirse, karşılarında Mustafa Kemal'in ordusuyla birlikte Sovyet Rus birliklerini bulacaktır.

Ankara'da 1921 Temmuzunda çıkan haberlere göre, bu şehirde milliyetçi generallerin büyük bölümünün katılımıyla Mustafa Kemal'in başkanlık ettiği askeri bir konsey kurulmuştu. İki ay sonra da İngiliz Gizli Servisi'nin İstanbul'da bir ihtilal yapmayı planlayan milliyetçi Türklerden oluşan bir örgütü ifşa ettiği basında yayımlandı.¹²⁵

¹²⁴"Una carta de Trotsky a su hermano Mustafa", **La Voz**, 4 Temmuz 1921, s. 5

¹²⁵"Grecia y Turquía. Informes turcos", **La Libertad**, 13 Temmuz 1921, s.1

Uluslararası arabuluculuk konusuna döndüğümüzde, Kemalistlerin Yunanlar Anadolu'dan, özellikle de İzmir ve Trakya'dan çekilmediği sürece hiçbir arabuluculuk faaliyetini kabul etmeyeceğini bildirdikleri görülmektedir.

Kasım 1921'in sonlarına doğru İngilizlerin Fransızlar da orada olmasına rağmen Kıbrıs'ta yığınak yapmaya başladığı haberleri geliyordu. İngilizlerin böyle açıkça saldırgan bir tutumu karşısında, Türkler Fransızlarla görüşmeler yapıp birliklerinin buradan çekilmemesini sağlamaya çalışıyordu. İstanbul'dan çekilen bir telgrafta Fransa ve Türkiye'nin ilişkilerini kaldığı yerden devam ettirmek istedikleri ve bazı gazetelerde Fransa ve Türkiye arasındaki barışı yeniden sağlayacak şartların belirlendiği bir Fransız-Türk Anlaşması'nın varlığından söz ediliyordu. 1921 yılını ünlü yazar, kadın hakları savunucusu ve Türk milliyetçi liderlerinden Halide Edip'e yapılan bir ithafla bitirmek isterim:

“Yunan ordularına karşı asker olarak çok iyi bir savaş veren ve muhteşem bir yazar olan Halide Edip Hanım, Mustafa Kemal'den onbaşı rütbesi aldı. Bu seçkin yazar, Kemalistlerin Türkiye'nin bağımsızlığı için verdiği mücadeleyi anlattığı bir romanı bitirmek üzere. Çok sempatik genç bir bayan olan Halide Edip, Türkiye'deki feminist akımı başlatan kişi olmuştur.”¹²⁶

3.2.1922 Dönemi

Kurtuluş Savaşı'nın başından beri milliyetçi Türkiye'nin hedefinde ülkenin gelecek siyaseti için bir plan oluşturma vardı. Bu plan ise Padişah'ı iktidardan uzaklaştırıp gücü milliyetçilerin emekleriyle kurulan Ankara'daki Millet Meclisi'ne devretmekten ibaretti.

Milliyetçi fikirler Kurtuluş Savaşı boyunca yavaş Anadolu'daki halkın kalbini kazanmaya başlıyor ve böylelikle yeni bir Türkiye doğuyordu: Saltanatın kaldırılmasıyla başlayan (1922) ve Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılapçılık başlıklı (1937) altı ilkesinin ortaya çıkmasına kadar devam eden reformlarla dolu yepyeni bir Türkiye. Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarından itibaren ülke bir değişim sürecine girmiş ve görünüşe göre Müttefiklerin kontrolünden uzak, bağımsız bir ülke olma yolunda ilerliyordu.

¹²⁶“El feminismo. La bella literata Halide Abid”, *La Voz*, 1 Kasım 1921, s. 5

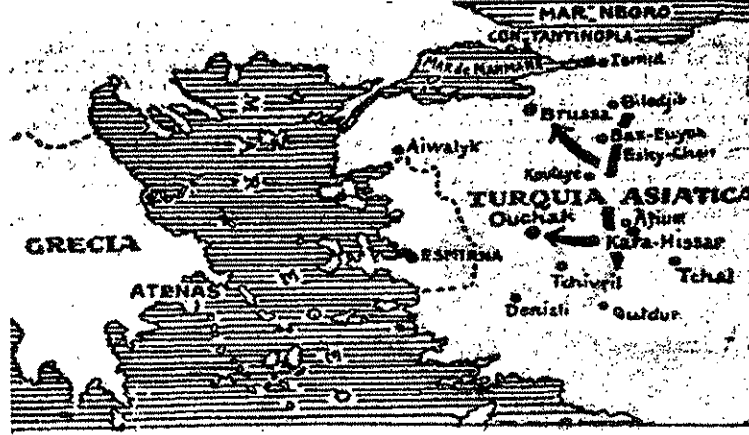
Milliyetçi hareketle ilgili bilgilere baktığımızda 1922 yılında bazı gazetelerde milliyetçi grubun içerisinde bir bölünmenin meydana gelme ihtimalinden bahsettiklerini görüyoruz; ayrıca bu konuyla ilgili bütün yıl boyunca çeşitli makaleler yazılmış ve bunlarla birlikte konunun daha da tutarlı bir hâl alması söz konusu olmuştu. Bahsi geçen bölünme şu şekilde meydana geliyordu: Bir yanda Mısır, Hindistan, Fas, Afganistan ve Türkiye gibi Müslüman ülkelerini birleştirme planından yana olan İslamcılık görüşünü savunanlar, diğer yanda Mustafa Kemal'den ilham alan, Türkiye'nin tam bağımsızlığını destekleyen Batı yanlıları. Bu sözde bölünmeye rağmen basın milliyetçi hareketten bahsettiği zaman Mustafa Kemal'in yönettiği kısmı kastediyordu.

Bunun yanı sıra, Türklerin aynı sınırlar içerisinde de olsa birbirinden farklı hareket eden, birinin başında Padişah'ın olduğu (İstanbul Hükümeti) ve diğerinin başında milliyetçilerin olduğu (Ankara Hükümeti) iki hükümet tarafından yönetildiği basında daha da net bir şekilde dile getiriliyordu. Bu iki hükümet tarafından yönetilme konusu, milliyetçilerin kendi içerisindeki bölünmeden daha da karmaşık bir halde olduğu görünmektedir. İspanyol basını, İngilizlerin açık bir şekilde Osmanlı topraklarında kışkırttığı Yunanistan Kralı Konstantin'in ordularına karşı koymayı iyi bilen Ankara Hükümeti'ni tek, meşru ve gerçek hükümet olarak kabul ediyordu.

1922 yılında ülkenin iç durumuna bakıldığında Türk milliyetçi ordusuyla Yunan ordusunun birbirlerine sürekli saldırılar düzenlediği gözlemleniyordu. Yunanlar geri çekilirken bir yandan Türkler taarruza devam ediyordu. Basında yer alan haberlere göre Türkler Eskişehir'i ele geçirmişti ve önceden Yunanların işgal ettiği toprakları bir geri alıyorlardı. Zafer gün geçtikçe Türklerin tarafına bir adım daha yaklaşıyordu. Diğer yandan Türkler, kendilerinin lehine sonuçlanacak Yunanlara karşı son savaşın verileceği İzmir'e doğru ilerliyorlardı. Hatta bazı gazetelerde İstanbul'dan gelen haberlere göre Yunanların Anadolu'dan tamamıyla kovulduğu bilgisi yer alıyordu. O zamanlarda Yakın Doğu'nun anahtarı olması nedeniyle kesin zaferin Anadolu'nun stratejik şehri İstanbul'da vuku bulacağı düşünülüyordu.

Türkiye sorunu uluslararası çevrelerin de yoğun ilgisini çeken bir durum teşkil ediyordu. Konuyla ilgili **El Heraldo de Madrid** gazetesi Asya bölgesinin bir

haritasını da içine alan bir makaleyi ilk sayfasına taşımıştı. Bu makaleyle yazar Müttefikler ile Osmanlı arasında beklemeye alınan barış anlaşması, Türklerin Yunanlara karşı taarruzu ve Mustafa Kemal'in rolü gibi konulara vurgu yaparak okuyucularının dikkatini Doğu sorununa çekmeye çalışıyordu.

“Birkaç ay önce İngiliz Hükümeti'nin Doğu'da barışı sağlama örgütlenmesi çözümlenmeyi bekliyordu [...] Türk enerjisi yeniden hayat bulup şaşırtıcı bir şekilde Anadolu'daki Yunan ordusunu ciddi bir transa geçirme zaferini elde etti. Türklerin taarruzu Yunanlar için hiç de beklenmedik bir durum teşkil ediyordu. Bu taarruz ateşli bir vatanseverlik coşkusuyla hareket eden Mustafa Kemal'in komutasıyla [...] başladı. Kendisinin en çarpıcı fiziksel özellikleri keskin masmavi gözleri, sarı saçlarıydı. Askerleri büyük bir bağlılıkla kendisinin izinden gidiyor ve popüleritesi ise devasa boyutta. İstanbul halkı Mustafa Kemal Paşa'nın tarafında ve kendisine inananların arasına siyasi sebeplerle atılan nifak tohumları da sonuç vermiyor. Mustafa Kemal tutkulu bir Napolyon hayranı olup dur durak bilmeden çalışıp Avrupa'nın gündemini yakından takip eden biridir. Eğitimi tamamen askeri kökenli olup [...] Türkiye'nin tam bağımsızlığını, barışı -ama onurlu bir barışı- arzulamaktadır. Kendisi de bununla ilgili “Türkiye Türklerindir.” fikrini savunmaktadır [...]”¹²⁷

Bu makaleyle yazar olayları aydınlatmakla kalmayıp aynı zamanda milliyetçilerin önderinin fiziksel özelliklerini ve yorulmak bilmeden çalışan karakterine vurgu yaparak kendisi hakkındaki fikirlerini açıkça ortaya koymaktadır.

¹²⁷“El problema de Oriente. La ofensiva turca de Mustafa Kemal en el AsiaMenor”, El Heraldo de Madrid, 6 Eylül 1922, p. 1

Mustafa Kemal'in Batı politikası izlediği ve kendisiyle aynı fikri paylaşan çok sayıdaki askerinin bu konuda kendisinin izinden gittiği de vurgulanmaktadır.

Diğer gazetelerde ise Mustafa Kemal'in Fransa, İtalya ve İngiltere ile siyasi ilişkileri yeniden kurmak istediği yazılıyordu. Türkiye uluslararası alanda bir yandan Müttefikler ile olan ilişkilerini kaldığı yerden devam ettirmek isterken iç siyasette ise İstanbul ile Ankara arasındaki telgraf yazışmaları yeniden işlev kazanmaya başlıyordu.

Türkiye sorunu konusunda ilgili Rus politikası ile olarak ilgili Rusların Türklerin yanında yer alarak özgürlüğü için savaştan bu halkın bunu başarılmasında olumlu bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Türk milliyetçileriyle Rus makamları arasındaki ilişkiyi güçlendirmek amacıyla Mustafa Kemal'in Sovyetlerin temsil edildiği bir Savaş Konseyi kurduğu anlatılıyordu. Yazılı basındaki haberlere göre Sovyet Hükümeti, Mustafa Kemal'in izinden gidenleri zaferlerinden dolayı kutluyor ve Türklerin Karadeniz'de Yunanlara karşı kazandıkları zaferin Rusya ile Türkiye arasındaki işbirliğini kolaylaştırdığını vurguluyordu. Her iki ülke de dostane ilişkiler kurmaya hazır durumdaydı.

Bu nokta itibarıyla Lenin'in Sovyet Rusya'sı ile Mustafa Kemal'in Milliyetçi Türkiye'si arasındaki benzerliklere değinmek yerinde olacaktır:

Lenin, Çarlık Rusya'sı dış bir güçle savaş halindeyken Çarlık İmparatorluğu'na karşı isyan etmişti; aynı şekilde Mustafa Kemal de Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra Osmanlı Hanedanlığı'na karşı gelmişti.

Rus devrimiyle aynı şekilde Mustafa Kemal'in devrimi de aynı adı taşıyordu: inkılapçılık da "altı ok" olarak bilinen Mustafa Kemal'in ilkelerinden biridir. Kendisinin inkılapçılığı her şeyi yıkıp yeniden ve sürekli olacak bir düzen ortaya koymaya dayanmaktadır.

Lenin'in öne sürdüğü ve başardığı, her türlü sınıf ayrımını ortadan kaldırıp bütün vatandaşları eşit kılma konusunda aynı şekilde Mustafa Kemal de -her ne kadar Komünist tekdüzeliğine varacak kadar olmasa da- yeni Türkiye'de eski yöneten ailelerin artık çok az söz sahibi olduğu bir sistem kurup Osmanlı hiyerarşisine son vermişti.

Mustafa Kemal, bir proje olarak Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde sosyal, ekonomik ve politik hayatı yöneten burjuva sınıfının yaratımında; Osmanlı İmparatorluğu'nda politikayı ve ekonomiyi yöneten aileleri tasviye etti."Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkıp Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarak burjuva devrimini gerçekleştirebilmiştir"¹²⁸

Lenin'in bütün kaynakları devlete aktardığı şekilde Mustafa Kemal de kendi ideolojilerinden birini devletçiliğe dayandırmıştı. Ancak bu özel girişimi ortadan kaldıran bir çalışma olmasa da devlet 1980'lerdeki özelleştirmelere kadar en büyük iktisadi oyuncu olarak devam etti.

Lenin'in bütün kiliseleri kapattığı gibi Mustafa Kemal üçüncü ilkesi olarak sert bir laikliği benimsemişti. Türkiye Cumhuriyeti ilan edildikten sonra 1924 yılında Mustafa Kemal tüm tekke ve zaviyeleri zararlı faaliyetlerinden dolayı kapatıp adalet konusunda şeriatı ortadan kaldırmıştı. 1937 Anayasası'na Mustafa Kemal'in altı ilkesi dâhil edilmiş ve bunlardan biri de laiklik olmuştu.

Lenin'in Tanrı'nın lütfu krallar, haç ya da bugüne kadar bazı ülkelerde ulusun en yüksek değerleri kabul edilen benzer semboller yerine ulus-işçi sınıfı sembolünü ön plana çıkarması gibi Mustafa Kemal de milleti egemen düşünmüş ve bununla ilgili halkçılık ilkesini Padişah'aya da Halife'ye değil de etnik kimlikli bir Türk halkına dayandırmıştır; Lenin'in durumunda ise Rus halkı değil, uluslararası bir sınıf önem arz etmektedir. Türk halkının milliyetçiliği "*Ne mutlu Türküm diyene!*" sözüyle özetlenmiştir.

4 Ağustos 1922 tarihinde Türk tarihinin en önemli kişilerinden biri, Enver Paşa vefat etmişti. Kendisinin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki siyasi duruşunu özetlemek gerekirse Osmanlı'nın çöküşünden sonra Kurtuluş Savaşı sırasında Almanya'ya kaçtığını söylemek yerinde olacaktır. Almanya'ya gittiği andan itibaren tüm İslam dünyasında bir ihtilal hareketi düzenleyip Sovyet yardımıyla Anadolu'daki lider imajını yeniden kazanmaya çalışmıştı. Bütün Türkleri tek bir devlet altında birleştirme hayalini hayata geçirme fırsatını bulamamış olsa da Sovyet desteğini kaybettiğinde bile ateşli bir Turancı olmaktan asla vazgeçmemiştir. Enver Paşa'nın

¹²⁸Savran' dan Akt. Faruk Alp kaya, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s.383

ölümü konusu İspanyol basınını uzun süre meşgul eden konulardan biri olup haberlerde yıllar önce aynı safta savaştığı Komünist rütbelilere karşı Tacikistan'da süvarileri yönetirken öldüğüne dikkat çekiliyordu. Aynı zamanda, bazı gazeteler ölüm haberini okuyucularına duyururken mesleki hayatının özetini veriyordu. Kendisinin Birinci Dünya Savaşı sırasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde önemli bir yere sahip olduğu, yıllar sonra Sovyetlerle yakın ilişki içerisine girdiği ve hatta Mustafa Kemal'in Anadolu'daki popüleritesinden dolayı da kendisine gıpta ettiği de basında yer alan konular arasındaydı.

Uluslararası alanda, Müttefikler ile Türkler arasında muhtemel yeni bir savaş tehlikesini ortadan kaldırmak amacıyla Müttefiklerin Doğu Konferansı adında bir konferans toplama konusunda anlaşmaya vardıklarından ve bu konferansta Fransa, İngiltere, Yunanistan, İtalya ve Türkiye'nin olup Rusya'nın saf dışı bırakılacağından söz ediliyordu. Bu özellikteki bir konferanstan bahsederken 1922 yılının Ekim ayında Bursa'nın Mudanya ilçesinde yapılan Mudanya Konferansı'ndan da bahsediliyordu. Mudanya'da yaklaşık bir hafta süren müzakerelerin ardından Ankara Hükümeti ile İtalya, Fransa, İngiltere ve Yunanistan gibi İtilaf Devletleri arasında Mudanya Mütarekesi adı altında bir ateşkes yapılmasına karar verildi. Bu konferansta Trakya'nın özerkliği, tarafsız bölge, Boğazlar vb. gibi Türkiye'nin geleceği ile ilgili konular görüşüldü. Bu konferansın gerçekleşmesiyle birlikte bazı gazeteler Türkiye ile İtilaf Devletleri arasındaki çatışmanın ciddi ölçüde azalıp bu hassas konuyla ilgili olumlu gelişmelerle ve barışçıl bir çözümün ihtimalleri ile ilgili haberler yayımlıyordu. Bunlardan biri olan **La Acción** isimli bir gazete Mudanya'da alınan kararların bazılarıyla ilgili şöyle bir makale yayımlamıştı:

“Mudanya'dan gelen bir telgrafa göre, Türkler ile Müttefikler arasında şu konularla ilgili mutabakata varıldı: Birincisi, Müttefikler ve Türkler Çanakkale'de tarafsız ilan edilen bölgeyi boşaltacak. Müttefikler bir sonraki Barış Konferansı aşağı yukarı devam ettiği süre boyunca İstanbul'u işgale devam edecek [...] İkincisi, Trakya dokuz gün içerisinde Yunan ordularından arındırılacak [...] Doğu Trakya'yı milliyetçi Türk orduları elinde tutacak. Üçüncüsü ise Müttefikler Doğu

Trakya'da askeri işgal altında bulunan Boğazlardan Türk ordularının geçmesine izin verecek."¹²⁹

Bu ateşkes Boğazları ve İstanbul'u belli bir süreliğine İngiliz kontrolüne bırakıyordu. Mudanya Mütarekesi ile 11 Ekim 1922'de Ankara'daki Büyük Millet Meclisi ile Müttefikler arasında bir ateşkes imzalandı ve 14 Ekim tarihinde de bunu Yunanistan tasdikledi.

Ankara'daki Meclis ile İtilaf Devletleri arasında yapılan bu anlaşmalar esnasında Padişah'ın tahttan indirilmesinden korkuluyor ve bu konunun gerçek olması durumunda Sultan Vahdettin (VI Mehmet)'in yerine Abdülmecit'in geçeceği bildiriliyordu. Bu bilgiye istinaden El Sol aşağıdaki fotoğraflarla birlikte şu yorumlarda bulunuyordu:

"Resmi bir açıklama henüz gelmemesine rağmen Sultan VI Mehmet'in tahttan indiği ve tahtı Temmuz 1918'de kardeşine bıraktığı konuşuluyor."

¹²⁹"El acuerdo turco-aliado no satisface a los griegos", La Acción, 6 Ekim 1922, s. 3

"VI Mehmet'in yerine Osmanlı tahtına geçecek olan Abdülmecit Efendi (Abdülmecit II), 1876'da tahttan inen Sultan Abdülaziz'in oğludur."¹³⁰

-Sultan Vahdettin'in tahttan inme ihtimaliyle ilgili **La Correspondencia de España** gazetesi bazı aydınlatıcı bilgilere yer veriyordu:

"Sultan yakın zamandaki Türk zaferlerini kutlamak üzere Selanik'teydi [...] orduların başındaki Türk subayları kutlamalar yapılırken geçen korteje sırtını döndü ve çoğunluk Padişah'ı 'Yaşa Kemal Paşa!' nidalarıyla karşıladı."¹³¹

Birkaç gün sonra da gazetelerde birbiri ardına çıkan haberlerde Sultan Vahdettin'in tahttan indiği doğrulanıyordu. Bu konuyla ilgili Sultan'ın tahttan çekilmediğini, bunun kendisine neredeyse hiç güvenmeyen milliyetçilerin baskılarından ve Osmanlı topraklarında Yunanlara karşı kazanılan zaferlerden kaynaklandığının altını çizmek gerekmektedir. Müttefiklerin tarafında yer alan Sultan artık milliyetçilerin baskılarına dayanamamıştı. Ankara'daki Milli Meclis'in de Sultan Vahdettin'in tahttan feragatini kabul ettiği basında yer alan haberler arasındaydı.

Öte yandan, milliyetçilerin başında olduğu Ankara Hükümeti 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Anlaşması dahil Mart 1920'den sonra Sultan Vahdettin'in imzaladığı bütün anlaşma, sözleşme ve buyrukların hükümsüz kılınacağını duyuruyordu.

¹³⁰ **El Sol**, 3 Ekim 1922, s.8

¹³¹ "El Sultán de Turquía es mal acogidopor sus súbditos", **La Correspondencia de España**, 10 Ekim 1922, s.5

Yukarıdaki bilgi ışığında Sultan Vahdettin'in 1918-1922 yılları arasında tahtta kalan Osmanlı Hanedanlığı'nın son padişahı olduğunu söylemek gerekmektedir. Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği yenilikler arasında 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasının bulunmasından dolayı Vahdettin'in yerine herhangi bir varisi tahta geçmemiştir. II. Abdülmecit son padişah olmasa da 3 Mart 1924 tarihinde Mustafa Kemal'in Halifeliği de ortadan kaldırılmasına kadar son Halife olarak hüküm sürdü.

Son Padişah İstanbul'dan ayrılırken işgalci İngiliz güçlerinden sığınma talep ediyordu. Padişah'ın ayrılışı ile ilgili İspanyol basını kendisinin 'Malaya' isimli bir İngiliz gemisine binip şehri terk ettiğini ve Padişah'ın İstanbul'dan ayrılmasının tahttan ayrıldığı anlamına gelmediğini belirttiğini okuyucularına aktarıyordu. *La Voz* gazetesi Padişah'ın gidişi ile ilgili alaycı bir yazı içeren bir karikatür yayımlıyordu:

"İspanya'ya gidiyorum; bakalım orada bana Millán de Priego'nun bıraktığı makamı verecekler mi!"¹³²

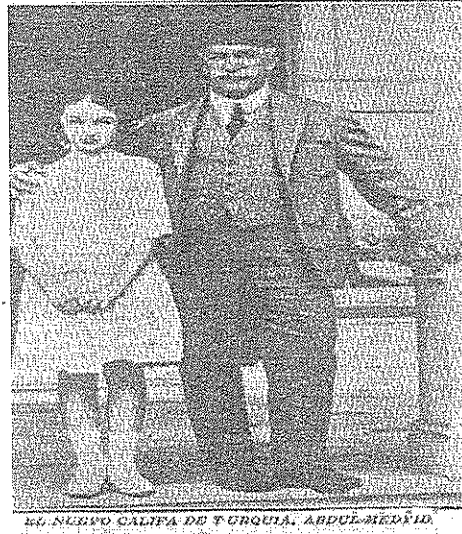
Bu karikatürle birlikte gazetecinin mizahi bir şekilde bize o dönemin iki mevcut haberini vermeye çalıştığını görüyoruz: Bir yandan İstanbul'dan son Padişah'ın ayrılışı, diğer yandan da zamanın İspanyol devlet güvenliğinden sorumlu olan kişisi Bay Millán de Priego'nun emekliye ayrılması. Bu haberi de Padişah'ın gidişine alaycı bir şekilde gönderme yaparak okuyucularına aktarıyordu.

¹³²"La huída del Sultán de Turquía", *La Voz*, 20 Kasım 1922, s.1

Padişah'ın tahttan indirilmesi ile yeni Halife'nin seçilmesi için çalışmalar yapılması gerekiyordu. Bu iki olayla ilgili de **La Voz** gazetesi şu bilgiyi takipçileriyle paylaşıyordu:

*"[...] Bu ayın 1'inde Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin oyladığı yeni Anayasa, saltanatı ortadan kaldırmakta; ancak Halifeliği muhafaza etmektedir. Yeni Halife, tahttan indirilen Padişah VI Mehmet'in yerine amcasının oğlu olacaktır."*¹³³

Halifelik görevi, Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçtiği ve Mart 1924'e kadar hilafet görevini yerine getiren Abdülmecit'e teslim edildi. O dönemde dillendirilemese de Osmanlı Hanedanlığı'nın son Halifesi olacaktı. **La Voz** gazetesi sayfalarından birinde kendisinin bir fotoğrafını İspanyol halkına gösteriyordu:

Mustafa Kemal ilk başta Padişah'tan Halifelik sıfatını almamış; 1922'de saltanatı kaldırmakla Halife'den Padişah sıfatını almış ve daha sonra 1924'te Halifeliği kaldırmıştır.¹³⁴

1922 yılının sonlarına doğru İspanyol basını, Yunanistan ile Türkiye arasındaki çatışmaya resmi noktayı koyacak anlaşmalar yapmayı planlayan yakın zamanda İsviçre'nin Lozan kentinde yapılacak uluslararası bir toplantı olan Lozan

¹³³"El nuevo califa", **La Voz**, 21 Kasım 1922, s. 5

¹³⁴"El nuevo Califa de Turquía", **La Voz**, 22 Kasım 1922, s.1

Barış Konferansı'na yoğunlaşmıştı. 20 Kasım 1922'de İsmet İnönü'nün Türk Heyeti adına baş müzakereci olarak katıldığı Barış Anlaşması görüşmeleri başlıyordu.

3.3.1923 Dönemi

Bir önceki paragrafta söz ettiğimiz gibi uluslararası bir konferansa ev sahipliği yapmasından dolayı Lozan şehri bir anda uluslararası siyasetin odak noktası haline gelmişti. Lozan Konferansı'nda çözülmeyi bekleyen en önemli sorunlar genel hatlarıyla şunlardı: Tarihte çok stratejik bir öneme sahip olan Çanakkale ve İstanbul Boğazları sorunu ve Musul sorunu. İstanbul Boğazı ile ilgili Türkiye'nin hedefi 1920'de Sevr Anlaşması'nın imzalanmasının ardından burada kurulan İtilaf kontrolünü azaltmak; Çanakkale Boğazı ile ilgili ise Birinci Dünya Savaşı sırasında 1915'te Çanakkale ya da Gelibolu Savaşı olarak bilinen bir savaşın İtilaflar ile Türkler arasında yeniden patlak vermemesi için İtilafların bu alanı terk etmeleriydi. Son olarak Musul ile ilgili sorun ise hem İngiltere hem de Türkiye buraya sahip olmak istemesiydi; çünkü buralar geçmişte Yakın Doğu'nun en verimli ve zengin alanıydı ve bugün hala bu özelliğini korumaktadır. Lozan şehrinde bir yandan bütün bu konular tartışılırken diğer yandan Lozan Konferansı'nda Türk Heyeti'nin imzalaması hedeflenen muhtemel bir barış anlaşması hazırlıkları devam ediyordu.

Türk Heyeti'nin barış anlaşmasını imzalaması için yapılan çalışmalardan birinde İspanyol gazeteleri Türk Heyeti'nin olumsuz cevap vermesi konusunu sayfalarına taşıyordu. Gazeteler bu anlaşmaya Türk tarafının yanaşmamasını üstü kapalı olarak iki hipoteze bağlıyordu; bunlardan bir tanesi Türkiye ile Rusya arasında sözde gizli bir anlaşma yapılmış olmasıydı ve bu anlaşmaya göre Türkiye, Rusya'nın onayını almadan İtilaflarla hiçbir anlaşmaya imza atamıyordu; diğer hipotez ise Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Türkiye ile ilgili daha iyi şartlar elde edene kadar barış müzakerelerinin sürmesini istemesi ve Türk Heyeti'ne anlaşmayı imzalama yetkisi vermemesiydi. Bu son hipotezden sonra İspanyol basını Ankara'daki Meclis'in Türkiye'deki gerçek yürütme organı olduğuna dikkat çekiyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin mebusan yapısı ile ilgili bazı gazeteler, içinde beyaz sarıklı Müslüman din adamlarının ve fes giyen avukatların olduğuna vurgu yapıyordu. Günümüzde inanması zor da olsa laikliği benimsemiş bir lider olan

Mustafa Kemal'in Ankara'daki Meclisi'nde ciddi bir din adamı grubu ile gerisi fes takan bir nüfus vardı.

Lozan Barış Anlaşması'nın imzalanacağı sıralarda Rusya, Türkiye ile yakın ticari ve diplomatik ilişkiler içerisine girip dostluk bağı kurma konusunda yoğun bir ilgi göstermeye başlıyordu. Bu bağlamda Moskova Hükümeti, Ankara Hükümeti'nden bir nota yayımlayıp Türkiye'nin ileride de Rusya ile dostluk siyasetine devam edeceğini duyurmasını talep ediyordu. Bunun üzerine ise basında yer alan haberlere göre Türkiye bu talebe karşılık Rusya ile herhangi bir taviz vermeden böyle bir siyaset izlemekten yana olduğunu bildiriyordu.

Diğer yandan **La Voz** gazetesi Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla ilgili bir makale yayımlamıştı. Habere göre Lozan anlaşması 24 Temmuz 1923 tarihinde Yunanistan, Türkiye ve Birinci Dünya Savaşı'nda yer alan İtilaf güçleri arasında İsviçre'nin Lozan kentinde imzalanmış bulunuyordu. Haberin devamında Türk Heyeti adına bu Anlaşmayı İsmet Paşa, Rıza Nur Bey ve Hasan Bey'in ve Yunanistan adına da Venizelos'un imzaladıkları yer buluyordu. Lozan Barış Anlaşması Türkiye için yeni bir dönemin başlangıcına işaret ediyor ve genç bir ülkenin bağımsızlığının ve sınırlarının uluslararası anlamda tanınması yolunda büyük bir adım olduğu ifade ediliyordu. Aynı makalede anlaşmanın hükümleri ile ilgili bilgiler yer almasa da İstanbul'da büyük bir coşku havası olduğu açıkça belirtiliyordu. Barış Anlaşması'nın imzalanması sebebiyle Mustafa Kemal'in birliklerine yaptığı bir konuşmadan alıntılar yapılıyordu: "*Tarihi Ordumuz, bir ordunun ifa edebileceği en çetin görevi layıkıyla [...] yerine getirmiştir. Benimle aynı gurur ve inancı taşıyan bütün arkadaşlarımı yürekten kutlarım.*"¹³⁵

Barış Anlaşması'nın imzalanmasından birkaç hafta sonra anlaşmanın Ankara'daki Meclis tarafından kabul ve tasdik edildiği ile ilgili haberler geliyordu. Kabulünden sonra ise Türk topraklarından Avrupalı askerler geri çekilmeye başlamıştı. Türkler İstanbul'u yıllar sonra yeniden fethetmiş ve bu şehir bütün sakinleriyle birlikte yeniden Türklerin olmuştu.

¹³⁵“Conferencia de Lausana. El pueblo griego no se entusiasma con la firma de la paz”, **La Voz**, 26 Temmuz 1923, s. 5

Anlaşma imzalandıktan, kabul ve tasdik edildikten sonra da 1923 yılının sonlarına doğru 13 Ekim günü Ankara Türkiye'nin başkenti ilan edildi. Bu sırada bazı yazılı basın organlarında da 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edildiğine dair haberler yer alıyordu. Konuya ilişkin **La Correspondencia de España** gazetesi şu bilgilere yer veriyordu: *"Türkiye; bağımsız, dört ile altı yıl arasında bir seçilecek cumhurbaşkanı ile artık bir Cumhuriyet olacak. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sadece yasama gücü ve Hükümetin yürütme gücü bulunacak."*¹³⁶

Yine aynı gazete bu kez ilk sayfasından Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile ilgili önemli bir haberi okuyucularıyla paylaşıyordu: *"Büyük çoğunlukla Cumhuriyet rejimi ilan edildi ve Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçildi."*¹³⁷ O günden şu ana kadar Türkiye laik, anayasası olan bir Cumhuriyet olarak dünya tarihindeki yerini korumaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal'in siyasi görüşünün temelini oluşturan Atatürkçülük, Anayasa'da belirtildiği şekilde Türkiye'nin resmi düşünce yapısını oluşturmaktadır. Atatürkçülük, güçlü ve laik bir devletin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı, Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi ve kendisine tanınan yetkilerle ilgili **La Voz** gazetesi ilk sayfasında şöyle bir makale yayımladı:

"Bundan birkaç hafta önce Türkiye Cumhuriyeti ilan edildi [...] Sürekli olarak teokratik mutlakıyete doğru olan eğilimlerinden sonra tek egemenliğin ve değişmez gücün halkın elinde olacağı bir cumhuriyet sistemini benimseyebileceğine çok az kişinin inandığı bir millet varsa o işte Türkiye'dir. Yeni Cumhurbaşkanı Kemal Paşa, eski padişahlar gibi tam ve geniş kapsamlı yetkilerle donatılmış olsa da halka demokratik kökenli bir Meclis bahşedilmiştir [...] Belki de Cumhuriyet kavramı gücü bir ya da birkaç elde toplama fikrine karşı olduğu için Türkiye'nin yeni rejimi eski Osmanlı rejimi gibi otokratik bir yapıya sahip olabilir [...] Ancak yüzyıllar önce, daha doğrusu bundan birkaç yıl önce bu topraklarda ne bir cumhurbaşkanı seçilebilir ne de Kemal Paşa'nın dünyanın bir kişinin mutlak iktidarındaki monarşik yapıdan çok, geçici ve halkın yararına

¹³⁶"La República de Turquía. La gran Asamblea Nacional", **La Correspondencia de España**. 5 Ekim 1923, s. 4.

¹³⁷"La República en Turquía. Mustafa Kemal Baja, Presidente", **La Correspondencia de España**, 30 Ekim 1923, s.1

dayalı cumhuriyetçi bir yapıya doğru kaydığıyla ilgili insanlarda farkındalık yaratması söz konusu olabilirdi [...]"¹³⁸

1923'te Osmanlı'yı kaldırıp çağdaş Türkiye'yi kurarken Mustafa Kemal, tüm devlet yapısı ile ilgili köklü bir yenilik gerçekleştirdi. Monarşinin yerini Cumhuriyet almış, yarım bin yıllık bir hanedanlığın egemenliği yerine halkın egemenliği üstün gelmişti.

Mustafa Kemal'in Türkiye'yi laik, cumhuriyetçi ve popüler bir devlet haline getirme arzusuna ilişkin *Alrededor del mundo* dergisi Türkiye'de iki inkılabın gerçekleştiğini söylüyordu: Bunlardan biri başörtüsü, diğeri de fes ile ilgiliydi. Derginin haberine göre başörtüsü konusu bayanlar tarafından ortaya atılmış; fesle ilgili durum ise tarihi bir olaydan ortaya çıkmıştı:

"Bu inkılapların birinin de provakatörleri, ezelden beri güzel ya da güzel olmayan yüzlerini kapatan peçeyi kararlı bir şekilde fırlatıp atan ve Harem'in kapılarını özgürlük adına kırıp tamamen Avrupalı tarzda giyinmeye başlayan kadınlardı. [...] Diğer inkılap ise [...] Türk erkeklerinin başlarına taktıkları tipik şapkayla ilgiliydi. Önceden kullanılan kırmızı fes sadece Avusturya'da üretiliyordu; ama savaşın patlak vermesiyle bunun da üretimi durdu. Türkler de daha sonra fesleri bu ülkeden tedarik etmeye devam etmek istemediler ve başka fabrika arayışlarına girdiler; fakat hiçbir fabrika klasik renkte ve eski sınıfında bir fes üretmekte başarılı olamadı. O yüzden bununla ilgili bir inkılap ortaya çıktı ve şimdilerde [...] ise ters çevrilmiş kesik koni şeklinde şapkalar giyiyorlar."¹³⁹

Bu bilgiler ışığında yeni siyasi rejimde kadının rolüyle ilgili, Mustafa Kemal'in laik cumhuriyet ideolojisinde üstü kapalı bir şekilde erkeğe eşit bir noktada olduğunu söylemek mümkündür. Bu da, Mustafa Kemal'in toplumsal yaşamda kadın ve erkeği birbirinden pek çok konuda ayıran Osmanlı'daki 'harem' geleneğini kırdığı tutumundan ve manevi kızı Sabiha Gökçen'i pilotluk kariyerinde desteklemesinden çok iyi anlaşılabilir. Günümüze kadar Türk kadınlarının önemli bir bölümü kadınları Anadolu geleneklerinden azat ettiği için Mustafa Kemal figürünü savunmuş, çağdaş dini akımlar karşısında kendilerini kamu alanında kadının eşitliği ve özgürlüğü

¹³⁸"Crisis de Estados. La onda presidencialista", *La Voz*, 17 Kasım 1923, s. 1

¹³⁹"Turquía se europeiza", *Alrededor del mundo*, 28 Nisan 1923, s. 17

konusunda savunan Atatürkçüler olarak ilan etmişlerdir. Basın da bu arada Mustafa Kemal'in Türkiye'de çok popüler bir lider olma yolunda ilerlediğinin farkında olduğu için bu liderin fotoğraflarını yayımlamaya başlamıştı.İspanya'da **Alrededor del mundo** isimli dergi Mustafa Kemal Paşa ile eşi Latife Uşşaki'nin bir fotoğrafını okuyucularıyla paylaşıyordu. Aşağıdaki alıntıda Latife Hanım'ın eğitimi, Mustafa Kemal ile olan duygusal ilişkisi ile ilgili bazı bilgiler yer almaktadır:

"Ünlü Türk milliyetçi 'lider' Mustafa Kemal Paşa, safkan bir Türk olan eşiyle birlikte görülmektedir [...] Kendisi Muharrem Uşşaki isimli İzmirli bir tüccarın kızı olup adı da Latife Uşşaki'dir. Fransa'da uzun süre, İngiltere'de bir yıl yaşamış olmasından dolayı İngilizce ve Fransızca'yı çok iyi konuşmaktadır. [...] Türklerin İzmir'e girmesiyle birlikte Mustafa Kemal, bu hanımefendinin evinde misafir edilir ve ilişkileri bu şekilde gelişir." ¹⁴⁰

1923 yılında, basın Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması, kadınların başörtüsü kullanmaması, egemenliğin halka geçmesi gibi Türkiye'de meydana gelen değişimleri özetler nitelikteydi. Bu inkılaplarla birlikte Türkler, tüm devletin içinde

¹⁴⁰A.g.e., s.17

kökten reformları uygulamaya odaklı yeni bir geleceğe adım attıklarını tüm dünyaya duyuruyorlardı. Basındaki haberlerde Türkiye'nin yeni atılımlarının demiryolları ve makinalar olduğu ve teknik eğitimin halk arasında popüler hale geldiği aktarılıyordu. Bu yeni geleceğin Milliyetçi Lider'in başını çektiği ülkeyi muasır medeniyetler seviyesine çıkarma yönünde olduğu görülüyordu. Yani gözle görülür bir şekilde güçlü bir Batı eğilimi söz konusuydu. Saltanatın ve sokakta yürürken genelde sadece yüksek sınıftan kadınların taktığı başörtüsünün kaldırılması, Mustafa Kemal'in önderliğini yaptığı milliyetçi hareketin, artık yeni bir geleceğin göstergesi olarak ciddi bir göreve dönüşmeye başladığını ortaya koyuyordu.

Atatürkçülük günümüze kadar Türkiye'nin resmi ideolojisi olarak süregelmiştir. Atatürk'ün porte ve büstleriyle, özlü sözleri bütün kamu binalarında mevcut olup kendisinin figürüne verilecek herhangi bir zarar kanunla yasaklanmıştır. Atatürk'ün 1923'te kurduğu Cumhuriyet Halk Partisi, Sosyalist Enternasyonel örgütlenmeye üye olsa da kendisini hâlâ bugün de Atatürkçü olarak tanımlar ve ambleminde cumhuriyetçi, halkçı, laik, devletçi ve inkılapçı ideolojiyi tanımlayan altı oku kullanır.

SONUÇ

İlk bölümde bahsedildiği gibi İspanya, Birinci Dünya Savaşı'nda tarafsızlık politikasını benimsemiştir. Bununla ilgili olarak 7 Ağustos 1914 tarihinde Kral XIII. Alfonso, İspanya'nın Büyük Savaş'ta tarafsız olacağını bildiren ve Uluslararası Hukuk'un kurallarına göre İspanyol halkını tarafsız duruma sokan bir *Kraliyet Kararnamesi* yayımlamıştır.¹⁴¹ Böylelikle İspanya, 20.y.y.'in başlarında Avrupa'nın büyük imparatorluklarının verdiği savaşa uzak kalmıştı; çünkü uluslararası alanda çözmesi gereken en büyük sorun, Birinci Dünya Savaşı'nı tetikleyen Balkan milliyetçiliği değil, yanı başındaki Fas sorunuydu. Birinci Dünya Savaşı patlak vermeden önce İspanya Fas'ın hamiliğine soyunmuş ve 1909'dan beri İspanya ile Fas birlikleri arasında süren çatışmalar söz konusu olmuştu. Popüler sınıfları arasında İspanya'nın komşusuyla yürüttüğü savaş pek önem teşkil etmese de, hükümet orduyu Fas topraklarının kuzey sınırına gönderme kararı almıştı. Komşusuyla kriz durumunda olan İspanya, bütün ilgi ve silahlarını, sınırlarını ve kendisine 1906 yılında Algeciras Konferansı'nda verilen toprakları korumaya yoğunlaştırmıştı.

Fas ile yaşadığı sınır sorunundan başka, Avrupalı devletlerin arasındaki çatışma başladığı sırada İspanya; eski kolonilerini kaybetmiş, moralman çöküntüye uğramış, ordusu eski ve ekonomik olarak geride kalmış bir ülke konumundaydı. İşte bu ana sebeplerle Birinci Cihan Harbi sırasında İspanya tarafsızlık politikası yürütme kararı almıştır.

Hem savaş öncesi hem de Büyük Savaş süresince İspanya, Avrupa'nın coğrafi ve siyasal çerçevesinde çok önemli rol sahibi bir güç değildi. Ekonomik ve askeri alanda Fransa, İngiltere, İtalya ve Almanya'ya göre ikinci sınıf bir rolü vardı. Savaş başladığında, Hükümet Başkanı Eduardo Dato, İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri arasında tam bir tarafsızlık ilkesi uyguladı. Arka planda olan ise İspanya, ne Avrupa'daki komşularıyla olan diplomatik ilişkilerini tehlikeye atacak ne de kendi sınırlarından uzak bir yerde savaşa gidecek durumdaydı.

¹⁴¹“Ministerio de Estado. Sección de Política”, *Gazeta de Madrid*, 7 Ağustos 1914, no. 219, s. 306

İspanya Hükümeti'nin 1919-1922 yılları arasında Türk Kurtuluş Savaşı sırasında takındığı siyasi tavır ise yine uluslararası alanda tarafsızlık politikasını uygulamaya devam etmekten yanaydı. İspanya, ilk başta İngiltere ve Yunanistan olmak üzere İtilaf Devletleri'nin karşılaştığı çatışmalardan, Türk milli direniş hareketinden ve Avrupa'dan kendini soyutlamıştı.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Kurtuluş Savaşı ile ilgili bilgiler genel anlamda, özellikle 1920 yılından sonra İspanyol gazetelerinin büyük çoğunluğunda geniş yer buldu. Savaş patlak vermeden önce, İspanyol basınının topladığı haberlerden bazıları, Türk topraklarında bir ihtilalin meydana gelip gelmeyeceği sorusuna yönelikti. Savaşın başlamasından sonra haberler daha ayrıntılı hale gelmeye ve bazen de manşetlere taşınmaya başladı. Çıkan haberler pek çok konuyu ele almaktaydı, bunlardan bazıları ise: Birbiri ardına yapılan barış konferansları, Türkiye'deki siyasi kriz, Trakya ve İzmir sorunları, İstanbul'un uluslararası hale gelmesi, Boğazların tarafsızlığı, Türkiye ile İtilaf Devletleri arasındaki ilişkiler, Mustafa Kemal Paşa'nın birlikleri, İmparatorluğun çöküşü, Türkiye'nin Avrupalılaşması vb. İspanyol basınının verdiği haberlere bakıldığında uluslararası arenada en çok tartışmaya sebep olan sorunlardan biri Boğazların serbestleştirilmesi konusuydu. Buradan çıkarılabilecek sonuç, Asya ile Avrupa'yı, Akdeniz ile Karadeniz'i birbirine bağlayan kapıların kendisine kapanması fikrini İngiltere'nin hiçbir zaman kabul etmediğidir. Fakat, yukarıda bahsettiğimiz gibi Kurtuluş Savaşı ile ilgili geniş bilgilere basında yer verildiğinden Sivas, Erzurum, Balıkesir, Muğla, Edirne, Lüleburgaz vb. yerlerde yapılan kongrelerle ilgili derin siyasi ayrıntıların İspanyol yazarların kaleminden halka aktarıldığını söylemek mümkün değildir.

Savaşın son aylarında Türkiye'de kurulacak hükümetin şekli, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, geleceği, Cumhurbaşkanı'na verilen yetkiler, saltanatın kaldırılması ve Sultan'ın Avrupa'ya kaçıışı konusuna İspanya kamuoyundaki ilgi giderek artmıştır.

Kurtuluş Savaşı boyunca İspanya'ya ulaşan bilgiler yabancı haber ajansları tarafından sağlanmıştır. Bu ajanslar Fransız, İtalyan, İngiliz ve Amerikan orijinlidir. Bildiğimiz kadarıyla hiçbir İspanyol muhabir savaş süresince haber almak üzere

Türk topraklarına gitmemiştir.

İspanya halkı, Kurtuluş Savaşı'ndan en kârlı çıkan ülkenin İngiltere olduğunu, çünkü bu ülkenin bazen Fransa, İtalya ve Yunanistan'a Yakın Doğu'da kendi çıkarlarını korumak amacıyla baskı yapabildiği bilgisini edinebilmiştir. Uluslararası siyaset alanında İngiltere ile Fransa arasındaki görüş ayrılığı uzun yıllardır bilinmektedir; buna rağmen bu iki ülkenin İtilaf safında yer almasından ve 20. yy.'ın başından beri hedeflerinin Merkezi İmparatorlukları yıkıp buraları aralarında paylaşmak olmasından uluslararası seviyede bir krize yol açmamak adına bu durumu dışarıya belli etmemişlerdir. 1918 yılından beri İngiltere, Yakın Doğu'da tam bir hakimiyet elde etmek amacıyla bireysel bazlı bir siyaset yürütmüştür.

Basının verdiği bilgiler ışığında İspanyol kamuoyunda oluşan görüş, İngiliz Hükümeti'nin planları ile Türk topraklarının parçalanması sonucu ulusunu bir İmparatorluğa dönüştürme fikrini güden Yunanistan Kralı Konstantin'in emperyalist ruhunun bir araya geldiği idi. Mustafa Kemal'in önderliğindeki Türk birlikleri ile İngiliz direktifi altında bulunan Yunan birlikleri arasında yıllarca süren çatışmaların ardından, Yunanlar hezimete uğradı. İtilaf Devletlerinin burada aldığı yenilgi, sadece Yunanların hayallerinin suya düşmesi değil İngiltere'nin Yakın Doğu'daki siyasetinin çöküşü anlamına geliyordu. Bununla birlikte, İtilaf güçlerini bir araya getirip Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama fikrini teklif eden İngiltere Başbakanı Lloyd George, düşüncesinin tam tersine Avrupa'yı birbirinden ayırıp Türk halkını birleştirdi.

Avrupa'nın uluslararası siyaset konularındaki sadakati ile ilgili olarak İspanyol basını; İtilaf Devletleri'nin, aralarında hiçbirinin uymadığı hususlarla ilgili görüşmelerde bulunduğunu yazıyordu. Aynı zamanda, Türkiye'de düzeni sağlayabilecek kapasitede hiçbir Avrupa teşkilatının bulunmadığının altı çiziliyordu. Basının bir kısmı, Osmanlı topraklarındaki İtilaf müdahalelerinin büyük çoğunluğunun ortak çıkarlar yerine ülkelerin kendi çıkarlarına dayandığına ve her birinin kendi emperyalist istekleri doğrultusunda hareket ettiğine satırlarında yer veriyordu. Fakat hepsinden öte, diğer bütün İtilaf Devletleri'nin üstünde İngiltere'nin oynadığı emperyalist role vurgu yapılıyordu.

Türk topraklarına gitmemiştir.

İspanya halkı, Kurtuluş Savaşı'ndan en kârlı çıkan ülkenin İngiltere olduğunu, çünkü bu ülkenin bazen Fransa, İtalya ve Yunanistan'a Yakın Doğu'da kendi çıkarlarını korumak amacıyla baskı yapabildiği bilgisini edinebilmiştir. Uluslararası siyaset alanında İngiltere ile Fransa arasındaki görüş ayrılığı uzun yıllardır bilinmektedir; buna rağmen bu iki ülkenin İtilaf safında yer almasından ve 20. yy.'ın başından beri hedeflerinin Merkezi İmparatorlukları yıkıp buraları aralarında paylaşmak olmasından uluslararası seviyede bir krize yol açmamak adına bu durumu dışarıya belli etmemişlerdir. 1918 yılından beri İngiltere, Yakın Doğu'da tam bir hakimiyet elde etmek amacıyla bireysel bazlı bir siyaset yürütmüştür.

Basının verdiği bilgiler ışığında İspanyol kamuoyunda oluşan görüş, İngiliz Hükümeti'nin planları ile Türk topraklarının parçalanması sonucu ulusunu bir İmparatorluğa dönüştürme fikrini güden Yunanistan Kralı Konstantin'in emperyalist ruhunun bir araya geldiği idi. Mustafa Kemal'in önderliğindeki Türk birlikleri ile İngiliz direktifi altında bulunan Yunan birlikleri arasında yıllarca süren çatışmaların ardından, Yunanlar hezimete uğradı. İtilaf Devletlerinin burada aldığı yenilgi, sadece Yunanların hayallerinin suya düşmesi değil İngiltere'nin Yakın Doğu'daki siyasetinin çöküşü anlamına geliyordu. Bununla birlikte, İtilaf güçlerini bir araya getirip Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama fikrini teklif eden İngiltere Başbakanı Lloyd George, düşüncesinin tam tersine Avrupa'yı birbirinden ayırıp Türk halkını birleştirdi.

Avrupa'nın uluslararası siyaset konularındaki sadakati ile ilgili olarak İspanyol basını; İtilaf Devletleri'nin, aralarında hiçbirinin uymadığı hususlarla ilgili görüşmelerde bulunduğunu yazıyordu. Aynı zamanda, Türkiye'de düzeni sağlayabilecek kapasitede hiçbir Avrupa teşkilatının bulunmadığının altı çiziliyordu. Basının bir kısmı, Osmanlı topraklarındaki İtilaf müdahalelerinin büyük çoğunluğunun ortak çıkarlar yerine ülkelerin kendi çıkarlarına dayandığına ve her birinin kendi emperyalist istekleri doğrultusunda hareket ettiğine satırlarında yer veriyordu. Fakat hepsinden öte, diğer bütün İtilaf Devletleri'nin üstünde İngiltere'nin oynadığı emperyalist role vurgu yapılıyordu.

Türk sorunu ile ilgili Sovyet Rusya'nın konumuna ilişkin ise, Vladimir Lenin ile Mustafa Kemal arasında yapılan paktın imzalanması ile devrimci Rusya ile Mustafa Kemal'in milliyetçi Türkiye'si arasındaki muhtemel benzerlikler dikkat çekiyordu. Basın, Rus kamuoyunda Türk halkının elde ettiği özgürlüğe karşı bir sempati duyulduğunu ve Türkiye'nin Moskova dışında başka bir yerden desteğinin olmadığını bildiriyordu. Rusya'nın milliyetçi Türkiye'ye verdiği destek, Türklere Komünist fikirleri aşılardan çok jeopolitik bir gerek olarak Boğazlar konusunda duyduğu ilgiye yorulabilir.

Bazı gazetelerde, İngilizlerin Osmanlıları İstanbul'dan çıkarma fikrinin Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyan nüfusa karşı bir tehdit oluşturabileceği; çünkü milliyetçi taraftarların bu nüfusu düşman Yunanlarla bir tutup bölgenin Hristiyan halkına karşı ayaklanabileceği yazıyordu. Buradan da bazı gazetelerin Hristiyanların tehlikede olduğunu düşündüğü ortaya çıkmaktadır. Ancak daha sonradan bu düşüncenin yersiz olduğu görüldü ve Kurtuluş Savaşı boyunca Hristiyan cemiyeti hiç tehdit altında olmadı; zira milli direniş hareketinin hiçbir suretle dini çatışmalarla ilgisi yoktu. Savaş konusu olarak dini hiçbir zaman kullanmadılar, ulusal direniş hareketinin Türkiye'si; ister Hristiyan, ister Yahudi, hatta Müslüman olsun hiçbir uluslararası arabuluculuğa yer vermeden yaşamak istiyordu. İslamiyet ile Hristiyanlık arasında dini bir çatışmanın olabileceği hipotezi bu savaşta yer almıyordu. Diğer yandan İngiltere, Fransa ve İtalya; büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Asya ve Afrika topraklarındaki büyük sömürge çıkarlarının olduğu yerlerde Türk sorununu dini hassasiyetlere zarar vermeyecek şekilde tasarlamışlardı.

Tez çalışmamızın sonucunda, genel olarak Kurtuluş Savaşı ile ilgili İspanya basınında yer alan haberlerin, İspanya'nın tarafsız haber politikasından dolayı bazen tek düze olduğu ve kayda değer bulunmadığı söylenebilir. Ancak buna rağmen, bazı gazetelerin kendi bakış açısını verdiklerini vurgulamak da gerekir. *La Voz*, *El Sol* ve *El Heraldo de Madrid* gibi bazı gazeteler Mustafa Kemal'in başlattığı ulusal direniş hareketinin lehine yazılar yazmış ve ayrıca hiçbir gazetenin bu harekete karşı makaleler kaleme almamasından dolayı İspanya kamuoyunda da bu akıma karşı sempati oluşmuştur. İspanyol basını hiçbir zaman İtilaf Devletleri'nin savunduğu

parçalanmış Osmanlı'da sömürge kurma fikrini savunmamış ve Türk insanını İtilaf güçlerinin hakimiyetinde olması gereken barbar bir halk olarak görmemiştir. Bu görüşün en ilginç tarafı ise, 1920'lerde Fas'ın kuzeyindeki sınırını ele geçirmekte ısrar edip sömürgeler kurma taraftarı olan bir İspanyol Hükümeti varken, aynı ülkenin basını İtilaf Devletleri'nin Osmanlı topraklarında sömürgeler kurma çabalarına hiç destek vermemiş olmasıdır.

Bu tez, İspanyollar ve Türkler'e ilişkin konularla ilgili, Türkçe ve İspanyolca Edebiyat boşluğunu doldurmaya katkı sağlamak amacını gütmektedir. Belki bu çalışma Türk okuyucularda bir merak uyandırır ve böylece gelecekte Türkiye ve İspanya tarihinin belli dönemlerinin araştırılmasına vesile olur. Bu araştırma Türk Edebiyatı'na, İspanyol basınının savaş ve değişim yıllarında (1919-1923 yılları arasında) Türkler'i nasıl gördüğüne ilişkin yeni bir bakış açısı getirebilir.

KAYNAKÇA

- ADIVAR, Halide Edip: 2007 **Türk'ün Ateşle İmtihanı, İstiklal Savaşı Hatıraları**, Can Sanat Yayınları, İstanbul.
- ALBI, F: 1931 **La política del Mediterráneo en la postguerra 1918-1928**,y.y,Valencia.
- A.L, Macfie: 1998 **The End of the Ottoman Empire 1908-1923**, Logman, London.
- ALPKAYA, Faruk: 2013 **Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924)**,İletişim Yayınları, İstanbul.
- BLANCO, Roberto, GONZÁLEZ, Mariano, VIDAL PELAZ, José, PÉREZ, Pablo: **Historia de España**, Editorial Editex, Madrid.
- BOSTANCI, Anne: 2014 **Remember the World as well as the War**, British Council, London.
- BRENNAN, Kristine: 2007 **The First World War and the End of the Ottoman Order**, Mason Crest Publishers, Philadelphia.
- FUENTES CODERA, Maximiliano: 2014 **España en la Primera Guerra Mundial. Una Movilización Cultural**. Ediciones Akal, Madrid.
- GAONA FIGUERO, Leticia: 2005 **Historia Universal**, Pearson Educación, México.
- LEWIS, Bernard: 1961 **The Emergency of Modern Turkey**, Oxford University Press, London.
- LOZANO, Álvaro: 2011 **Breve historia de la Primera Guerra Mundial 1914-1918**, Fareso, Madrid.
- MARTIN ASUERO, Pablo: 2007 “El Consulado de España en Estambul y la protección de sefardíes (1804-1913)”, **Quaderns de la Mediterrània**.
- MARTIN ASUERO, Pablo: 2009 “The International Colloquium (al-Quds in History)”
- MARTÍNEZ CUADRADO, Miguel: 1978 **La Burguesía Conservadora (1874-1931)**, Alianza Editorial, Madrid.
- PETRAS, James:2004 **América Latina: Imperialismo, Recolonización y Resistencia**, Abya Yala, Quito-Ecuador.
- RISCO GARCIA, Laura: 2013 **Historia de España**, Estados Unidos.

- SONYEL, Salahi Ramsdan: 1977 "Turkish Diplomacy, 1918-1923: Mustafa Kemal and the Turkish National Movement", *The American Historical Review*, Vol.82, No. 1, s.153-154.
- SONYEL, Salahi Ramsdan: 1975 **Turkish Diplomacy 1918-1923**, SagePublications Ltd, London.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk: 2001 "Kurtuluş Savaşı Dönemi Diplomasisi", *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları, s. 55- 70.
- TERREROS CEBALLOS, Gonzalo: 2013 **Antonio Maura y la cuestión marroquí**, Doktora tezi, Madrid.
- URIARTE, Carmen: 1995, **Las Relaciones Hispano-Turcas durante la Guerra Civil Española 1936-1939**, Gráficas Monterreina, Madrid.
- ZÜRCHER, Erik J. : 1993 **Turkey a Modern History**, I.B. Tauris, London.
- ZÜRCHER, Erik J. : 1984 **The Unionist Factor, The Role of the Committee of Union and Progress in the Turkish National Movement, 1905-1926**, E.J.Brill, Leiden.
- ZÜRCHER, Erik J. : 1992 " The Ottoman Legacy of the Turkish Republic: An Attempt at a New Periodization", *Die Welt des Islams*, New Series, Bd. 32, No.2, Brill.
- Alrededor del mundo**, "Turquía se europeiza", 28 Nisan 1923, s. 17
- Cosmopolis**, "Figuras del día, el Sultán", Mayıs/1920, No.17, s. 165
- El Día**, "Prensa Extranjera", 2 Ocak 1919, s.2
- El Día**, "La Conferencia de la Paz", 28 Haziran 1919, s.2
- El Día**, "El reparto de Turquía", 17 Mayıs 1919, s.8
- El Día**, "Turquía ¿El cadáver turco se reanima?- ¿No será ya posible el despedazamiento que intentaban los cirujanos aliados?", 7 Ekim 1919, s.2
- El Día**, "Situación de las fuerzas de Mustafa Kemal", 14 Ağustos 1919, s.3
- El Día**, "Turquia contra el Imperialismo y la crueldad", 17 Eylül 1919, s. 2
- El Día**, "Lo que dice la prensa francesa", 29 Eylül 1919, s.3
- El Día**, "La cuestión de Turquía", 12 Ekim 1919, s.8

- El Globo**,“La guerra en Turquía”, 3 Eylül 1920, s. 1
- El Globo**,19 Mayıs 1921, no.15.486, s. 3
- El Globo**,“Grecia y España”, 14 Nisan 1921, no. 15.463,s. 2
- El Heraldo de Madrid**,“París. En torno de la Conferencia de la Paz. Hacia la internacionalización de Constantinopla”,1 Şubat 1919, s. 1
- El Heraldo de Madrid**,“El Horoscopo del año”, 1 Ocak 1921, s.1
- El Heraldo de Madrid**,“El problema de Oriente. La ofensiva turca de Mustafa Kemal en el Asia Menor”, 6 Eylül 1922, p. 1
- El Heraldo de Madrid**,“Angora y Constantinopla”, 22 Mart 1923.s.1
- El Imparcial**,“La Conferencia de la Paz en San Remo”, 23Nisan 1920, s.1
- El Liberal**,“La Conferencia de la Paz. Por la paz de los territorios y por la paz de los pueblos”, 20 Ocak 1919, s. 2
- El País**,“Turcos y aliados en el Asia Menor”, 9 Ağustos 1919, s.3
- El País**,“Del Extranjero”,2 Kasım 1919, s. 3
- El País**,“Gobierno nacionalista en Angora”, 15 Mayıs 1920, s. 2
- El Siglo futuro**,“Ocupación por los aliados de Constantinopla. Los turcos oponen gran resistencia y resultan muchos muertos y heridos”, 18 Mart 1920,s.2
- El Siglo futuro**,“Turquía firma el Tratado”, 22 Temmuz 1920, s. 3
- El Siglo futuro**,“El reparto de Turquía”, 19 Mayıs 1919, s.3
- El Sol**,“Turquía desea la protección inglesa”, 2 Ocak 1919, s.5
- El Sol**,“Pierre Loti en la Princesa. ‘ Ramuncho ’ ”, 28 Ocak 1919, s.6
- El Sol**,“La Conferencia de la Paz. El Tratado se firmará dentro de tres semanas”, 2 Mayıs 1919, s. 7
- El Sol**,“El Hombre Enfermo de Oriente quiere vivir”, 17 Ekim 1919, s. 6
- El Sol**,“Vidas pintorescas. S.M. Enver I, Rey del Kurdistan”, 21 Aralık 1919, s. 2
- El Sol**,“Los aliados y el ‘Hombre Enfermo’ ¿Ha cesado Turquía de ser Independiente?”,24 Şubat 1920, s.8
- El Sol**,“Turquía contra los aliados. Los Jóvenes Turcos estan preparados. Curiosa asamblea nacionalista en Angora”, 7 Mayıs 1920, s. 1

- El Sol**,“Los aliados y Turquía.Entrega del Tratado de Paz a los turcos”, 12 Mayıs 1920,s. 7
- El Sol**,“El Tratado turco juzgado por ‘ The Times’ ”,4 Haziran 1920, s.10
- El Sol**,“La suerte de Turquía va a decidirse”, 18 Nisan 1920, s.7
- El Sol**,“Los aliados discuten”, 23 Nisan 1920, s. 1
- El Sol**,“Mustafá, el Gran Turco, o la cuestión de las cuestiones”,18 Haziran 1920, s.1
- El Sol**,“La Conferencia de Londres. Propositiones que se harán a griegos y turcos”,13 Mart 1921, s. 5
- El Sol**, 3 Ekim 1922,s.8
- Gazeta de Madrid**,“Ministerio de Estado. Sección de Política”, 7 Ağustos 1914, no. 219, s. 306
- Hojas selectas**, Ağustos 1920, no.224, s. 69
- La Acción**,“Banquetes y discursos. Entrevistas para negociar la paz”,5 Mayıs 1919,s.2
- La Acción**,“De interés mundial. Boletín diario de política extranjera”,22 Haziran 1920, s. 2
- La Acción**,“Arreglando el asunto de Turquía”, 24 Şubat 1921, s. 1
- La Acción**,“El acuerdoturco-aliadonosatisface a losgriegos”, 6 Ekim 1922, s. 3
- La Correspondencia militar**,“Una Nación que nunca Muere”, 24 Ekim 1919, s.1
- La Correspondencia militar**,“La Conferencia de Londres. Comunicados oficiales. La cuestión de Oriente. Los técnicos franceses. La delegación de Angora”, 25 Şubat 1921, s. 1
- La Correspondencia militar**,“La situación en Europa. Disolución de Turquía”, 3 Mart 1919, no.12.624,s.2
- La Correspondencia de España**,“El problema turco”, 13 Mart 1920,s. 7
- La Correspondencia de España**,“Los asuntos de Turquía”,5 Nisan 1920, s.2
- La Correspondencia de España**,“El nuevo orden turco”, 22 Nisan 1920, s. 2
- La Correspondencia de España**,“Una huelga de ferroviarios retrasa la firma del Tratado con Turquía”,30 Temmuz 1920, s. 6
- La Correspondencia de España**,“El Sultán de Turquía es mal acogidopor sus súbditos”, 10 Ekim 1922,s.5

- La Correspondencia de España**,“La República de Turquía. La gran Asamblea Nacional”, 5 Ekim 1923, s. 4.
- La Correspondencia de España**,“La República en Turquía. Mustafa Kemal Baja, Presidente”s.3
- La Época**,“Crisis política en Turquía”,27 Ocak 1919, s.1
- La Época**,“Impresiones de París. La Conferencia de la Paz”,8 Mart 1919, s.1
- La Época**,“La Paz con Turquía”,11 Ağustos 1920, s.3
- La Época**,“Los soviets se proponen ayudar a Turquía”, 2 Aralık 1920, s. 1
- La Lectura**,“Es preciso destruir a Turquía”,Mayıs/1920, s. 206
- La Lectura dominical**,“Notas del Extranjero”, 16 Ağustos 1919, s.11
- La Libertad**,“Negociaciones entre Turquía y el Asia Menor”, 31 Ekim 1920, s. 5
- La Libertad**,“Grecia y Turquía. Informes turcos”, 13 Temmuz 1921, s.1
- La Voz**,“Esta mañana se ha firmado el Tratado de Paz con Turquía”, 10 Ağustos 1920, s. 8
- La Voz**,“Oriente quiere verse libre de tropas aliadas”, 9 Ekim 1920, s. 5
- La Voz**,“Para entenderse, dirigirse a Mustafa Kemal”,3 Şubat 1921, s. 1
- La Voz**,“A Turquía le han salido unos aliados”, 31 Mart 1921, s. 1
- La Voz**,“Una carta de Trotzky a su hermano Mustafa”, 4 Temmuz 1921, s. 5
- La Voz**,“El feminismo. La bella literata Halide Abid”,1 Kasım 1921, s. 5
- La Voz**,“La huída del Sultán de Turquía”,20 Kasım 1922,s.1
- La Voz**,“El nuevoCalifa de Turquía”,22 Kasım 1922,s.1
- La Voz**,“El nuevo califa”, 21 Kasım 1922, s. 5
- La Voz**,“Conferencia de Lausana. El pueblo griego no se entusiasma con la firma de la paz”,26 Temmuz 1923, s. 5
- La Voz**,“Crisis de Estados. La onda presidencialista”, 17 Kasım 1923, s. 1

Nuestro Tiempo,1 Ocak 1919. s. 43

Nueva Tribuna,“El Desastre de Annual”,30 Mayıs 2014.

Revista Cervantes, 5/1919, s. 84

VIDAL, Fabian.“Oriente y Occidente. La muerte de Estambul”, **La Voz**, 14 Nisan 1921,s. 1

Yararlanılan İnternet Kaynakları

Biblioteca Nacional de España,<http://bne.es>

Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, <http://boe.es>(erişim tarihi: 20.09.2014)

M'sur, <http://msur.es> (erişim tarihi: 10.06.2014)

Atatürk, Mustafa Kemal.**Benim Kararım, Nutuk**.kultur.gov.tr (erişim tarihi: 10.08.2014)